

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**FARKLI DİLLE ÖĞRETİMİN
TEMEL EĞİTİM DÜZLEMİNDE EĞİTSEL DOĞURGULARINA İLİŞKİN
ÖĞRETMEN ve VELİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
*Kırgızistan ve Rusça Örneği***

Hazırlayan
Hasan KARACAN

Danışman
Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ

**DİYARBAKIR
2007**

ÖZET

Araştırmanın genel amacı; Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını, temel eğitim programının amaç, içerik, süreç, ölçme-değerlendirme bileşenleri üzerinden eğitim duruşunu öğretmen ve veli görüşleri bağlamında değerlendirmektir. Bu amaçla öncelikle farklı dille öğretimin eğitimsel doğurguları Kırgızistan örneğinde kuramsal/tarihsel çerçevede çözümlenmiş; daha sonra Kırgızistan'da güncel eğitim duruşunu temsil eden öğretmen ve veliler arasından seçili bir örnek kitleye 24 sorulu mülakat uygulanarak farklı dille öğretimin stratejik bir eğitim basamağı olarak temel eğitim düzleminde programın amaç/içerik/öğretme-öğrenme süreçleri/ölçme-değerlendirme bileşenleri itibariyle kısa/orta/uzun vadeli eğitsel doğurguları saptanmaya/değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Gerçekleştirilen hipotez testi sonucu ulaşılan kritik bulgular, *Kırgız insanına farklı bir dille eğitim verilmesi ; bireylerin ve toplumun kökten beslenerek doğal evrimini engellemiştir; Farklı Dille Öğretim, Kırgız insanının kendi var oluşuna güvenini ortadan kaldırmış, bağımlı ve güdümlü insan tipini yaratmıştır; Kırgızistan eğitim sisteminde Rus diliyle eğitim yapmaya ihtiyaç yoktur ve Kırgız insanında üst değerlere bağlı yaratıcı yetenekleri köreltmış; alt değerler temelinde teknik yeteneklerle sınırlı ve düşük profilli teknisyen zihniyetinin oluşumuna yol açmıştır* ifadelerine katılmadıklarını göstermektedir. Bununla beraber, *Rus Dili, Kırgız dili ve kültürünü engellemiştir; Rus Dili, Kırgız halkının toplumsal/ekonomik/bilimsel gelişmesine katkıda bulunmuştur; Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusçanın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır; Rus Dilinin Temel Eğitimde kullanımı, daha nitelikli ders kitaplarının ve bilgi muhtevasının dolaşımını sağlamıştır; Rus Dili, Temel eğitim düzeyinde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamıştır ve Rus Dili, Temel eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir* ifadelerine ise katıldıklarını göstermektedir. Bunun yanında kendi anadillerine olan bakışın çok olumlu çıktığı; *Kırgız dilinin, bilim, sanat, tıp, politika vb. alanlarda ihtiyaca cevap verecek gelişmişlik düzeyine sahip olduğunu ve Kırgız dilini öğrenmek için yeterli miktar ve nitelikte eğitim materyali kısa sürede üretilebileceğine* inancın yüksek olduğu saptanmıştır. Söz konusu saptamalar ışığında *Kırgız insanının Rus diline ilişkin koruyucu tutumları ile anadillerine olan derin bağlılıkları/güvenleri arasındaki görünür çelişki; asırların Kırgız kolektif bilinçaltında yarattığı koşullanma ve hazır tüketme kolaycılığıyla ilişkili olsa gerektir.*

Anahtar Sözcükler: Farklı Dil, Farklı Dil Öğretimi, Farklı Dille Öğretim

ABSTRACT

The general purpose of the research is to evaluate the results of teaching with different language on Basic Education which were applied in the example of Kyrgyzstan and based on compounds of aim, content, process, measuring-evaluating of basic education program with the connection of basic education, teachers and parents' points. For this aim firstly the results of the education with different language in the example of Kyrgyzstan in the framework at theoretical/historical were analyzed; then among actual representatives' opinions of basic education and people who used from this work were applied interview to a chosen example mass with asked 24 questions in order to determine/evaluate the educational results in short/medium/long term concerning program of aim/content/process of teaching-learning/measuring-evaluating compounds on basic education as a strategic level of education of teaching with different language.

As realized result of hypothesis test with reached critical findings; Kyrgyz People didn't agreed on the expressions of the following questions, *Teaching basic education with different language blocked natural evolution of individuals and society which nourishing in the level of basic education ; Teaching with different language removed confidence of Kyrgyz people's existence; created dependent and directed type of human; It is not necessary to educate with Russian language in Kyrgyz Education System and Teaching with different language hindered creative skills which depended on high values on Kyrgyz people ; caused the low profiled technician mentality and limited with technical skills on the basis of sub-values .* However , Kyrgyz People agreed on the expressions of the following questions *Russian language blocked the Kyrgyz language and culture; Russian language contributed to the social / economic / scientific development of Kyrgyz people; in the term of Soviet Union , Russian language , being used as a language of education at the level of basic education, increased the achievement level of students' learning; The using of Russian language on basic education provided the circulation of more quality subject books and contents of knowledge; Russian language provided contribution about kinds of methods and envisaging applying situations of effective learning-teaching and Russian language responds enough social needs and expectations related to basic education .* Meanwhile the perspective of them through their mother tongue is very positive and determined that they have high belief through these expressions; *Kyrgyz language has enough development to respond the parts of science, art, medicine, policy etc. and in order to learn Kyrgyz language they believe to produce enough quantity and quality materials of education in the short time.* In the light of related determinations *The visible contradiction between the related protective attitudes of Kyrgyz people against Russian language and deep affiliations/trusts to their mother tongue could be related to the conditioned and facilitated of expending ready-made in created Kyrgyz collective subconscious through centuries.*

Keywords: Different language, Teaching difference language, Teaching with Different Language

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

.....

Başkan

.....

Üye

.....

Üye

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2007

.....

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Farklı dille öğretim konusunda Türkiye’de bir çok tez, makale ve kitap yazıldı. Bu konu etrafında bir çok tartışmalar yaşandı ve yaşanmaktadır. Bu bağlamda toplumsal bir vaka olarak devam ede gelen farklı dille öğrenme olgusunu farklı bir dil (Rusça) ve farklı bir ülkeden (Kırgızistan) objektif olarak olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koymaya çalıştığım bu tez sonucunda çok önemli sonuçlara ulaştığımın kanısındayım. Bu çalışmam da kendi alanında bir ilk sayılabilecek kadar önemli ve bu konu hemen hiç araştırılmaya bile gerek görülmemiştir. Bu sebeple bu tez sosyal bilimcilere çok önemli bir kaynak teşkil edecektir. Buradaki kritik bulguların daha da detaylı incelenerek topluma yararlı hale getirilmesi kaçınılmazdır. Özellikle daha önce başka bir ülkenin sömürgesi olan Kırgızistan’ın farklı dile (Rusçaya) olan bakış açısı Türkiye ile karşılaştırıldığında önemli farklılıklar olduğu gözlenecektir. Bu da bu çalışmayı çok önemli hale getirmektedir.

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile ilgili mühim çalışmalar yapan ve geliştirdiği ölçüğü paylaşma nezaketi gösteren danışman hocam, Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ’e, değerli vakitlerini ve bilgi birikimlerini hiçbir zaman esirgemeyen, istatistiksel verilerin analizinde büyük emeği geçen Yrd. Doç. Dr. Behçet ORAL’a, yapıcı eleştirileriyle araştırmanın gerçekleşmesinde büyük katkılar sağlayan Yrd. Doç. Dr. Bayram AŞILIOĞLU’na, Arş.Gör. Yunus AVANOĞLU’na, Arş. Gör. İbrahim ÇANKAYA’ya, yurtdışında görüşme yaptığım insanlara ve Kırgız arkadaşlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ayrıca, her zaman olduğu gibi, yüksek lisans öğrenimim süresince de her türlü desteği ve kolaylığı sağlayan okul idarecilerine, ailem ve eşim Gönül KARACAN’a teşekkürü bir borç bilirim.

Nisan 2007

Hasan KARACAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ONAY SAYFASI	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar	vi
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
• Konunun Sunumu	1
• Amaçlar	11
• Araştırmanın önemi	12
• Varsayımlar	12
• Sınırlılıklar	12
• Tanımlar	13
• Yöntem	13
✓ Araştırma Modeli	13
✓ Evren ve örneklem	13
✓ Verilerin toplanması	14
✓ Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması	14
1. FARKLI DİLLE ÖĞRETİMİN TEMEL EĞİTİM DÜZLEMİNDE EĞİTSEL DOĞURGULARI	
1.1. Eğitsel Deneyimin Doğası ve Dilin Bu Stratejik Deneyimdeki Vizyonu	16
1.2. Eğitimde Anadil ve Farklı Dil Kullanımının Kısa/Orta/Uzun Vadeli Doğurguları	19
1.3. Sovyet Eğitim Sistemi ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Farklı Dille Öğretim Olgusu	28
1.4. Kırgızistan Örneğinde Farklı Dille Öğretimin Temel Eğitim Düzleminde Eğitsel Doğurguları	49
2. FARKLI DİLLE ÖĞRETİMİN TEMEL EĞİTİM DÜZLEMİNDE EĞİTSEL DOĞURGULARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN ve VELİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
<i>Kırgızistan ve Rusça Örneği</i>	
2.1 Kişisel Durum Bilgileri	57
2.2. Temel Eğitimin Amaç Bileşenine İlişkin Görüşler	59
2.3. Temel Eğitimin İçerik Bileşenine İlişkin Görüşler	62
2.4. Temel Eğitimin Öğrenme-Öğretme Süreci Bileşenine İlişkin Görüşler	66
2.5. Temel Eğitimin Ölçme-Değerlendirme Bileşenine İlişkin Görüşler	70
2.6 Temel Eğitimde Kısa/Orta/Uzun Vadeli Eğitsel Doğurgulara İlişkin Görüşler	73
TARTIŞMA - SONUÇ ve ÖNERİLER	81
KAYNAKLAR	90
EKLER	93

TABLOLAR

- Tablo 1 :** Araştırmanın Evren ve Örneklemi
Tablo 2 : BDT ve Baltık Ülkelerinde Rusça Konuşan Nüfusun Ülkelere Göre Dağılımı
Tablo 3 : Kırgızistan Eğitim Sistemi
Tablo 4 : Görüşme formu uygulanan halkın cinsiyete göre dağılımı
Tablo 5 : Görüşme formu uygulanan halkın mezuniyetlerine göre dağılımı
Tablo 6 : Görüşme formu uygulanan halkın kıdeme göre dağılımı
Tablo 7 : Görüşme formu uygulanan halkın branşlara göre dağılımı
Tablo 8 : Temel Eğitimin Amaç Bileşenine İlişkin Görüşler
Tablo 9 : Temel Eğitimin İçerik Bileşenine İlişkin Görüşler
Tablo 10 : Temel Eğitimin Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Görüşler
Tablo 11 : Temel Eğitimin Ölçme Değerlendirme Bileşenine İlişkin Görüşler
Tablo 12 : Temel Eğitimde Kısa/Orta/Uzun Vadeli Eğitsel Doğurgulara İlişkin Görüşler
Tablo 13 : Anket sorularının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri
Tablo 14 : Deneklerin Cinsiyet Durumuna İlişkin T-Testi Analizi
Tablo 15 : Deneklerin Mezuniyet Durumuna İlişkin T-Testi Analizi
Tablo 16 : Deneklerin Kıdemlerin Durumuna İlişkin T-Testi Analizi
Tablo 17 : Deneklerin Branşların Durumuna İlişkin T-Testi Analizi

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.k.	:	Adı geçen kaynak
a.g.m.	:	Adı geçen mecmua
ANOVA	:	Analysis of Variance (Farklılık analizi)
Diğ.	:	Diğerleri
Ort.	:	Ortalama
Sap.	:	Sapma
Sign.	:	Significance (Anlamlılık Derecesi)
Std.	:	Standart
Vd.	:	Ve diğerleri
Vb.	:	Ve benzeri

GİRİŞ

Konunun Sunumu

Dilin insan varoluşu ve bilinç evrimindeki rolü bir kaynakta şöyle betimlenmektedir;¹

...Dil insanın birey ve grup ölçeğinde evrimleşmesi bakımından devreye giren önemli araçlardan biridir. Bir başka deyişle dil, insan ruhunun bireysel ve kolektif ölçekte nesnel boyutta kendini deneyimlemesine aracılık edecek şekilde bizzat insan tarafından yaratılmış kültürel ve sosyal bir enstrüman niteliğindedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, dili genel evrim kompozisyonunun içinde başat konuma yükseltme ve küçültme tepkiselliklerinin, insanın kendine ve kendi yarattığı kültürel araca zarar veren duygusallıklar olduğu, sözkonusu tutumların hayata ve olana direniş tepkiselliğini yansıttığı, araca dengeli yaklaşımın sağlayacağı yaratıcı kullanım olasılığını sınırladığı gerçeğidir...

...İnsan varoluşunun mutfağı, ruhsal ve düşünsel ilişkiler örüntüsü kabul edildiğinde, dilin bu mutfakta pişen enerjistik terkipleri nesnel ve maddesel boyuta servis yapan kültürel bir araç olduğu gerçeği ortaya çıkar. Varoluşun cevher yaratımları, dille ilgili olmayan öznel boyuta aittir; bu bağlamda aslolan aynı alfabenin kullanıldığı ve insanı bütün elementlerle ortak iletişim formasyonuna taşıyan enerjistik dil ve okur-yazarlıktır...

Dil insan ruhunu ve hayatını şekillendirip düzene sokan kültür-zihin ve düşünce kavramlarıyla da yakından ilişkilidir. Ünlü dil bilgini J.V.Vendryes'e göre düşünce dile dayanarak, daha doğrusu dille kaynaşarak görevini yapabilir. Dil basit bir yardımcı değil, düşüncenin vazgeçilmez ortağıdır.²

İnsan-insan ve insan-varlık haberleşmelerini, yani konuşma ve öğrenmeyi gerçekleştirmek, dillerin başlıca iki görevidir. İnsan-insan (konuşma) ve insan-varlık (öğrenme) ilişkilerimizi gerçekleştirdiğimiz ilk dil anadilimizdir.³ Dil, aynı zamanda yalnızca insanı insana yaklaştıran, insanları değişik yönleriyle birbirine bağlayan bir yol değildir. Dil insanın tüm evrenle karşılaşmasıdır. Tek tek gerçekler, nesnelere, durumlar, olaylar, kullanışlar, olanaklar hep bu karşılaşmada kendini açığa vurur. Dil, evreni

¹ Akgündüz, Hasan. **Eğitime Dair Kuramsal ve Tarihsel Çözümler** Yüksek Lisans Ders Notları, Diyarbakır 2006.

² Vendryes, J.V. **Dil ve Düşünce** (çev: Berke Vardar), Multilingual, İstanbul, 2001, s:21.

³ Karaağaç, Günay. “ **Dil, Tarih ve İnsan**” Türk Dili ve Edebiyat Dergisi. Ankara. Sayı 572, Ağustos 1999. s: 665.

adlandırarak biçimler ve düzenler. Böylece dil, evreni insana açar, insanın evren içine girerek, evrenle birlikte yaşamasını sağlar.⁴

Dilin bilinç evrimindeki rolü bir kaynakta şöyle ifade edilmektedir;

...Dilin insan bilincinin evriminde bilinç genetiğinin şifreleme ve kodlanma modeline göre pozitif veya negatif katkısı olabilmektedir. Bir toplumun ve toplumu oluşturan bireylerin bilinç genetiği, egoyla ruhun aynı frekansta titreştiği sevgi boyutunda tecelli ettiğinde dilin müzikalitesi yükselir. Ve yaratıcılığı tetiklemeye başlar. Sosyal ve fiziksel evrende pozitif enerjinin yayılımına katkı sağlar. Ama ruh ve ego çelişkisi doğduğunda (akort bozukluğu) insanın korku beninin güdümünde dil bir şiddet aracına dönüşebilir. Korku enerjisi yayar ve elementleri aykırı uyarır. Müzikalitesi düşük şiddet içerikli dil kullanımları, bunun somut örnekleridir. Burada dil, şiddeti yayan bir araç olarak karşımıza çıkar. Başta kişinin kendi benlik iklimi olmak üzere beşeri ve fiziksel çevredeki varlık formlarının ters yönde titreşmesini kısacası kirli enerji yayılımını hızlandırır...⁵

İnsanın duygu boyutunu işlemek, düşünce gücünü geliştirmek, onu yaşadığı toplumsal ve kültürel ortamın bir parçası yapmak; her ulusun kendi dilini o ulusun bireylerine etkilice öğretmesiyle yakından ilgilidir. Dil, düşünme ve iletişim aracıdır. Kişinin iletişim yeteneğini, büyük ölçüde onun, iletişim aracı olan dili kullanabilme becerisini belirler. Çünkü dil bir öğrenme ve öğretme aracıdır. Başka bir deyişle, insanın var olduğu dünyayı anlama ve anlatma aracıdır. Bu anlamda, insanın duygu ve düşünce yapısını oluşturan ve biçimlendiren bir araçtır da dil. Dilin gelişip zenginleşmesi, bireyin duygu ve düşünce yönünden de gelişip zenginleşmesidir.⁶

Bir kaynakta dilin rolü şöyle ifade edilmektedir;

...Genel olarak her dil, ait olduğu toplumun doğrudan ruhu ve egosuyla bağlantılı anahtar-kilit ikileminde ifadesini bulan bir servis düzeneği ve formudur. Eğitimde aslolan bu uyumu sağlayacak bir stratejik tercihte bulunmuş olmaktır. Bir kilide aykırı anahtar yüklendiğinde öznel ve nesnel boyut arasındaki enerjistik akış kırılacağı için eğitim deneyiminin yaratıcılığı da sınırlanır. Ama uyum sağlandığında enerji akışındaki kırılmalar en alt düzeye inmiş ve eğitsel yaratıcılık, eğitimle ortaya çıkan ışık miktarı ve niteliği de kendiliğinden yükselmiş olur...⁷

⁴ Uygur, Nermin. **Dilin Gücü Denemeler**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Kasım 1997. s.68.

⁵ Akgündüz, Hasan. a.g.e. Diyarbakır 2006.

⁶ Sever, Sedat. **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık, 1997. s. xiii.

⁷ Akgündüz, Hasan. a.g.e. Diyarbakır 2006.

Aile, eğitim, bilim, iletişim, devlet, din, dil vb. bir toplumun sosyal kurumlarıdır. Her toplumda var olan benzer ya da çok farklı özellikler gösteren bu sosyal kurumların tümü, toplumsal kültürü ve kimliği oluşturur. Tüm bu sosyal kurumlar içinde dilin önemli bir yeri, görevi ve ayrıcalığı vardır. Çünkü dil, bunlar arasındaki iletişimi ve etkileşimi sağlayan bir sosyal kurum ve tüm toplumun yaşamını, geleneğini ve bilimini nesilden nesile taşıyan bir araçtır. Ancak dil aracılığı ile bütün bilgiler deneyler aktarılabilir. Bununla birlikte dil, mühendislik, mimarlık, ekonomi, tıp, uzay vb. tüm bilim dallarında bilimsel düşüncesinin taşıyıcısı ve eğitimin aracıdır.⁸

Dil, düşünme ve iletişim aracı olmasının yanında; insanlar arası ilişkilere bağlı toplumsal bir olgudur da. Çünkü duygu ve düşünceler dil aracılığıyla toplumsal etkileşim sürecinin bir ürünü durumuna gelebilir. O halde, bir toplumun dili, o toplumdaki bireylerin duygu ve düşünce evrenini de oluşturan bir araçtır. Bu niteliği ile anadili bireyleri birbirine bağlayan, bir toplumu gelişigüzel insan yığını olmaktan çıkaran, ulus haline getiren en önemli öğelerden biridir.⁹

Dil, hem düşüncenin hem kültürün, hem de eğitimin aracıdır. Düşünce, dile aktarılmadığı sürece bilgiye dönüşemez. Bilgi, dilin aracılığı olmadan öğretilemez. Diğer yandan kültürel iletişimde kullanılmayan bir dil, kültür dili; bilimsel iletişimde kullanılmayan bir dil, bilim dili haline gelemez. Kültür dili gelişmeden kültür, bilim dili gelişmeden bilim gelişemez. Demek ki kültür, dil, düşünce üçgeni sürekli olarak birbirini beslemekte, birinin gerilediği durumda diğerleri de doğal olarak gerilemektedir.¹⁰

Aynı dili konuşan ve dil birliği sağlanan toplumlarda, bireyler arasında köklü bir yakınlık, sevgi ve saygı bağları oluşur. Bu bağlar, toplum yaşayışı için çok önemli olan güven duygusunun kaynağıdır. Birbirine güven duyan insanların meydana getirdiği toplumlarda birlik, beraberlik ve ülke bütünlüğü kolay sağlanır.¹¹

Anadili, insanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dildir. Anadili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra

⁸ Sarıoğlu, Nadiye. “**Türkiye Türkçe’inde Bilim Dili ve Terim Sorunu**” **Bilim ve Öğretim dili olarak Türkçe**. İstanbul: İTÜ İnşaat Fakültesi Matbaası, 1995. Ss. 12-30, s. 12.

⁹ Sever, Sedat. a.g.e., 1997, s.3.

¹⁰ Yazoğlu, Ruhattin, “**Dil Kültür İlişkisi**”, Muhafazakâr Düşünce Dergisi: Dil ve Kültür sayı: 5, 2005, sy: 141.

¹¹ Sever, Sedat.: a.g.e., Ankara 1997, s.3.

ilişkide bulunulan çevrelerden öğrenilir; insanın bilinçaltına inerek bireyin toplumla en güçlü bağlarını oluşturur.¹² Bu dille konuşulur ve bu dille düşünülür. Sonradan öğrenilen diller, tercüme yoluyla beynimize ulaşarak algılanır ve hiçbir dil onun yerini alamadığı gibi, daha güçlü bir duruma da geçemez.¹³

Anadili çocuğun yaşadığı çevrenin ve bağlı olduğu toplumsal ortamın ürünüdür. Çocuk çevresini, toplumunu ve toplumun koyduğu ve geliştirdiği kültürel birikimi anadiliyle algılayıp kavrar.

Anadil çocuğun konuşmaya başlamasıyla o insanın yaşamına bir daha dilinden düşürmemek üzere girer ve biçim almaya başlar, o insanın bir parçası olur. İnsan olmasının, benzerleri arasında yer alırken, toplumsal varlığının en belirgin özelliğidir. Konuşmaya başlamadan önceki aşamada işitsel biçimde var olan dili, okula başlamasıyla yazıya dökülür.¹⁴

Anadili, bir toplumu ulus yapan öğelerin en başında gelir. Bir ulusun bireylerini en başta anadili birbirine bağlar, birbirine benzeştirir. Gelişigüzel bir kalabalık olmaktan çıkarıp uluslaşmada baş etkenlerden biri olur. Anadili konuşanlar arasında ortak bir bağ oluşur. Buna *anadili duygusu* denir.¹⁵

Kişiliği oluşturan etkenlerin başında kuşkusuz anadili gelir. Anadili hem düşün evrenimizi hem de duygu evrenimizi oluşturur. Başka bir deyişle, kişiliğin mayasını kuran da, geliştiren de anadilidir. Eğer kişide anadili uyanmışsa, anadili duyarlılığı diriye, yabancı etkilere karşı kendini kolaylıkla koruyabilir. Öte yandan kişi ancak bir tek dilde, o da anadilde rahatlıkla düşünebilir.¹⁶

İnsanın yaşamında ve kişilik gelişiminde anadilinin çok önemli, ayrı bir yeri vardır. Bireylerin başkalarıyla sağlıklı ilişki ve iletişim kurabilmeleri, eğitimleri sırasında her türlü öğrenmeyi gerçekleştirebilmeleri anadilini doğru ve düzgün kullanmalarına bağlıdır.

¹² Sever, Sedat. : a.g.e., Ankara 1997, s.1.

¹³ Çetin, Celalettin. “ **Dilimiz, Kültürümüz, Kimliğimiz, Bilim ve Eğitim Dili Türkçe**” Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. İstanbul: İTÜ İnşaat Fakültesi Matbaası, 1995. s. 47–68, s. 55.

¹⁴ Işık, Necla. “ **Anadil Dil-Yabancı Dil Yabancı Dille Eğitim**”. Anadilinde Çocuk Olmak Yabancı Dil Eğitim. İstanbul: Eğitim Dizisi. Papirus Yayınevi, Temmuz 1998. s. 257–265, s. 258.

¹⁵ Feyzioğlu, Yücel. “ **Anadili Canlı Bir Varlık Gibidir**” Anadilinde Çocuk Olmak Yabancı Dilde Eğitim. İstanbul: Eğitim Dizisi. Papirus Yayınevi, Temmuz 1998. s. 265–269, s. 266.

¹⁶ Özdemir, Emin. “ **Ana Dili Sevgisi ve Türkçe Öğretimi Anadilinin Etki Gücü**” Yazın ve Bilim Dilimiz. (Adnan Binyazar Metin Öztekin). Ankara: Türk Dil Yayınları. 1978. s 89–100, s. 97.

İnsan beynini işleyiş düzen ve düzeneğini oluşturan, ana dili eğitimidir. İnsanın hayvan varlığı veya fizik yapısı dünyanın herhangi bir yerinde yaşarken, insan varlığı ve milli kimliği, ancak anadilinde yaşanabilir.¹⁷

Anadili öğretimi, özellikle ilköğretimde bütün derslerin temelini oluşturur. Çünkü, anadilinde yetkinliğe ulaştıkça düşünce yapısı, yorum gücü gelişen, duygu ve beğeni inceliği kazanan; ulusal ve evrensel kültür birikimini algılamaya başlayarak kimliğini geliştiren bir öğrenci, öteki dersleri de büyük ölçüde başaracaktır.¹⁸

İlköğretimde özellikle anadili öğretimine bir ölçüde özen gösterilmektedir. Bu dili sevdirmek için olumlu örneklerle kitaplarda yer verilmektedir. Orta öğretime geçince bu hassasiyet ilköğretime nazaran azalmaktadır. Ortaöğretim ders kitaplarına da ilköğretimde olduğu gibi, anadili sevgisini, bilincini, beğenisini geliştirecek parçalar konulmalıdır. Bu parçalar şiir, öykü, deneme, anı olabilir. Kısacası, yaratı ürünlerinin tümü olabilir. Önemli olan nokta, bunların anadili bilincine varmış kişilerce ve amaçla yapılmış olmasıdır. Oysa kimi kitaplarda anadili bilincini yok edecek, körletecek, zayıflatacak parçalar yer almasıdır. Unutulmamalıdır ki, farklı bir dil veya diller öğrenmenin en kolay yolu anadiline hâkim olmaktan geçmektedir. Anadili zayıf veya eksik olan birinin farklı bir dili öğrenmesi güçleşmektedir.

Anadili, çocuğun yaşadığı çevrenin ve bağlı olduğu toplumsal ortamın ürünüdür. Çocuk çevresini, toplumunu ve bu toplumun koyduğu ve geliştirdiği kültürel birikimi anadiliyle algılayıp kavrar. Dili yetkinleştikçe bilgi ve kültür evrenini de geliştirir. Kültürel ortam, çevre, insanın yaratı kaynakları bu dille zenginleşir, bu dille biçimlenir. Kişiliği oluşturan etkenlerin başında anadili gelir. Anadili hem düşün evrenimizi hem de duygu evrenimizi oluşturur. Çünkü dil, toplumun değerler sistemini, dünya görüşünü yapısında barındırır. Bireyin, insan ve toplum değişken iletişim ve etkileşim onun toplumsallaşma sürecinin de bir parçasıdır. Bu süreçte bireyin bilgilenmesini, öğrenmesini ve öğretmesini sağlayan araç da dildir.¹⁹

Dilin eğitsel deneyimi yaratıcılıktan şiddete dönüştürücü simyası bir kaynaktan şöyle betimlenmektedir;²⁰

¹⁷ Karaağaç, Günay. : a.g.m., 1999, s. 667.

¹⁸ Sever, Sedat. : a.g.e., Ankara 1997, s. xvii.

¹⁹ Sever, Sedat. : a.g.e. Ankara 1997, s. 1-2.

²⁰ Akgündüz, Hasan. a.g.e. Diyarbakır 2006.

...Farklı dille öğretime ilişkin örnek olayları, eğitim tarihindeki yaşanmışlıkların göreceli olarak %90'ını kapsar. Bunun Türk eğitim tarihindeki bariz örneği, Arapça' ya odaklanmış medrese deneyimi ve Farsça' ya odaklanmış tekke deneyimidir. Batıda Latince, asırlar boyu ulusal dilleri engelleyici bir baskı ve manipülasyon aracı olarak zincirleme eğitsel şiddet deneyimlerine kanal olmuştur. Aynı şekilde marksist dünya düzeninde sosyalizmle maskelenmiş slav ırkçılığının beslediği Rusça egemenliği ve buna bağlı eğitsel şiddet deneyimleri de bir asır boyunca Sovyet hegemonyasındaki ülkeleri manipüle etmiştir...

...Yabancı dille öğretimde uydurulmuş gerekçelerden biri; her dilin bilim/eğitim/edebiyat dili olmaya elverişli ve yeterli kapasitede olmadığı propagandasıdır. Bu sav, tamamen toplumsal egoların yarattığı sınırlı bir düşünce ve hezeyandır. Çünkü bütün diller proaktif doğası itibarıyla evrimleşmeye elverişli organik birer sistemdir. Bu bağlamda gelişme istidadı olmayan dil yoktur; sadece o dili kullanan toplumun kendi kendini engellemesi sonucu, derin kalitelerin baskılanmışlığı ve bu bağlamda ilgili dilin rafineleşme ihtiyacı söz konusudur...

Toplumlarda herhangi bir yabancı sesi ya da sözcüğü güzel, kibar bulma duygusu bir toplumda oluşmaya başladığı an, anadilini kaba bulma olgusu kaçınılmaz olur. Ayrıca günümüzde çeşitli siyasal ve toplumsal çalkantılar sonucu dil çalışmaları örselenmiş ve engellenmişlerdir.²¹

Farklı dil öğretimi sorunu, gelişmekte olan ülkeler için ayrı önemli yeri olan bir sorundur. İleri ülkeler ayak uydurabilme, gelişmeleri izleyebilme çabası içinde olan bu ülkeler öteden beri farklı dil öğretimine ağırlık vermektedirler. Farklı dil öğretiminde kazanılan farklı dilin bireye bir takım yararlar getirdiği bir gerçektir.²²

Farklı dil öğretimi konusundaki bilimsel araştırmaların birçoğunda, farklı dil bilmenin, günümüzün değişen şartlarında ve gitgide artan iletişim imkânlarının milletler arası ilişkileri de artırması sebebiyle daha da önemli hale geldiği belirtilmekte, farklı dil öğretiminin bu önemin gereklerinin yerine getirilmesini sağlayacak biçimde yapılmasından söz edilmektedir. Bu tespitin her iki yönünün doğruluğu açıkça görülmektedir. Farklı dil bilmenin önemi artmıştır. Bu konuda herkes aynı kanıdadır. Ancak, sorun olarak karşımıza ikinci yönün irdelenmesinde çıkmaktadır. Sorun, farklı

²¹ Sunel, A.Hamit. “**Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim**” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Ankara: 1994. s. 121–127, s. 121.

²² Eyüpoğlu, Sebahattin. “**Yabancı Dil ve Kültür**”. Anadilinde Çocuk Olmak Yabancı Dilde Eğitim. İstanbul: Eğitim Dizisi. Papirüs Yayınevi, Temmuz 1998. s. 170–173. s. 170.

dil öğretiminin dile verilecek önemin gereklerini yerine getirebilecek şekilde, eğitimin hangi aşamalarında ve nasıl yapılacağı konusudur.²³

Bilim dili, bilim adamından bilim adamına; bilim adamından uygulayıcı uzmana bilgi iletişimini sağlar. Ama çağdaş anlamda bilimsel çalışma, sadece yeni buluşlarla ilgilenme çalışmalarını değil, bilimin halk kitlelerine iletilmesi ve toplumsal yaşamla bütünleştirilmesi için yapılan eğitim ve öğretim çalışmalarını da kapsar. Bu durumda doğal olarak bilim adamından öğrenciye bilim adamından halka bilgi iletişimi de söz konusudur.²⁴

Bilim dili, ulusal dilin bir parçası olarak görülmeyip farklı dillere dayandırılmışsa, bilim adamı ile öğrencisi ve halk arasında iletişim kurmak çok zorlaşır. Bir ülkede eğitimin farklı dillere dayalı olmasının nedenleri de bu noktada ortaya çıkar. Çünkü bir ülkede çağdaş araştırmaların verilerini ve bulgularını kesintisiz olarak yayımlayabilmek ve eğitimde uygulayabilmek için, o ulusun anadilinin bütünlüğünü ve tutarlılığını bozmadan bir bilim dili oluşturmuş olması gerekir. Hatta bilim dilinin, günümüzdeki bilim ve teknik bilim hızına paralel olarak her bilim dalında titiz ve sürekli bir çalışma şeklinde hızla yürütülmesi şarttır.²⁵

Hiçbir dil, zengin bir dil olarak doğmamıştır; tüm diller ancak zamanla işlenip geliştirilerek bilim ve sanat dili haline getirilebilirler. Toplumların gereksinimi ve teknik bilimdeki gelişmeler de bunu zorunlu kılar. Bilim diline sahip olabilmek gereğini duyan her ulus, yeni sözcükler üretme işini başarıya yeteneğini kazanmalıdır. Çünkü sürekli olarak yeni kavramlara, terimlere gereksinim duyulur. Bu konuda bilimle uğraşanlara da büyük sorumluluk düşer. Çünkü bilim adamı düşünen, düşüncenin yollarını bilen ve toplumun kültür yapısını temsil eden aydın kişidir. Bunun için bulunduğu toplumda çok özel bir konumu vardır. Aynı kişilerde de anadili bilincinin olması çok doğaldır.²⁶

Ülkede ikiden fazla etnik gruba mensup çocukların eğitim gördüğü okullara çok kültürlü eğitim yapılmaktadır denilebilir. Özellikle eğitim Rus dilinde yapılan okullarda aynı sınıfta Rus, Kırgız; Özbek, Tacik, Dungan; Uygur; Azeri; Ukraynalı, Koreli,

²³ Sunel, A.Hamit. a.g.m. 1994, s. 122.

²⁴ Saritosun, Nadiye. a.g.m., 1995, s.16.

²⁵ Saritosun, Nadiye. a.g.m., 1995, s.16-17.

²⁶ Saritosun, Nadiye. a.g.m., 1995, s.24.

Letonyalı, Tatar, Kazak ve Kafkas uyruklu çocuklara rastlamak mümkündür. Bu tip karma okullar, tüm ulusların arasında sıkı bağlantı olması için her zaman önem taşımıştır. Bunun yanında karma olmayan ve eğitimin tek dilde yapıldığı okullar da vardır. Bu okullar bölgede konuşulan dile göre açılır. Karma okullarda ve milli okullarda ülkede yaşayan başka milletlerin de gelenek göreneklerine, kültürüne saygılı bireyleri yetiştirmek, uluslar arası dostluk bilinci verilmesi amaçlanmaktadır.²⁷

Bir ülkede herkes tarafından okunulabilen bir dil konuşuluyorsa ulusal bir eğitim sistemi kurmak kolaylaşır. İki ya da daha fazla dil konuşuluyorsa eğitim dilinde bazı sorunlarla karşılaşılır.²⁸

Sovyetler Birliğinde hem halklara kendi anadillerinde eğitim görmeleri hakkı tanınırken, hem de sosyalist bilincin geliştirilmesinde, bilimde ve sanatta objektif bir üst yapının geliştirilmesinde ortak bir dilde (Rusça) eğitim yapılması öngörülmekteydi. Böylelikle de bir taraftan Ruslaştırma politikası güdüldürken, öte taraftan da farklı mozaik'in korunması sağlanmaktaydı. Ancak bunu eğitimde dil açısından bir ikilik ve çelişki olarak düşünmemek gerekir. Çünkü aynı zamanda her Sovyet vatandaşının mensubu olduğu millet ve ırka bakılmaksızın istediği dilde eğitim görme hakkı vardı. 1989'da Kırgız dili resmi dil olarak kabul edilmiş, daha sonra 1993'te hem Kırgızca hem de Rusça resmi dil olarak ilan edilmişse de, uygulamada Rusça yine eskisi gibi ön planda olmuştur. Her ne kadar Kırgızcanın özendirilmesi ve ilk planda yer alması ön görülüp, tüm okullarda Kırgızcanın okutulması istense de, bu konuda istenilen oranda başarı sağlanamamıştır.²⁹

Türkiye Cumhuriyeti eğitim sisteminde 1739 sayılı temel Eğitim kanununda "Türkçe den başka hiçbir dil ana dili olarak okutulamaz" maddesine bağlı olarak, eğitim Türk dilinde yapılmaktadır. Kırgız Cumhuriyetinde ise resmi dilin Kırgızca ve Rusça olması yanında, ülkede eğitim dili Kırgızca, Rusça, Özbekçe, Tacikçe, Dunganca, Uygurca olarak kullanılmaktadır. (Kırgızlar %51, Ruslar %22,5; Özbekler %12,8 ve geri kalan nüfuzu da diğer milletler oluşturmaktadır.)³⁰

²⁷ Boobekova, Kadiyan **Karşılaştırmalı Eğitim Uygulaması**, Türk Dünyası Araştırmaları, 2002. Sayı: 137, s.7.

²⁸ Türkoğlu, Adil. **Karşılaştırmalı Eğitim**, Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana 1999. s.28.

²⁹ Boobekova, Kadiyan. a.g.m. 2002.

³⁰ Murzayev, Kabulcan. . "**Kırgızistan Eğitim Sistemi**", Doktora Tezi, M.Ü. 1999, İstanbul.

Ülkede eğitimin ana dilinde yapılması, sosyalizmin çabuk benimsenmesinde etken olmuştur. Lenin, devrimden önce (1913) bütün ulusların kendi dillerinde eğitim yapma ve kendi anadillerini kullanabilme haklarını kabul ediyordu. 3 Ekim 1917'de eğitim komiserliği bütün azınlıkların kendi anadilinde, eğitim yapabilme hakkını ilan etmişti.³¹ Türkistan halkının ve emekçilerinin ısrarıyla 23.08.1918 de eğitimin ana dilinde yapılması kararlaştırılarak Türkistan Merkezi Komitesi tarafından bir yasa çıkarılmıştır. Aralık, 1918'de Pişpek eyaletinde (Bişkek) emekçilerin kendi çocuklarının kendi anadilinde okuma hakkı olduğu yasayla onaylanmış, Kırgız, Özbek, Tacik ve diğer Orta Asya toplumunun emekçilerine ilk defa çocuklarının anadillerinde öğrenim görme olanağı sağlanmıştır.³²

Görülüyor ki dil, insan ve toplum hayatı için olmazsa olmazlardan birisi belki de birincisidir. Günümüzde ise dil deyince aklımıza doğrudan eğitim kurumları gelmektedir. Çünkü modern dünyada dil en fazla okullarda işlenmekte, eğitim kurumları dilin şekillenmesinde, genç kuşaklara öğretilmesinde ve sürekliliğin sağlanmasında kilit konumda bulunmaktadır.

Bu konu ile ilgili yayınlanmış tezler ve makaleler ülkemizde daha çok İngilizce ile öğretim yapan kurumlar hakkında yapılmıştır. Uluslar arasında Rusça ile ilgili araştırma yazıları olup Orta Asya Türk Cumhuriyetleri üzerinde Rusçanın Temel Eğitim düzeyindeki doğurguları üzerinde herhangi bir tez'e rastlanılmamıştır. Bu teze benzer bir makale Kazakça ile ilgilidir. Bu makale 2003 yılında Doç. Dr. Gülnur Smagulkızı Boranbayeva tarafından hazırlanmış ve kendisi Abay Adındaki Almatı Devlet Pedagoji Üniversitesi öğretim üyesidir. Konusu ise Kazakçanın SSCB döneminde ve Bağımsızlıktan sonraki durumları üzerindedir.

Bu konunun kısaca özeti şöyledir:

...Kazak topraklarında Rus istilâsıyla birlikte başlatılan nüfusu Ruslaştırma, dili Rusçalaştırma siyaseti SSCB döneminde sistemli biçimde ilerletilmiş ve büyük ölçüde başarıya ulaşmıştır. 1980'li yıllardan itibaren Kazaklar arasında Kazakçanın millî dil olarak önemini yitirmesi ve unutturulması karşısında bir uyanış başladı.

³¹ Erdoğan, İrfan. **Çağdaş Eğitim Sistemleri**, Sistem Yayıncılık, 3. baskı, İstanbul 1998.

³² İzmaylov, A.E. **Ocherki po İstorii Sovetskoy Shkoli V Kirgizii Za 40 let** (40 yıl içindeki Kırgızistan'daki Sovyet Okullarının Tarihi Hakkında), Frunze (Bişkek) 1957.

SSCB'nin dağılması ve Kazakistan'ın bağımsızlığını elde etmesinden sonra ana dili ve devlet dili olarak Kazakçanın durumunu iyileştirmek için çeşitli kanunlar çıkarılarak bazı uygulamalar başlatıldı. Bu çabaların başarıya ulaşması, devlet kurumlarının ve her şeyden önce birey olarak vatandaşların bunu samimiyetle istemesine bağlıdır...

Bu konu ile ilgili yapılan bir diğer çalışma bir röportajdan ibarettir. Röportajın konusu “Rusçanın Kırgız Dili Üzerindeki Etkisi ve Kırgız Dilinin Günümüzdeki Konumu” dur. Bu röportaj 16 Ocak 2000 yılında Ankara’da gerçekleşmiştir. Sunan: Prof. Dr. Erol Mutlu Konuşmacılar: Prof. Dr. Sema Barutcu Özönder ve Doç. Dr. Gülzura Cumakunova’dır. Doç. Dr. Gülzura Cumakunova A.Ü.D.T.C.F. Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Bölümü misafir öğretim üyesi ve Kırgız dili ve edebiyatı uzmanı, Prof. Dr. Sema Barutcu Özönder ise Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Bölüm Başkanıdır. Bu röportajda Cumakunova şöyle der:

...Yazı dili ve edebi dil oluşturulması sürecinde sözlükler yapılmış, okul kitapları yazılmış, bilimsel çalışmalar olmuş. Mesela bizde özel bilimler akademisinin altında çalışan özel bir dil enstitüsü var. Onun dışında üniversitelerde de bilimsel çalışmalar yürütülüyor. Dil üzerinde durulmuş, dile önem verilmiş. Bir de alfabeler yapılmış. Arap alfabesinden Latin’e ondan Kiril’e geçilmiş. Sonuç olarak dil konusunda teorik olsa da pek çok şey yapılmış. Fakat bir toplumun ihtiyacını tamamıyla her yönden karşılayabilecek canlı bir dil durumu yaratılamamış. Çıkan kitaplar, yazılan sözlükler iyi düzeyde çalışmalardır. Ancak, dil toplumun dili haline gelememiş, giderek kendi kullanım alanını daraltmaya başlamıştır. Çünkü devletin iki dili var: Rusça ve Kırgızca. Rusça dünyanın beş büyük dilinden biridir ve çok iyi bir edebi geleneği, gelişmiş bir grameri vardır. Yeni gelişmelere uygun sözcükler hemen üretilebiliyor. Bu durumda Kırgızca ile Rusça eşit olamaz. Kırgızcanın gelişmesi için çalışan dil uzmanları çoktu. Ama onlar nedense hayata geçirilmedi, kullanılmadı. Sadece kitaplarda kaldı. Çünkü Rusçanın tesiri çoktu. Büyük şehirlerde genelde insanlar Rusça konuşuyorlardı...

Bizim ülkemizde de dil konusu uzun yıllar gündemi işgal etmiş, tartışmalara sebep olmuştur. Geçmişte yapılan tartışmalar bugün büyük ölçüde boyut ve zemin değiştirmiş, tartışmaların ana eksenini “ yabancı dille mi yoksa anadille mi eğitim yapılmalıdır?” noktasına kaymıştır. Bu saptamalar ışığında araştırmamızın özgün problem cümlesi; **“Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını, temel eğitim programının amaç / içerik / süreç / ölçme-değerlendirme bileşenleri üzerinden temel eğitim duruşunu öğretmen ve veli görüşleri bağlamında değerlendirmektir.”** olarak belirlenmiştir.

Amaçlar

Araştırmanın genel amacı; Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını, temel eğitim programının amaç / içerik / süreç / ölçme-değerlendirme bileşenleri üzerinden temel eğitim duruşunu öğretmen ve veli görüşleri bağlamında değerlendirmektir. Bu bağlamda araştırmada cevabı aranan sorular yahut alt amaçlar beş alt madde halinde şöyle sıralanabilir;

- *Temel eğitimin amaç bileşenine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri nelerdir?*
- *Temel eğitimin içerik bileşenine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri nelerdir?*
- *Temel eğitimin öğrenme-öğretme süreci bileşenine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri nelerdir?*
- *Temel eğitimin ölçme-değerlendirme bileşenine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri nelerdir?*
- *Temel eğitimde kısa/orta/uzun vadeli eğitsel doğurgulara ilişkin öğretmen ve veli görüşleri nelerdir?*

Önem

Araştırmayı önemli kılan husus, Kırgızistan Eğitim tarihinin değişik aşamalarında ülkeye egemen Rus dilinin eğitimdeki yeri, halk üzerindeki etkisi, ülkenin kültürüne yabancılaşması, Kırgızcanın eğitimdeki yeri gibi müzminleşmiş sorunlara bilimsel veriler elde etmektir. Uygulamada karşılaşılan beklenti dışı sonuçları bertaraf etmenin yolu, olgunun ardındaki sebeplere inmek ve sorunu gerek teorik olarak gerekse pratik olarak aydınlatmaktır. Konularla ilgili verileri ve çözüm yollarını objektif olarak akılcı tarih ve sosyoloji gerçeğine oturan kararları üretecek ve hayata geçirmiş olacaktır. Bu araştırma böyle bir hazır bulunuşluk için atılmış bir adımdır.

Varsayımlar

Araştırmada;

- *İzlenen literatür taraması ve anket uygulaması yönteminin konuya ilişkin verilere yeterli düzeyde ulaşılmasını sağlayacak nitelikte olduğu,*
- *Veri toplama aracı olarak kullanılan ölçme aracının kapsam geçerliliği için uzman kanısının yeterli olduğu,*
- *Araştırma örnekleminde yer alan deneklerin görüşlerini içtenlikle yansıttıkları varsayılmıştır.*

Sınırlılıklar

Araştırma;

- *Kırgızistan eğitim sisteminin temel eğitim programıyla,*
- *Kırgızistan güncel temel eğitim programı uygulanan Oş ve Bişkek bölgelerindeki öğretmen ve velilerin Mayıs 2006 tarihindeki görüşleriyle;*
- *Ölçme aracında sunulan ifadeler ile sınırlıdır.*

Tanımlar

Farklı Dil: Öğrencilere akademik, toplumsal ve meslekle ilgili gelişmelerine katkıda bulunmak amacıyla anadili dışında öğretilen dil. Rusça, İngilizce, Fransızca, Almanca gibi.³³

Farklı Dille Öğretim: Bir öğretim kurumunda, yazılı metin ile sözlü anlatımda, bütün derslerin farklı bir dille öğretilmesi durumunu ifade etmektedir.³⁴

Farklı Dil Öğretimi: Bir öğretim kurumunda, yazılı metin ve sözlü anlatımda bütün derslerin anadille öğretilme ve bunun yanında da farklı dil öğretimini ifade etmektedir.³⁵

Yöntem

Araştırma Modeli: Bu araştırma, bir program değerlendirme çalışması olarak betimsel bir araştırmadır. Program değerlendirme; gözlem ve çeşitli ölçme araçları ile eğitim programlarının etkililiği hakkında veri toplama, elde edilen verileri programın etkililiği olan ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama ve programın etkiliği hakkında karar verme sürecidir. Bu sebeple araştırmanın ağırlığını, görüşme tekniği ile elde edilen bilgiler oluşturmasına rağmen, ilgili kaynaklardan hem yurt içinde hem de yurt dışında yararlanılmıştır. Böylece araştırma, kaynak taraması ve bire bir görüşme uygulamasına dayanmaktadır.

Evren ve Örneklem: Araştırmanın genel evreni, Kırgızistan Eğitim Sisteminin temel eğitim düzlemidir. Çalışma evreni ise Bişkek ve Oş şehirlerinde temel eğitim

³³ Akbaş, Lütfi. “ **Türk Yüksek Öğretiminde Yabancı Dille Öğretim Sorunu**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2001. s. 22.

³⁴ Akbaş, Lütfi. a.g.e. s.22.

³⁵ Akbaş, Lütfi. a.g.e. s. 22.

hizmetinin güncel temsilcileri olan öğretmen ve veliler arasından seçilen örneklemdir. Örneklem belirlenirken; temel kural olan “yansızlık ” ilkesine uyularak “ küme örnekleme ” yöntemi kullanılmıştır. Buna göre ortaya çıkan sayısal veriler Tablo 1’e yansıtılmıştır.

Tablo 1: *Araştırmanın Evren ve Örneklemi*

Araştırmaya Katılan Denekler	Örnekleme Alınan Denek Sayısı	Değerlendirmeye alınan Denek Sayısı	Araştırmaya Katılan Deneklerin Örnekleme Temsil Oranı (%)
Bişkek Şehri	150	125	83.33
Oş Şehri	135	117	86.66
Toplam	285	242	84.91

Verilerin Toplanması: Örnekleme giren öğretmen ve velilere, tez danışmanı tarafından geliştirilen ve çoktan seçmeli seçenekleri içeren yirmi dört sorudan meydana gelen bir görüşme formu (ölçme aracı) uygulanmıştır (EK-2). Sorulara, “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kısmen katılıyorum”, “ katılmıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum” seçenekleri çerçevesinde görüş belirtmeleri için sorular sorulup yanıtlar alınmıştır. Sorular yurt dışında doğrudan araştırmacı tarafından öğretmen ve velilerle bire bir görüşülüp yanıtlanmıştır.

Araştırma, Kırgızistan Bişkek ve Oş şehirlerinde yaşayan öğretmen ve velilerle 285 kişi ile bire bir görüşülüp sorulara cevap vermişlerdir. Bu formlar toplandıktan sonra 242 tanesi değerlendirmeye uygun bulunmuştur.

Araştırmada konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklara yeterli ölçüde ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu maksatla Moskova, Ankara, Bişkek, Oş, Bakü, Taşkent, Aşkabat, İstanbul ve Diyarbakır’da milli kütüphaneler ve üniversite kütüphaneleri, Bakanlıklar ve Elçiliklerin eğitim müşavirlikleri ve web sayfaları taranmıştır. Bu arada örneklem olarak seçilen ülkenin eğitim kurumlarının eğitim öğretim pratiğini yönlendiren mevzuat ve dokümanlar derlenmiştir.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu: Veri analizinde SPSS istatistik programı kullanılmış olup veriler; ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde dağılımı ile T-testi ve One Way ANOVA testlerinden yararlanılarak yorumlanmıştır. Aritmetik ortalamalar yorumlanırken 1.00–1.79 arasındaki ortalama değerlerin “ Kesinlikle katılmıyorum ” ; 1.80–2.59 arasındaki ortalama değerlerin “ Katılmıyorum ”; 2.60–3.39 arasındaki ortalama değerlerin “ Kısmen Katılıyorum ”; 3.40–4.19 arasındaki ortalama değerlerin “ Katılıyorum ”; ve 4.20–5.00 arasındaki ortalama değerlerin “ Kesinlikle Katılıyorum ” derecelerinde yer aldığı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

<u>Verilen Ağırlık</u>	<u>Seçenek</u>	<u>Sınırı</u>
5	Kesinlikle Katılıyorum	4.20–5.00
4	Katılıyorum	3.40–4.19
3	Kısmen Katılıyorum	2.60–3.39
2	Katılmıyorum	1.80–2.59
1	Kesinlikle Katılmıyorum	1.00–1.79

1. FARKLI DİLLE ÖĞRETİMİN TEMEL EĞİTİM DÜZLEMİNDE EĞİTSEL DOĞURGULARI

1.1. Eğitsel Deneyimin Doğası ve Dilin Bu Stratejik Deneyimdeki Vizyonu

Eğitsel deneyimin doğası ve dilin bu stratejik deneyimdeki vizyonu bir kaynakta şöyle değerlendirilmektedir.³⁶

...İnsan varoluşuna tavassut eden nesnel diller, enerjitik dil ve okuryazarlığın yani bir bakıma sessizliğin maddesel ses kalıplarına dökülmüş ölü yansımalarıdır. Bu bağlamda çevresel dil, insanın evrim düzeneğinden tümüyle dışlandığında bile telafisi mümkün olmayan boşluk doğmaz. Çünkü sessizliğin dili cevher, bunun formlaşmış biçimleri olan nesnel diller arazdır. Hatta denebilir ki bazı durumlarda dil evrime engel bile teşkil edebilir. Çünkü düşünce ve dil, farkındalıkla kullanılmadığı durumlarda insanın gerçeğe doğrudan katılımını engelleyebilmekte; burada şaşırtıcı biçimde ruhsal katılım yerine egosal direniş devreye girmektedir. Ancak insan egosu, birey ve toplum ölçeğinde ruha akortlandığında, dil ve içerdiği ses kalıpları, ruhun enerjisini kırmadan yayan, var oluştaki belirli devreleri harekete geçiren enerjitik bir şifre ve anahtar işlevi görebilmektedir...

...Bir toplumun kendi ana dili dışında farklı dille öğretimi tercih etmesi, çoğunlukla yetersizlik algısı ve korku temelli, son tahlilde doğal yaratıcılığı baltalayacak stratejik bir hatadır. Çünkü burada eğitim, engelli bir koşuya dönüştürülmekte, doğal akışa direnilmiş olmakta ve eğitsel bir şiddet olgusu karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan eğitim tarihinin önemli karmik takıntılarından biri ve hatta başta geleni, farklı dille öğretim olgusudur. Bunun sosyal maskeleri, ideolojik/ dinsel/ırksal çeşitli görünümlemlerle ortaya çıkabilir. Fakat hepsinin temelinde bireysel ve kolektif bilinci determine eden korku ve dramaların beslediği ayrılık yanlısanası ve hükmetme eğilimi, kısacası yetersizlik duygusunun beslediği bir dipnedensellik sözkonusudur. Çünkü böyle bir oluşumda farklı dili tercih eden toplum da bunu değişik dramalarla kabul ettiren toplum da aynı bastırılmış enerjinin farklı ifadeleri olarak üstünlük ve aşağılık duygularıyla yani kendi yetersizliğini savunma mekanizmasıyla hayata direniş bağlamında giderme telaşındadır. Söz konusu tepkiselliğin her iki toplum açısından kısa-orta uzun vadeli doğurguları ise eğitsel yaratıcılığın şiddete dönüşümü ve genel evrimleşme performansının her halukarda sekteye uğramasıdır...

Dil insanlık tarihi boyunca en önemli kavramlardan bir tanesi olagelmıştır. Dil o kadar önemlidir ki Kaşgarlı' ya göre "erdemın başı ", Yusuf Has Hacip'e göre ise " aklın süsüdür. " Ünlü dil bilimci ve devlet adamı W. Von Humboldt'a göre " dil bir

³⁶ Akgündüz, Hasan. a.g.e. Diyarbakır 2006.

ulusun ruhudur.” Siyaset bilimcilere ve sosyologlara göre ise “ dil bir devletin hükümlerini belirler.”³⁷

Dil yalnızca iletişim ve anlaşma aracı değil, aynı zamanda bir düşünce aracıdır, düşüncenin aynasıdır, dilsiz düşünülemez. İnsan ise salt bir dilde, ancak kendi anadilinde düşünebilir. Filozof Wilhelm Von HOMBOLDT’a göre de dil, yalnızca yalın bir araç değil, düşünceyi yaratan bir etkinliktir. Dil düşünceleri yarattığı gibi, düşünceler de dil yaratırlar.³⁸

Dil, insanın konuşan bir yaratık oluşuyla bağıntılıdır. Dil, insana özgü bir araçtır; insan yoksa dil de yoktur. Dili geliştiren insandır, bireydir. Dillerde meydana gelen değişiklikler toplumsal kaynaklıdır. Yani sözcükleri oluşturanlar kişilerdir. Dil kendiliğinden meydana gelmiş değildir. Bundan ötürü de toplum içinde insana bağlı olarak yaşar, insana ve toplum yapısına bağlı bir kurumdur.³⁹

İnsanın duygu boyutunu işlemek, düşünce gücünü geliştirmek, onu yaşadığı toplumsal ve kültürel ortamın bir parçası yapmak; her ulusun kendi dilini o ulusun bireylerine etkilice öğretmesiyle yakından ilgilidir. Dil, düşünme ve iletişim aracıdır. Kişinin iletişim yeteneğini, büyük ölçüde onun, iletişim aracı olan dili kullanabilme becerisini belirler. Çünkü dil bir öğrenme ve öğretme aracıdır. Başka bir deyişle, insanın var olduğu dünyayı anlama ve anlatma aracıdır. Bu anlamda, insanın duygu ve düşünce yapısını oluşturan ve biçimlendiren bir araçtır da dil. Dilin gelişip zenginleşmesi, bireyin duygu ve düşünce yönünden de gelişip zenginleşmesidir.⁴⁰

Dil, bir topluluğu toplum yapan en önemli temel öğelerden birisidir. Dil toplumsal yapı ve ilişkilerin bir yapıstırıcısı, bir çimentosudur. Kişiler, kurumlar, gruplar, kuşaklar arasındaki ilişkiler dille kurulur, dille yürütülür, gelişir, kimi zaman da bozulur.⁴¹ Zamanın akışı içerisinde bir dili şekillendiren unsurlar, o dili kullanan toplumun sosyal ve kültürel yapısı ve yaşam biçimi ile ilgilidir.

³⁷Kutlay, Mustafa. www.ucnokta.com/modules.php?name=bilgi&file=print&id=786, **Yabancı Dille Öğretim.**

³⁸Sever, Sedat. a.g.e., Ankara 1997.

³⁹Öğretmenler Sitesi. <http://www.ogretmenlersitesi.com/yazi/edebiyat/drets.asp?id=213>. **Edebiyat Yazıları.**

⁴⁰Dizdaroğlu, Hikmet. “ **Dili Yanlış Değerlendirme**” Dil Yazıları I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınlarından. : 387, 1988. s. 179–186, s. 183.

⁴¹Güvenç, Bozkurt. “ **Toplum-Dil İlişkisi**” Yazın ve Bilim Dilimiz. (Adnan Binyazar Metin Öztekin). Ankara: Türk Dil Yayınları. 1978. s. 15–24, s. 15.

Dil, bir milletin düşünce, duygu ve yaşayış sisteminin oluşmasında en büyük araçlarından biri olarak kabul edilen, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, toplum içinde her zaman yaşayan, gelişmeye ve değişmeye açık, canlı bir varlıktır.

Dil, aynı milletin fertleri arasında olduğu gibi, farklı milletlerin fertleri ve ülkeler arasında da anlaşmayı, bilgi ve kültür alışverişini sağlayan en önemli araçtır. Fertler, ülkeler, milletler her çağda aynı dünya üzerinde yaşamının getirdiği şartların zorlamalarıyla birbirlerinin dillerine ilgi göstermek durumunda kalmışlardır.⁴²

Dilin yoksulluğu diye bir şey olamaz. Ama dili bilim yapmak üzere kullanmıyorsanız, bir gün o dili, yüksek öğretim ve bilim amacıyla kullanma olanağı da kalmayabilir. Bu da ülke gelişmesinin durması demektir. Bilim yapmak için anadil kullanılmıyorsa, bilimin toplum tarafından benimsenmesi ve toplumsal gelişme engelleniyor demektir. Böylece toplum bilimden uzaklaşıyor demektir.⁴³

Dil, kültürlerin, birbirine göre, özel, bağımsız birer bütünlük halinde olduğunun göstergesidir. Dil, bir taraftan, kültürün taşıyıcılığını üstlenir, diğer taraftan, hayatı anlamlandırmanın ve tarih içinde devam etmenin, o kültürü yaşayanlar için, hangi değeri ifade ettiğini gösterir. Tarih içinde devam etmenin de, hem kişinin hem de toplumun hayatını, hür, haysiyetli ve huzurlu bir dünya olarak anlayıp anlamamanın da göstergesi dildir.⁴⁴

Uygarlık ne denli güçlü ve eski ise, dil de o denli zengin ve dolayısıyla güçlüdür. Bir dilin gücü hiç kuşkusuz zenginliğinden gelir. Ne denli çok sözcük, ne denli kavramı ve imgeyi yansıtıyorsa, imgeler ve kavramlar arası küçük farklar ne denli belirgin bir biçimde vurgulanabiliyorsa, dil o denli güçlüdür.⁴⁵

Dil, toplumsal bir olgudur ve başkaları için var olan pratik bilinçtir. Bilinçle birlikte var olmuş ve onunla karşılıklı etkileşerek gelişmiştir. Dilsiz hiç bir düşünce var olamaz, insan kendi kendine düşündüğü zaman bile ancak sözcüklerle, eş deyişle dille düşünebilir. Dille düşünce arasında çözülmez bir birlik vardır. Dille düşüncenin

⁴²Akbaş, Lütfi. a.g.e. Diyarbakır 2001. S.22.

⁴³Kapkın, Güliz; Algan, Necla. “ **Anadiliyle Öğretim Üstüne Bir Söyleşi**” Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. İstanbul: İTÜ İnşaat Fakültesi Matbaası, 1995. s. 30–35.

⁴⁴Tural, Sadık K. “ **Türk Dili Konusunda Duyarlı Olmak**” Türk Dili ve edebiyat Dergisi. İstanbul: Sayı 526, Ekim 1995. Ss. 1067–1071, s. 1067.

⁴⁵Kongar, Emre. **Demokrasi ve Kültür**. İstanbul: Hil Yayın,1983, s. 42.

karşılıklı etkileşimle birbirlerini geliştirebilmeleri için düşüncenin aydınlık (eş deyişle nesnel gerçekliği yansıtıcı) ve dilin anlaşılır (eş deyişle nesnel gerçekliği yansıtıcı) olması gerekir, dili anlaşılır kılmak için yapılan dil özleştirmelerinin temel nedeni budur. Dil ancak anlaşılır olmakla türetilbilir ve ancak türetilbilir olmakla düşüncüyü geliştirebilir. Bundan ötürüdür ki düşüncüyü geliştiremeyen dilin kendisi de gelişemez.⁴⁶

1.2. Eğitimde Anadil ve Farklı Dil Kullanımının Kısa/Orta/Uzun Vadeli Doğurguları

Eğitimde anadil ve farklı kullanımının sonuçları bir kaynakta şöyle değerlendirilmektedir;⁴⁷

...Eğitimde ana dil veya farklı dil tercihi ile gerçek bilinç enerjisinden çok benlik ve kültür dediğimiz bireysel ve kolektif egoya ait biriktirilmiş bayat enerjinin kullanımından söz edildiği unutulmamalıdır. Esas itibarıyla dil, insanı egoya değil bireysel ve kolektif bilince bağladığı oranda yaratıcılığa kanal olabilen bir araçtır. Bir başka deyişle dilin kendisi, başlı başına niteliğin kaynağı olmayıp; münhasıran bir anlam dünyasına bağlayan nesnel anahtar veya yansıtıcı olma vizyonuyla bağlı bir değer taşımaktadır. Anahtar metalden oluşur. Esas olan o metale girilen anlam dünyanın kendisidir. Bu anahtarın hangi metalle yapılmış olduğu fazla önemli değildir. Dolayısıyla herhangi bir dille eğitimde ısrarcılık ve diğer dilleri yabancı dil kavramlaştırmasıyla tepkisel dışlama, insan zihninin yarattığı abartılı yanlısamlardır. Aslolan farklı dillerin görünür çelişki ve farklılaşma tablosunun ötesindeki bütünlüğe dikkat koymaktır. Böyle bir durumda eğitsel bir şiddete dönüşen farklı dille zorunlu öğretim ve eğitsel bir yaratıcılık olan alternatif dilleri serbest öğrenme olgusu arasındaki fark ayırt edilmiş, ben ve öteki algısının yarattığı psikolojik bariyerden özgürleşilmiş, dilin bir hükmetme aracı olarak kötüye kullanılması ve hükmedilmeye yatkınlık yani kölelik psikoza aşılmış, ben ve öteki bağlamındaki üstünlük/aşağılık kompleksi çözülmüş ve alternatif dil öğrenmeye direnç büyük ölçüde erimiş olacaktır. Söz konusu bilinç özgürleşmesinin temel doğurgusu ise tarihsel ve kültürel yatkınlık bağlamında hem ana dili hem de bütün insanlık dillerini varoluş yolculuğunda tam bir farkındalık ve yaratıcılıkla öğrenme ve kullanma yeterliliği arasındaki rezonansı yakalamış olmaktır...

⁴⁶ Sever, Sedat. a.g.e. Ankara 1997. s. xiii.

⁴⁷ Akgündüz, Hasan. a.g.e. Diyarbakır 2006.

Ciddi bir anadili öğretimi farklı dil öğretiminde başarı sağlamaya da yardımcı olur. Dilbilgisi kavramlarını ve kendi dilinin kurallarını yeterince bilmeyen, bir farklı dili gerektiği gibi öğrenemez. Bugün dünyanın hiçbir yerinde, farklı dil öğretiminin gereği yadsınmaz. Uluslar arası ilişkilerin günden güne sıklaştığı dünyamızda farklı dil öğretiminin önemini yitirmek şöyle dursun, yeni yöntemler, değişik öğretim yolları üzerindeki çalışmalarla bu konu, dilbiliminin önemli alanlarından biri durumuna gelmiştir.

Farklı dil öğretimi sorunu, gelişmekte olan ülkeler için ayrı önemli yeri olan bir sorundur. İleri ülkeler ayak uydurabilme, gelişmeleri izleyebilme çabası içinde olan bu ülkeler öteden beri farklı dil öğretimine ağırlık vermektedirler. Farklı dil öğretiminde kazanılan farklı dilin bireye bir takım yararlar getirdiği bir gerçektir.⁴⁸

Farklı dilin kültür bakımından gereklilik ve kapsam üzerindeki tespitleri şu yöndedir. Genellikle farklı dil, bize zengin kütüphanelerin kapısını açan anahtar, ihtisasımızı genişletmek için başvurulmuş bir araç, bir kültür tercümanı sayılabilir. Farklı dilleri Matematik ve Fizik bilimleri gibi kültürel değerler için değil, onlar kanalıyla edinilecek bilgileri gözeterek öğrenir ve öğretiriz. Eğer farklı dil bir bilgi aracından başka bir şey olmasaydı okullardan derhal Fransızca, İngilizce ve Almanca öğrenimini kaldırmak gerekirdi.

Farklı dil bir araç, bir anahtar olmaktan başka ve daha önemli bir rolü vardır: farklı dil her şeyden önce bir zihin eğitimidir. Farklı dil ister istemez anadilden çok farklı ve alışkanlıktan çok bir zihin çabası gerektiren bir yetidir. Anadili kullanımı yürümek veya yemek kadar tabii olduğu halde, farklı dil bilincin ve aklın sürekli müdahalesine muhtaçtır. Farklı dil düşünülerek konuşulur. Düşünerek konuşmaksa başlı başına bir aşama sayılır. Anadili bilinçten çok bilinçaltının malıdır. Onu konuşurken kendimizi denetleyemeyiz. İkinci dil ise zihnin sürekli denetimi altındadır. Farklı dil doğru konuşma kaygısını getirir. Konuşurken kendimizi dinlemeyi, kelimelerin aczini, cümlelerimizin sakatlığını, kelamın topallığını görmeyi farklı dil öğretir. Dilin estetiğine varmak, dile bir sanat eserine bakar gibi bakabilmek ancak farklı dil bilgisi ile at başı gider. Farklı dil öğrenmeden ana dilin inceliklerine hâkim olmuş hiçbir edip yok gibidir. Dikkat edilirse edebiyat tarihinin en parlak devirleri farklı bir dilin en iyi öğrenildiği

⁴⁸ Eyüpoğlu, Sebahattin. a.g.e. İstanbul 1998.s.170.

devirlerdir. Bütün Avrupa milletleri Ana dillerinin bilincine Latince' yi iyi öğrendikten sonra varmışlardır. Her Rönesans'ın farklı bir dili vardır. Büyük düşünce adamlarından dil aşamasından geçmemiş olan yoktur.⁴⁹

Karmaşık iletişim ağı içinde evrenin küçülmesi günümüzde farklı dilin önemini daha da belirginleştirmiştir. Tek bir toplumda bile iki ve çok dillilikten söz edilen bir konumda, bir değil birkaç farklı dil öğrenmek akademik ya da meslek yaşamında çoğu zaman bir önkoşul gibi görülmektedir. Öte yandan bu kaçınılmaz zorunluluk farklı dil öğretimine her zamankinden daha yoğun ve bilinçli bir biçimde eğilmeyi gerektirmektedir.⁵⁰

Farklı Dil Öğretimi

Türkiye' de hemen tüm öğretim kurumlarında, en az bir ya da birden fazla dilin öğretimi öngörülmekte ve yıllardan beri bu amaç için çaba sarf edilmektedir. Alınan önlemlere ve tüm girişimlere karşın, etkili bir dil öğretiminin gerçekleştiğini savlamak oldukça zordur. Bu araştırmanın yapıldığı, ilköğretim okullarında, 1997–98 eğitim öğretim yılından itibaren, yeni bir uygulama ile 4. ve 5. sınıflarda yabancı dil öğretimi başlatılmıştır.

Daha önceki yıllarda ortaöğretimin ilk kademesi olarak işlem gören ortaokul 1., 2., 3. sınıflarında sürdürülen ve yeterince etkili olmayan farklı dil öğretiminin, ilköğretimde daha alt sınıflardan başlatılması ile süregelen bir eğitim yönetimi sorunu, farklı dil öğretimi sorunu daha belirgin ve karmaşık bir konuma gelmiştir. Önceki yıllardan beri var olan sorunları değişik kişiler irdelemişlerdir.

Farklı dil öğrenmenin herkese ve her koşula uygun tek bir yolu yoktur.⁵¹ Bunun yanında dil öğrenmenin kişiler açısından birçok nedeni olabilir. Farklı dille öğretim konusu bir kaynakta şöyle ifade edilmektedir:⁵²

...Birey ve toplum olarak farklı dil öğretiminin en büyük engeli, kolektif bilinçaltına ait korkulardır. Bir başka deyişle farklı

⁴⁹ Eyüpoğlu, Sebahattin. a.g.m., 1998. s. 171.

⁵⁰ Kocaman, Ahmet. “ **Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönetimler**” Anadilinde Çocuk Olmak Yabancı Dilde Eğitim. İstanbul: Eğitim Dizisi. Papirüs Yayınevi, Temmuz1998. Ss 138–144. s. 138.

⁵¹ Oğuz, Efsun. “ **İlköğretimde Yabancı Dil (İngilizce Öğretimi Sorunları)**” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli. 1999, s. 15.

⁵² Akgündüz, Hasan. a.g.e. Diyarbakır 2006.

dil öğretimini sınırlandıran tarihsel/ sosyal arkaplan, her toplumun ve bireyin bilinç genetiğine işlemiş olan ayrılık yanılısaması ve farklı dille zorunlu öğretim deneyimlerinin izleri olan dramalardır. İnsan bilincinin zor ve baskıya direnç göstermesiyle oluşan sözkonusu dramalar, zaman düzleminde farklı etiketler altında bir savunma mekanizması ve tepkisellik halinde gücünü hissettirmekte ve eğitsel deneyimlerin yaratıcılığını sınırlamaktadır. Değilse farklı dillere ait serbest öğrenme deneyimleri, ontolojik bir eğilim ve gerçekliktir. Çünkü dilsel farklılaşma mutlak boyutta aynı olan enerjinin göreceli boyuta çoğul yansımaları yani kozmik oyunun gereği olan arızı bir yabancılaşmadır. Bu bağlamda farklı dil öğrenme-öğretme deneyimleri, sözkonusu göreceli yabancılaşmayı ortadan kaldıran, bireylere ve toplumlara ortak deneyim için değişik dil becerileri transfer eden yaratıcı bir eylemliliktir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, her bireyin genetik şifresiyle uyumlu anadili kavramadan alternatif dile geçişinin tepkisel ve sonuç odaklı bir sentetik yaklaşım olduğu, farklı dil öğrenme performansının ana dile ait bilinç şifreleri oturduktan sonra daha yaratıcı çizgide deneyimlenmiş olacaktır. O halde farklı dil öğretimi ve öğrenimi konusunda doğal akışı kolaylaştıracak ve yaratıcılığı ortaya çıkaracak yaklaşımın iki alt sürece temellendirilmesi gerektiği söylenebilir; Birincisi, öznel boyutta birey ve toplumun alternatif dillere karşı içsel direnişinin yüzleşme ve karmik temizlik bağlamında dramaların kontrol edilmesiyle aşılması yani korkunun yenilmesi, ikincisi ise öznel hazır bulunuşluluktan sonra kendi anadili becerisine temellenen etkin bir farklı dili öğretimi nesnel sürecinin deneyimlenmesidir...

Farklı Dille Eğitime Farklı Bakış Açıları:

Farklı dille eğitimin yanlışlığı veya doğruluğu konusunda kamuoyunda ve aydın kesim arasında farklı görüş açıları olsa da hem yanlışlığı hem de doğruluğu konusunda görüş birliği vardır. Şüphesiz her iki tarafın da kendilerince geçerli tezleri vardır. Bu konudaki tartışmaların sağlıklı yürümesi açısından farklı dille eğitime Türkiye’de ki aydınların lehte ve aleyhte tezlerine değinmek gerekir. Farklı dille eğitimi savunanların tezlerini madde madde inceleyecek olursak:

- Bugün İngilizce ilim dili olmuştur. İlimi gelişme, ilmi İngilizce yapmakla mümkündür. Bugünkü seviyede ilim, Türkçe ile mümkün değildir. Türkçe yetersizdir. Bu gerekçenin sahipleri, İngilizce bilmeyen ilim adamının düşünüleemeyeceğini, ilim

alanında sesimizi uluslar arası düzeyde duyurmak istiyorsak İngilizce okuyup yazmak zorunda olduğumuzu söylemektedirler. Zira İngilizce, uluslar arası ilim dilidir.⁵³

- İngilizce bilmeleri, çocuklarımıza iyi bir gelecek sağlamaktadır. Orta öğretimdeki İngilizce dersleri çocuklarımıza İngilizce öğretmede yetersiz kalmışlardır. Oysa çocuklar, İngilizce düşünüp konuşmak zorunda kaldıkları bir ortamda daha iyi İngilizce öğrenirler. Tahsil dilinin İngilizce olması işte bunu sağlayacaktır/sağlanmaktadır.⁵⁴
- İngilizce eğitim yapan üniversitelerin kazandığı uluslar arası statü, onlara komşularımız ve diğer az gelişmiş ülkelerden öğrenci gelmesini sağlayacak; bu ise bu ülkeler nezdinde itibarımızı artıracaktır.⁵⁵
- Türkçe bilim terimlerinin çoğunu önüne gelen uyduruyor. Kitaplar anlaşılabilir sözlerle dolu, hiçbir anlam çıkıyor. İngilizce bir kitap daha kolay anlaşılıyor. Üstelik Türkçe bir kitap ta yok. Türkçe, dünyanın önde gelen dillerinden olmakla birlikte, bilim ve teknik başka şey, kültür başka şey, kültür(ekin) dersleri Türkçe, bilim ve teknik konularındaki dersler yabancı dille öğretilir. Böylece Türkçe terim uydurma sonucunda dilimizin bozulması da önlenir.⁵⁶

Farklı dille eğitimin gerekliliğini savunanların tezlerini ana hatlarıyla böylece özetledikten sonra, bu tezlere verilen cevapları da aynı sıra ile maddeler halinde inceleyerek meseleyi tüm boyutlarıyla ortaya koymaya çalışalım.

- “ *İlmi gelişme ancak İngilizce eğitim ile mümkündür.*” Gereğinesine itiraz edenler, İngilizce öğretilmesi ile diğer derslerin dilinin İngilizce olmasını birbirinden ayırt etmekte (farklı/yabancı dil eğitimi başkadır, farklı/yabancı dille eğitim başkadır; farklı/yabancı dil eğitimine evet ama yabancı eğitime hayır demekte) ve diğer dersleri İngiliz diliyle öğretmek taraftarlarının bu ayrımı yapamadığını söylemektedirler.

⁵³ Kutlay, Mustafa. a.g.k.

⁵⁴ Kutlay, Mustafa. a.g.k.

⁵⁵ Kavuncu, Orhan. “**Yabancı Dil ve Öğretim Niçin Zararlıdır?**”, Aydınlar Ocağı Yayını, Açık Oturumlar Dizisi:11, İstanbul, 1991,s:20.

⁵⁶ Köksal, Aydın. **Yabancı Dille Öğretim: Türkiye'nin Büyük Yanılgısı**, Öğretmen Dünyası Yayını, 2. Baskı, Ankara, 2002, s:115

...Bilimci, başka ülkelerle karşılıklı fikir alışverişi yapabilmek için, birkaç yabancı dili o bilime yetecek kadar elbette bilmelidir. Ama öncelikle, yaratıcılığının temel aracı olan kendi dilinde düşünebilme yeteneğine sahip olmalıdır...⁵⁷

...Yabancı bir dili veya dilleri bilmenin faydası tartışılmayacak kadar açıktır. Her meslek adamının kendi alanındaki gelişmeleri gereği gibi takip edebilmesi, bildiği yabancı dil sayısı ile doğru orantılıdır. Ancak şu husus iyi bilinmelidir: Yabancı dil öğrenme mecburiyeti öğretimin yabancı dille yapılmasını gerekli kılmaz...⁵⁸

Meselenin tartışmaya açık bir diğer bölümü ise İngilizcenin gerçekten uluslar arası bir bilim dili olup olmadığıdır. Bu konu ile ilgili bir kaynakta İngilizce'nin uluslar arası bilim dili olduğu kanaati, 2. Dünya Harbi sonrası "Anglo-Sakson propaganda ve efsanesi etkisinde kalan aydınlarımızın, bir an önce terk etmeleri gereken bir kanaattir."⁵⁹

Bir an için uluslar arası bilim dilinin İngilizce olduğu kabul edilirse; bilime ciddi katkılar sağlayan gelişmiş dünya ülkelerinin neden kendi dillerinde eğitim yaptıklarını açıklamak mümkün gözükmemektedir. Zira gelişmiş hiçbir dünya ülkesinde anadilden başka bir dilde eğitim yapılmamaktadır. Kaldı ki bilim dili İngilizce olduğu için İngilizce eğitimi salık verenler, yarın başka bir dilin (mesela Çincenin) bilim dili olması durumunda Çince eğitime mi geçmemizi savunacaktır? Bu mantık çerçevesinde Türkçenin varlığını koruması ve bilim/eğitim dilleri arasında itibarlı bir konuma yerleşmesi mümkün müdür?

İngilizcenin uluslar arası ilim dili olduğu gerekçesinin hemen aynı başında, söylenese de anlaşılan, üstelik çoklarınca da söylenen bir diğer gerekçe Türkçenin yetersizliğidir. Oysa Türkçe çok zengin, " gelişmeye açık mükemmel" bir dildir.⁶⁰

• " Orta öğretimde verilen İngilizcenin yetersiz olması, bu yüzden daha iyi İngilizce öğretmek için yabancı dille yükseköğretim yapılması fikri" iki soruyu akla getirmekte:

— Yabancı dil araç mıdır yoksa amaç mı?

— Yabancı dille eğitim yabancı dil öğretmenin yegâne yolu/yöntemi midir?

⁵⁷ Sinanoğlu, Oktay. **Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, TTK Yayınları, 1978, s: 1-5 (ak: Doç.Dr. Orhan Kavuncu, a.g.e. s: 21.

⁵⁸ Öner, Necati. **Yabancı Dille Öğretim**. 1. Milli Eğitim Sempozyum Tebliğleri, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara, 1987, sy: 94-98 (ak: Doç.Dr. Orhan Kavuncu, a.g.e., s: 21)

⁵⁹ Kavuncu, Orhan, a.g.e., s:21

⁶⁰ Kavuncu, Orhan. a.g.e., s:21.

Bazı yabancı (farklı) dille eğitim taraftarları, bizim itirazlarımıza, tarih, Türkçe, din ve ahlak gibi sosyal derslerin Türkçe yapılması gerektiğini, bu gibi derslerin İngilizce yapılmasını kendilerinin de istemediğini söylemektedirler. Oysaki varlığın bir alanında Türkçe, diğer alanında başka dille düşünmeye alışan insanda, sistemli, bütüncül bir düşünceye sahip olması beklenemez. Ayrıca, böyle bir sistemden geçen bir kişi, bir düşünce biçiminden diğerine geçerken de büyük güçlük çeker. Bu bakımdan karma dille öğretim şekli, bütün dersleri yabancı dille öğretim şeklinden daha zararlıdır.⁶¹

Farklı (Yabancı) dille eğitim konusunda kısaca lehte ve aleyhte tezler ve bu tezlerin gerekçeleri ana hatlarıyla bunlardır. Şüphesiz bu tezde bütün gerekçelere değinilememiş ve teferruata girilememiştir. Ama ek gerekçeler ana çerçeveyi aşacak ölçüde değildir. Bugün farklı dille eğitim konusu eğitim alanında önemli başlıklarımızdan birisi haline gelmiştir ve bütün boyutlarıyla derinlemesine tartışılması ve araştırılması gerekmektedir. Bu tezin amaçlarından biri de gerekçeler ve bulgulara objektif yaklaşarak konuya değişik perspektifler sunmaktır. Çünkü bu konu basit bir dil veya eğitim konusu olmaktan öteye geçmiş, sosyal ve psikolojik zararların yanında faydalara da sebep olmuş bir mesele haline gelmiştir.

Yabancı dille eğitim konusundaki araştırmalarıyla ilgili bir kaynakta farklı (yabancı) dille eğitimin sosyal ve psikolojik boyutlarına dikkat çekilmekte ve şöyle denmektedir:

... Anadiliyle derinlemesine öğrenme çabucak (en az on kat daha hızlı) gerçekleşir. Yabancı dille öğrenme üstünlüğü olur ya da hiç gerçekleşmez; öğrenci bilgisiz, yeteneksiz kalır. Öğrencinin yaratıcılığı, girişkenliği (inisiyatifi) gelişmez, özgürce düşünebilme yeteneği körelir; buluş yapmak, uzun dönemli plan yapmak için gerekli düş gücü uyarılmaz, aktarılan bilginin olduğu gibi bellendiği (ezberlendiği) bir ortamda, doğruyu yanlıştan ayırt edebilmek için gerekli sağduyu gelişmez. Sözün kısası, yalnızca – efendisinin iyi uşağı- niteliğinde insanlar yetiştirmek üzere uygun bütün sınırlılıklar ve yetersizlikler, hepsi bir arada, sağlanmış olur.”⁶²

Farklı Dille Öğretimin Tarihi ve Felsefi Kökleri:

⁶¹Kutlay, Mustafa. a.g.e.

⁶²Köksal, Aydın. **Yabancı Dille Öğretim:** Türkiye'nin Büyük Yanılgısı, Öğretmen Dünyası Yayını, 2. Baskı, Ankara, 2002, s:134–135.

Türk dilinin tarihine bakıldığında; Orta Asya'nın yerli halkı olan Türklerin eski dili ve özellikle yazısı hakkında henüz yeterli bilginin olmadığı görülmüştür. Türk yazı dili için, en eski nesnel belgeler olarak ayakta duran Orhun abideleri gösterilebilir. Ne var ki, yazı dilinin de ne zaman başladığı ve hangi koşullar içinde gelişmiş olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, Orhun Abidelerindeki yazının 732 yılında yazıldığı göz önünde bulundurulursa yazının ve dilin bu gelişim düzeyine ulaşması için bir sürecin geçmiş olmasına rağmen milattan önceye kadar götürülmesi olanaksız sayılmalıdır.⁶³

Osmanlı döneminde medrese geleneğinde, eğitim ve öğretimde Arap dil ve edebiyatı hâkim olmuştur. Medrese geleneğinde bu dilin hâkim olmasının tarihi ve felsefi nedenleri bir kaynakta şöyle değerlendirilmektedir:⁶⁴

Arap Dili ve Edebiyatının medrese geleneğine hâkimiyeti, bir dizi felsefi ve tarihi sebeple bağlantılıdır. Öncelikle medrese, Arapça nazil olduğuna inanılan Kutsal Kitabın referans kabul edildiği yaklaşık 400 yıllık bir telif ve tedris birikimi üzerine biçimlenmiştir. Bu meyanda Arap Dili ve Edebiyatı kurallarına göre üretilmiş bilgi birikimini daha ileri çizgiye taşımak ve mevcut bilgi birikimi temelinde insan kaynağını belirli amaçlara göre sistematik olarak işlemek iddiası ile tarih sahnesine çıkmış bir kurumun Arapçaya alternatif başka bir dil ikame etmesi pratikte mümkün gözükmemektedir. Çünkü böyle bir niyet, bütün bilgi kadrosunun alternatif dile çevrilmesi gibi ortaçağ şartlarında asırlar sürecektir kapsamlı bir çaba gerektirmektedir. Böyle bir çabayı İslam Medeniyet ailesine yeni katılmış olan bir toplumdaki beklemek de essen beklemek mümkün değildir. Kaldı ki Türkler İslam dinine başka milletlerde eşine rastlanmayan kitlesel bir coşku ile katılmış ve etkilenme becerileriyle kalp planında yakınlaştıkları hazır kültürel birikimi dini olan-olmayan ayırımı yapmaksızın özümseme sürecine girmişlerdir. Bu arada Arapçayı' da Kuran dili olarak kabullenmiş ve süratle entelektüel yaşamlarına taşımışlardır. Nitekim siyasi ve askeri alanda olduğu gibi kültür hayatında da İslam medeniyet ailesinin seçkin üyesi olma yarışına giren Türklerin, çok geçmeden hem Arapça eksenli çeşitli telif ve tedris faaliyetlerinde hem de bizzat Arap Dil ve Edebiyatı alanında büyük otoriteler yetiştirdiği bilinmektedir.

⁶³ Karal, Enver Ziya. “ Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu (Tarih Açısından Bir Açıklama)” Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994. s. 7-96. s. 10.

⁶⁴ Akgündüz, Hasan. **Osmanlı Medrese Sistemi Amaç-Yapı-İşleyiş**. İstanbul, Ulusal Yayınları, 1997. s. 418.

1.3. Sovyet Eğitim Sistemi ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Farklı Dille Öğretim Olgusu

Sovyet sisteminin Orta Asya Türk cumhuriyetleri üzerinde kültürel etkileri, araştırma konusuyla doğrudan bağlantılı dün-bugün düzlemindeki eğitsel etkileri ve özelde öğretim dili konusundaki korku egemen yaşanmışlıklar bir kaynakta şöyle değerlendirilmektedir ;⁶⁵

...bilhassa Doğu Türklüğünde Çarlık ve Sovyet egemenliğinde deneyimlenen eğitsel reformlar, ulusal bilincin yetersizlik ve güvensizlik duygularına tekabül eden vahşilerin evcilleştirilmesi-medenileştirilmesi tezine temellenmektedir. Benzer şartlar, Osmanlı batılılaşma periyodunda da nüans farklarıyla tekrarlanmıştır. Bu durum karşısında sivil etnokültürel bilinç harekete geçmiş ve reform hareketi öncesinde yeterli karmik temizlik yapılamadığı için aktif haldeki tarihi alışkanlıklara sığınarak açık-gizli geleneksel eğitim duruşlarını yaşatmaya bu yolla gerilimini boşaltmaya çalışmıştır. Ortaya çıkan tablo; tabandan ve tavandan beslenen ikili eğitsel duruşların toplum ölçeğinde farklı ruhsal-zihinsel-eylemsel duruşları inşa eden mimarlar olarak kollektif bilinci bölmesi, ulusal bilinç adına ortada bozulmuş bir mekanizmadan açığı ortayı-mankurt denen pedagojenlerin karmaşık güürültüsü, bir başka deyişle değer skalası karışmış-maddi hazza koşullanmış-alıcı moddaki düşük bilinç titreşimleri kalmıştır.

Klasik İslami dönem gibi batılılaşma dönemini de -eğitsel duruşların evrilme salınımı bakımından- iki alt dönemde mütalaa etmek mümkündür: Enerjitik trafik akışının batıdan doğuya yön değiştirdiği bu sürecin birinci alt dönemi (XVIII.-XIX. yüzyıllar) ne damgasını vuran eğitsel duruşlar; batıdan kopyalanan ve karmik temizlik yapma zahmetine girmeksizin basit rötüşlerle yerel bünyeye monte edilmeye çalışılan usul-i cedid kapsamındaki deneyimler manzumesidir (bu günkü yapının nüvelerini oluşturan kamusal nitelikli batılı okul kuruluş sistemi: ilköğretim-ortaöğretim-mesleki ve teknik yüksekokullar-üniversite). Dersaadet-Kırım-Kazan-Bakü-Taşkent-Semerikand-Buhara çizgisinde gelişen bu oluşuma, tarihi eğilimlerin beslediği formal planda aktif medrese-tekke modeli eşlik etmiştir. Bu arada gerek Osmanlı bünyesinde yaygınlaşan yabancı okullar, gerekse Çarlık etkisiyle Ortaasya Hanlıklarında oluşan propaganda amaçlı okullar, eğitim alanında üçüncü bir dönüştürücü dinamik olarak devreye girmiştir. Batılılaşmanın ikinci alt dönemine yani yirminci yüzyıla tekabül eden eğitsel duruşlar ise Batı Türklüğünde; Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlayan ve Osmanlıdaki ikili-üçlü duruşu bertaraf ederek ulusal-

⁶⁵Akgündüz, Hasan. **Dünden Bugüne Çağdaş Türk Cumhuriyetlerinde Eğitim/ Türkiye-Azerbaycan-Özbekistan**, e-sosder 2004 /c 3/s.8 (14–23).

laik-liberal paradigmalara temellendirilen Türk Milli Eğitim oluşumu; Doğu Türklüğünde ise Sovyet hegemonyasında oluşan tamamen dıştan biçimlendirmeci, gerçekte önemli bilinç tekamül vasıtası olan ulusal-doğal çeşitliliği fabrikasyon bir anlayışla yok edici, etnokültürel temeli büyük bir baskı altına alan, kültürel duruşu varlık dili programlamasına uyarlamak yerine -genişliğine ve derinliğine indirgemelerle- adeta doğaya yeni bir üslup dayatmayı hedefleyen, tarihin indirgenmiş ve yok sayılmış boyutlar itibariyle hemen her cephede püskürttüğü ütopyik-sosyalist toplum ve eğitim deneyimidir (okulöncesi eğitim-ortaöğretim-politeknik eğitim-yükseköğretim-ideolojik amaçlı sürekli eğitim).

Esasen Türkiye Cumhuriyeti'nin yirminci yüzyıla ait yeni eğitsel duruşu; Türk kolektif bilincini yüzyıllardır karartan ve bloke eden dinsel-etnik-ideolojik kamplaşmalar ve buna bağlı dramalar-savunma mekanizmalarının yol açtığı bilinç kirliliğini arıtacak laik duruş bağlamında yaratıcı bir karma temizlik ve kendini yeniden deneyimleme potansiyeline sahiptir. Ancak teorik anlamda insan kaynaklı her deneyime eşit mesafede durmayı gerektiren ve serbesti içinde kendini yeniden yaratma farkındalığı demek olan laik duruş, uygulamada ulusun geçmiş deneyimleri itibariyle kendini suçlama alışkanlığını ve başka uygarlıklara özentiliği duyulmasını tırmandıracak mihvere kaymış, böylece ulusal ölçekte doğal gelişim ve yaratıcılığın önü kesilmiştir. Bu cümleden olarak sivil taban, tarihsel itki ile önemli ölçüde geleneksel tarza yönelmiş ve Osmanlı batılılaşmasında kendini açık ifade eden ikili eğitsel duruş, cumhuriyet döneminde artan yoğunlukta örtük ifade sürecine girmiştir.

Doğu Türklüğünün yirminci yüzyıl eğitsel deneyimleri, daha yıkıcı bir manzara arz etmektedir. Esasen bazı nüans farklarıyla aynı içkin nedensellik bağlamında gelişen bu süreç; formal planda birkaç kez tekrarlanan alfabe değişiklikleriyle Sovyet yönetimindeki Türk unsurların köklerine ve gövdelerine yabancılaşmasını, ayır-buyur ruhsal duruşuyla abartılan boy kimlikleri temelinde dalların ayrı ağaçlar oldukları illizyonuna kapılmasını, totaliter beyin yıkama faaliyeti çerçevesinde bastırılan -ve ancak aksakal simgesiyle yaşatılabilen- ulusal bilinç ışığının büyük ölçüde kesilmiş olması hasebiyle bilinçsizlik formunda kitlesel istismarın deneyimlenmesini netice vermiştir.

Toparlamak gerekirse batılılaşma sürecinin her iki safhasında da Batı ve Doğu Türklük sahalarında ortaya çıkan eğitsel duruşlar; görgünicel düzlemlerde küçümsenemeyecek başarılarla imza atmış; ama aynı başarı, nitel plandaki bilinç dönüştürme performansında yakalanamamıştır. Türk insanının, XX. yüzyıl boyunca giderek pekişen geçmişe-geleceğe takılı ve anı kaçıran-tepkisel-sonuç odaklı-doğa ile birlikte akan değil ona direnen melankoli yüklü karamsar yaşam formatı ve bilinç titreşimleri bunun çarpıcı göstergeleridir.

Türk kolektif bilincinin eğitim geleneği çerçevesinde irdelenen XXI. yüzyıla kadarki tekamül öyküsü ve bu öyküyü oluşturan deneyim

rezervi; korku temelli-ayrılık bilinciyle beslenen-sonuç odaklı-tepkisel-şiddet ve saldırganlık yüklü-yâdsıma, yargılama, bastırma ve dışlama içerikli-alma ve tutmayı hedefleyen bireysel-toplumsal bencil duruşların her seferinde kutuplaşma yarattığı ve doğa tarafından püskürtüldüğü; kutuplaşma girdabına kapılmayacak duruşların behemahal sevgi ve şefkat temelli-birlik vizyonuna hizmet eden-süreç odaklı-etkisel-kutsama ve onama temelli-dönüştürerek kapsamayı hedefleyen-ben ve öteki ben vizyonu ile verme ve akıtma modundaki ruhsal duruşlara oturtulması gereğini işaretlemektedir. Üst değerler skalasına bağlı diğergamlık ve uyum kapasitesi yüksek böylesine duruşlar sayesinde ki; birey ve toplum ölçeğinde kim-ne olunmadığına ilişkin karmik tohumlar bilinç ışığıyla yakılmış ve kim-ne olduğuna ilişkin yüksek bilinç kaliteleri deneyimlenmiş, bu bağlamda tarih tekerrür olmaktan çıkıp erdirici deneyimler süreci niteliğine kavuşmuş olur. Bu cümleden olarak içinde bulunulan son yirmi yıl zarfında Türk dünyası, kolektif bilincini kapatan iç-dış blokajlardan kurtulmaya ve dipteki etnopedagojik/etnokültürel bilinç ışığı görünür plana yansımaya başlamıştır. Artık Türk dünyasının güncel vizyonu; tarihsel bilgelik ışığıyla çağdaş titreşimleri bağdaştıracak kökler-gövde-dallar arası çevrimsel ilişki çarkını etkili işletmek –öncelikle sözkonusu çarkın işletme dinamiği olan eğitsel duruş ve buna bağlı yaratılacak kültürel duruşlar bağlamında- doğal yaşam diline akortlanarak en üst düzeyde doğal yaratıcılığa kanal olmaktadır...

Aşağıdaki tabloda belirtilen ülkelerdeki Rus kültürünün en önemli simgelerinden olan Kiril alfabesinin giderek terk edilerek Latin alfabesine geçiş sürecinin başlatılması Rusça ve Rus kültürü için bir çıkmaz niteliğindedir. Eski SSCB mekânında Rusça ile beraber aynı zamanda alfabe tartışmaları da yapılmaktadır. Bağımsızlığın ilk yıllarında bu tartışmalarda bazı cumhuriyetlerde çok çeşitli alternatiflerin (Kiril, Latin, Arap ve hatta Göktürk) tartışılmış olmasına rağmen en önemli alternatif olarak Latin alfabesi benimsenmeye başlanmıştır. Ancak Latin alfabesi üzerinde de çok çeşitli tartışmalar yaşanmış ve Türkiye’de kullanılan alfabenin aynısı kabul edilmemiştir. Bağımsızlık sonrasında Latin alfabesine geçen ilk ülke 25 Aralık 1991 tarihi itibarıyla Azerbaycan olmuştur. Ancak Azerbaycan bile böyle bir kararı almasından yaklaşık 10 yıl sonra (31 Ağustos 2001) bunu tam olarak uygulama imkânı bulabilmiştir.⁶⁶

⁶⁶Ogan, Sinan. **Dış politika aracı olarak dil: Türk Cumhuriyetleri ve Rusça örneği**, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=1&yazi=804>.

Sovyet eğitim sistemi ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde, BDT ve Baltık ülkelerinde Rusça konuşan nüfusun ülkelere göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2: BDT ve Baltık Ülkelerinde Rusça Konuşan Nüfusun Ükelere Göre Dağılımı ⁶⁷

Ülkeler / 1996	Toplam Nüfus (Milyon)	Rusça konuşan Nüfus*	
		Milyon Kişi	%
Azerbaycan	7,42	-	-
Ermenistan	3,75	0,01	0,27
Beyaz Rusya	10,30	2,10	20,00
Gürcistan	5,34	0,26	4,90
Kazakistan	16,61	6,80	40,90
Kırgızistan	4,45	0,29	1,30
Letonya	2,50	1,20	48,00
Litvanya	3,71	0,34**	9,40**
Moldova	4,35	0,50	13,00
Tacikistan	5,76	0,14	0,60
Türkmenistan	4,09	0,05	0,90
Özbekistan	22,27	1,65**	8,30**
Ukrayna	51,07	11,20	21,80
Estonya	1,52	0,56	36,70

- Rusça konuşan nüfus
- ** Rus azınlık

⁶⁷ Statisticeskiy Bülleten, **Statkomitet SNG**, 1996, No: 1.

Azerbaycan'dan 12 Nisan 1993'te, Türkmenistan ve 2 Eylül 1993'te de Özbekistan Latin alfabesini resmen kabul etmiş ve alfabe kitaplarını basmıştır. Latin alfabesi kabul edildiğinde yeni alfabenin Türkmenistan'da 2000, Özbekistan'da ise 2005 yılında tam anlamıyla eğitimde yerleşmesi öngörülmüştür.⁶⁸ Bağımsız Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'dan sonra Moldova içerisinde yer alan Gagavuz Özerk Cumhuriyeti (1993'te), Ukrayna içerisinde yer alan Kırım Özerk Cumhuriyeti (1993'te) ve Rusya Federasyonu içerisinde yer alan Tataristan Cumhuriyeti de (1999'da) Latin alfabesine geçme kararı almıştır. Ancak bu ülkelerden en kararlı gözükten Tatarların bu tutumu ülke bütünlüğüne karşı bir eylem olarak algılanmış ve Rusya Duma'sı tarafından engellemiştir.

Rusya Duma'sı 5 Haziran 2002'de almış olduğu bir kararla Rusya Federasyonu içerisinde federe cumhuriyetlerin veya birimlerin Kiril alfabesi dışında başka bir alfabe kullanmalarını yasaklamıştır.⁶⁹ Diğer yandan Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı da almış olduğu bir kararla Rusya dışındaki Rus etnik kökenine mensup vatandaşları ile daha yakından ilgilenebilmek için bakanlık bünyesinde yeni bir yapılanmaya gitmiştir.

Ortak dil tartışmaları sürerken ve bu konuda ciddi endişeler yaşanırken bunun sağlanmasının ilk basamağı olan ortak alfabe konusunda tam bir fikir birliği sağlanabilmiş değildir. Bağımsızlığını kazanan Türk cumhuriyetlerinden Kazakistan ve Kırgızistan ülkedeki etnik yapı sebebiyle Latin alfabesine geçmeyi şimdilik uygun bulmazken bu konuda karar almış ülkelerin her birinin diğerinden ve Türkiye'den farklı bir alfabe sistematiği bulunmaktadır. Diğer yandan bu konuya hevesli Rusya Federasyonu'na bağlı cumhuriyetlerden Tataristan gibi ülkelerin ise öne federal organlar tarafından kesilmiştir. Bu sebeple ortak dil tartışmalarından önce ortak alfabe tartışmaları bile daha sonuçlanamamıştır. Bu ise Rusça mı Türkçe mi (yerel Türkçe) tartışmalarında belirleyici unsurun yerini Latin mi yoksa Kiril alfabesi mi tartışmalarının alacağı düşünülmektedir.

⁶⁸ Şahin, Erdal. 'Türk Cumhuriyetlerinde Latin Alfabesine Geçiş Çalışmaları ve Sonuçlar', Emine Gürsoy- Naskali, Erdal Şahin (der.), *Bağımsızlıklarının 10. Yılında Türk Cumhuriyetleri*, (SOTA Yayını, Hollanda 2002), içinde s. 65.

⁶⁹ Kommersant. *Gosduma Prinyala Kirillitsu Za Asnovu*, 6 Haziran 2002.

Eski Sovyet coğrafyasında Rusçanın kullanılmasının Rusya için taşıdığı önemin anlaşılması için 10 Ocak 2000’de yayınlanan Rusya Federasyonu Milli Güvenlik Konsepti’ne bakmak yeterlidir. Bu konseptte “Çok uluslu Rusya Federasyonu’nun bütün halklarının manevi bütünlüğünü sağlayan bir faktör ve BDT üyesi ülkelerin halkları arasında bir iletişim vasıtası olarak Rus dilinin rolünü muhafaza etmeden toplumun manevi yenilenmesi mümkün değildir” denmektedir.⁷⁰

Aslında bu konu bölgesel boyutta incelendiğinde Rusya Federasyonu dışında Rus dilinin bir iletişim dili (bazen de Kırgızistan örneğinde olduğu gibi resmi dil) olarak kullanılması ve Rusya Federasyonu Milli Güvenlik Konsepti’ne girmesi Rusya’nın, yakın çevresinde bir baskı ve entegrasyon aracı olarak “dil” unsurunu nasıl kullandığını göstermektedir.⁷¹

Rusça, Rus dış politikası içerisinde önemli bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır. Ancak son yıllarda Rusya’nın yakın çevresinde Rusça kullanım oranı giderek azalmaktadır. Bu gelişmeler bir dış politika aracı olarak kullanılan Rusça’nın Rus dış politikası içerisindeki yerini de zayıflatmaktadır. 2002 yılı içerisinde Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı’nca hazırlanan “Dünyada Rus Dili” isimli bir raporda Rus diplomasisinin Rusçanın bugünkü durumuna kayıtsız kalamayacağı belirtilmektedir.⁷² Rusya bu arada Rusya Federasyonu içerisinde de Rusçayı korumak için bazı tedbirler almak durumunda kalmıştır. Bu amaçla 2000’de oluşturulan Rus dili Konseyi özellikle Rusçanın yanlış kullanımını önlemeyi ve Rusçaya karşı yabancı dillerin özellikle de İngilizcenin baskısını azaltmayı hedeflemektedir.⁷³ Diğer yandan 10 Ekim günü SSCB sonrası Rusya Federasyonu’nda yapılan ilk sayımda federasyon vatandaşlarına sorulan 'Rusça biliyor musunuz' sorusu Rusya’nın yeni dönem de Rusçaya verdiği önem açısından dikkat çekicidir.⁷⁴

Son 10 yılda başta eski Sovyet cumhuriyetleri olmak üzere dünyanın bir çok bölgesinde Rus diline olan ilgi bir çok ülkede azalırken, Türkiye gibi bazı ülkelerde ise

⁷⁰Radikal Gazetesi. ‘**Putin Kendini Saydı**’, 10 Ekim 2002.

⁷¹Ogan, Sinan. a.g.m.

⁷²Ahundov, Fuad. ‘**Rossiyane Doljmi Znat Pravdu**’, Nezavisimaya Gazeta, 15 Temmuz 2000.

⁷³Ogan, Sinan. a.g.m.

⁷⁴Ogan, Sinan. a.g.m.

artış eğilimi göstermiştir.⁷⁵ Rusçanın kullanım oranının özellikle de eski SSCB ülkelerinde azalmasında milliyetçilik ve Rusça konuşan nüfusun göç etmesi gibi faktörler etkili olurken, bazı üçüncü dünya ülkelerinde eski Sovyet bloğunun dağılmasıyla çöken ideolojik mit bu ülkelerde Rusçaya olan ilgiyi azaltmıştır.⁷⁶ Ancak buna rağmen Türkiye gibi bazı ülkelerde ise Rusya Federasyonu ile artan ekonomik, ticari ve turistik ilişkiler sebebiyle Rus diline olan ilgi hızlı bir biçimde artmıştır. Diğer yandan BDT ülkelerinde genelde Rusçaya ilginin azalmasına rağmen yerel milli dillerin yanı sıra İngilizce, Almanca, Türkçe ve Korece'ye olan ilgi ise sürekli bir oranda artmaktadır.

Rusların bölgeyi terk etmesi ve “kendi kültürüne dönüş” politikaları çerçevesinde, Türk Cumhuriyetlerinin devlet ofislerinde, okullarda ve basın organlarında Rusça yerini gittikçe artan bir hızla yerel dillere bırakmaktadır. Rusça eğitim gören sınıflardaki öğrencilerin sayısı bağımsızlığın ilk yıllarındaki heyecanla bir miktar azalma gösterse de sonra yeniden bazı cumhuriyetlerde artış eğilimi içerisine girmiştir.

Ancak Rusça' ya yeniden gösterilen bu ilginin en önemli sebeplerinden birisi ders kitaplarının ve yardımcı kaynakların çoğunun halen Rusça olması ve yeni ders kitaplarının Rusya'dan getirilmesinin maliyetinin daha ucuz olmasıdır. Bir diğer husus olarak da eğitim çevresinde “Rus sektörü” olarak bilinen Rusça eğitim verilen okullardaki eğitim seviyesinin ve kalitesinin diğer (yerel sektör) okullardakine göre hem öğretmen ve hem de öğrenci açısından daha kaliteli olduğuna olan inancın devam etmesidir.⁷⁷

Rus dili, Rusya'nın eski Sovyet cumhuriyetlerine karşı uyguladığı geniş kapsamlı kültür politikasının en önemli dinamiği durumundadır. Bu politika içerisinde Rusya'da eğitim gören yerel elitler ile bu ülkelerde yaşayan Rus kökenli ülke

⁷⁵ Subbotina, İrina. “**Demografiçeskie Perspektivi Russkoy Diaspori**”, *Diaspori*, Sayı 2-3, 1999, s. 118

⁷⁶ Subbotina, İrina. A.g.m.

⁷⁷ Soljenitsin, Aleksandr İ. **Kak Nam Obustroit Rossiyu-Poslanie Soobrajeniya**, Moskova, Patriot Yayınevi, 1991, s. 4-6.

vatandaşları ve diğer azınlıklara mensup olmakla beraber Rusça konuşan etnik gruplar temel hedef alınmakta ve izlenen politikalarda bu unsurlara başat roller verilmektedir.⁷⁸

Rusya Federasyonu'nun BDT içerisinde son dönemlerde büyük önem verdiği hususların başında BDT ülkelerinde Rusçanın yaygın olarak kullanılmasının sağlanması stratejisi ile bu ülkelerde Rusçaya bir resmi kimlik kazandırma çabaları gelmektedir. Bu statü girişimlerine bir kurumsal yapı olarak BDT'nin kendisinden başlanılmıştır. Rusya Federasyonu'nun önerisi ile BDT ülkeleri bütün üye ülkelerin Rusçayı kullanılabilirlik oranı göz önüne alınarak Rusça BDT'nin resmi dili olarak kabul edilmiştir. Nitekim Rusya, eski Sovyet cumhuriyetlerinde Rus dilinin yaygın olarak kullanılması ve Rusça'ya Kırgızistan'da olduğu gibi resmi dil "devlet dili değil" statüsünün verilmesi için çaba harcamaktadır.⁷⁹ Ancak bütün bu çabalara rağmen eski BDT ülkelerine bakıldığı vakit bu ülkelerden sadece Beyaz Rusya'da, Rusça'ya Belarüşanın yanında "devlet dili" statüsü verildiği görülecektir. Bunun yanında Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan ve Kazakistan (1995 Anayasasında) Rusça'ya resmi olarak "iletişim dili" statüsü verirken Kırgızistan Mayıs 2000'de Rusça'ya "resmi dil" statüsü sağlamıştır.⁸⁰ Aslında eski BDT ülkelerinin bir çoğunda Rusça'ya iletişim dili statüsünün verilmesi Rusya açısından bir başarı sayılabilir.

Rusça ve Alfabe

Bu ülkelerdeki Rus kültürünün en önemli simgelerinden olan Kiril alfabesinin giderek terk edilerek Latin alfabesine geçiş sürecinin başlatılması Rusça ve Rus kültürü için bir diğer çıkmaz niteliğindedir. Eski SSCB mekânında Rusça ile beraber anı zamanda alfabe tartışmaları da yapılmaktadır. Bağımsızlığın ilk yıllarında bu tartışmalarda bazı cumhuriyetlerde çok çeşitli alternatiflerin (Kiril, Latin, Arap ve hatta Göktürk) tartışılmış olmasına rağmen en önemli alternatif olarak Latin alfabesi benimsenmeye başlanmıştır. Ancak Latin alfabesi üzerinde de çok çeşitli tartışmalar yaşanmış ve Türkiye'de kullanılan alfabenin aynısı kabul edilmemiştir. Bağımsızlık sonrasında Latin alfabesine geçen ilk ülke 25 Aralık 1991 tarihi itibarıyla Azerbaycan

⁷⁸ Matnov, Pavel. "Arifmetika Belovejya, ili Soyuz Razbitx Fonarey", GazetaSNGru, 10 Aralık 2001.

⁷⁹ Ogan, Sinan. a.g.m.

⁸⁰ Sultanov, Bolat. "Etapı Razvitiya Vneşney Politiki Respubliki Kazahstan", Tsentralnaya Aziya i Kavkaz, Sayı 2, 2001.

olmuştur. Ancak Azerbaycan bile böyle bir kararı almasından yaklaşık 10 yıl sonra (31 Ağustos 2001) bunu tam olarak uygulama imkânı bulabilmiştir.⁸¹

Azerbaycan'dan 12 Nisan 1993'te, Türkmenistan ve Özbekistan 2 Eylül 1993'te de Özbekistan Latin alfabesini resmen kabul etmiş ve alfabe kitaplarını basmıştır. Latin alfabesi kabul edildiğinde yeni alfabenin Türkmenistan'da 2000, Özbekistan'da ise 2005 yılında tam anlamıyla eğitimde yerleşmesi öngörülmüştür.⁸² Bağımsız Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'dan sonra Moldova içerisinde yer alan Gagavuz Özerk Cumhuriyeti (1993'te), Ukrayna içerisinde yer alan Kırım Özerk Cumhuriyeti (1993'te) ve Rusya Federasyonu içerisinde yer alan Tataristan Cumhuriyeti de (1999'da) Latin alfabesine geçme kararı almıştır. Ancak bu ülkelerden en kararlı gözükten Tatarların bu tutumu ülke bütünlüğüne karşı bir eylem olarak algılanmış ve Rusya Duma'sı tarafından engellemiştir

Rusya Duma'sı 5 Haziran 2002'de almış olduğu bir kararla Rusya Federasyonu içerisinde federe cumhuriyetlerin veya birimlerin Kiril alfabesi dışında başka bir alfabe kullanmalarını yasaklamıştır.⁸³ Diğer yandan Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı da almış olduğu bir kararla Rusya dışındaki Rus etnik kökenine mensup vatandaşları ile daha yakından ilgilenebilmek için bakanlık bünyesinde yeni bir yapılanmaya gitmiştir.

Ortak dil tartışmaları sürerken ve bu konuda ciddi endişeler yaşanırken bunun sağlanmasının ilk basamağı olan ortak alfabe konusunda tam bir fikir birliği sağlanabilmiş değildir. Bağımsızlığını kazanan Türk cumhuriyetlerinden Kazakistan ve Kırgızistan ülkedeki etnik yapı sebebiyle Latin alfabesine geçmeyi şimdilik uygun bulmazken bu konuda karar almış ülkelerin her birinin diğerinden ve Türkiye'den farklı bir alfabe sistematiği bulunmaktadır. Diğer yandan bu konuya hevesli Rusya Federasyonu'na bağlı cumhuriyetlerden Tataristan gibi ülkelerin ise önu federal organlar tarafından kesilmiştir. Bu sebeple ortak dil tartışmalarından önce ortak alfabe tartışmaları bile daha sonuçlanamamıştır. Bu ise Rusça mı Türkçe mi (yerel Türkçe) tartışmalarında belirleyici unsurun yerini Latin mi yoksa Kiril alfabesi mi tartışmalarının alacağı düşünülmektedir.

⁸¹Ogan, Sinan. a.g.m.

⁸²Şahin, Erdal. a.g.e. Hollanda 2002.

⁸³Kommersant . a.g.k. 2002.

Azerbaycan Eğitim Sisteminde Rus Dilinin Güncel Konumu

Azerbaycan vatandaşlarının yaklaşık yüzde 70'i Rusçayı kullanabilmektedir. Bu ise Azerbaycan nüfusunun ortalama 5,5 milyonuna tesadüf etmektedir. Rusça konuşan bu nüfus içerisinde yaklaşık 150 bin etnik Rus ve 700 bine yakın Dağıstan kökenli veya diğer etnik azınlığa mensup Azerbaycan vatandaşları da bulunmaktadır.⁸⁴ Rusça, Azerbaycan'da herhangi bir resmi statü kazanamamıştır. Ancak, bu dil pratikte Rusçadaki ifadesiyle “Mejnasionalnogo Obşeniyu” yani ülke içerisinde yaşayan halklar arası “iletişim dili” fonksiyonunu ifa etmektedir.

Eski SSCB ülkeleri içerisinde ilk defa 25 Aralık 1991'de Azerbaycan'da alınan bir kararla o zamana kadar kullanılan Rus Kiril alfabesi yerine Latin alfabesinin kullanılması kararının alınması ve ardından Azerbaycan'da Devlet Başkanı Elçibey'in, 22 Aralık 1992'de “Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Dili Hakkında” imzaladığı kanun ile bu ülke diline “Türk Dili” statüsü verilmiştir. Ancak Haziran 1993'te Elçibey'in bir darbe ile görevinden uzaklaştırılmasıyla iktidara gelen Aliyev' in özel çabalarıyla Kasım 1995'te kabul edilen Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yeni Anayasası'nın 23. maddesinde devlet dilinin ismine “Azerbaycan Dili” denilmiştir.⁸⁵ Azerbaycan Dili'nin ülkede güçlendirilmesi yolunda bazı adımlar atılarak Rusça bu ülkede “yabancı dil” statüsüne sokulmuştur. Bu çerçevede ülkenin Rusça eğitimlerini hazırlayan köklü üniversitelerinden birisi olan Azerbaycan Pedagoji Üniversitesi'nin, Yabancı Diller Üniversitesi ile birleştirilerek Rusçanın yabancı dil statüsü dolaylı olarak resmileştirilmiştir. Gerek ülkede Rusça' ya resmi dil statüsü kazandırılması çabaları ve gerekse de Devlet Başkanı Aliyev' in imzaladığı bir ferman ile 31 Ağustos 2001'den itibaren bütün basın yayın kuruluşlarına Latin Alfabesi'ni kullanma zorunluluğunun getirilmesi, diğer yandan da ülkede Rus etnik nüfusun sayısının giderek azalması Azerbaycan'da Rusça' ya bir gelecek kazandırılması çabalarını zora sokmuştur. Ancak bugün itibariyle Rusçanın ülkedeki itibarlı durumuna da değinmekte fayda görülmektedir.

⁸⁴ Fedetov, A. L. Prokofev, P. A., Bulanov, A. B., Dahina, E. M. **Dünyada Rus Dili**, <http://www.ln.mid.ru/nsdksu.nsf/6786f16f9aa1fc72432569ea0036120e/c87ed2d7242b799c43256c1c003bff4a?OpenDocument>, 2002.

Azerbaycan'ın bağımsızlığının ilk yıllarında artan milliyetçilik duyguları, 20 Ocak 1991'de Sovyet askerlerinin Bakü' deki olayları kanlı bir biçimde bastırmaları ve yitirilen Karabağ savaşında Rusların birinci dereceden kabahatli görülmesi bu ülkede Rusça' ya olan ilgiyi dramatik bir şekilde azaltmıştır. Ancak daha sonra Aliyev döneminde Rusya Federasyonu ile ilişkilerin yeniden normalleşmesi ve eski duyguların bilinen sebeplerle törpülenmesi bu ülkede Rus diline olan ilgiyi tekrar arttırmıştır. Aliyev döneminde Rusça eğitim veren orta öğretim okullarının sayısında bir artış yaşanmıştır. Bu okullarda esasen Rusya'dan getirilen kitaplar kullanılmakta ve öğrencilere Rus devletinin vatanseverleri olmaları için eğitim verilmektedir. Eğitim alanında ki Rus kültürü etkinliği yüksek öğrenim alanında da sürdürülmektedir. Ülkede Sovyet döneminde Rus dili öğretmenleri yetiştiren üniversite Slavyan Üniversitesi ismi ile faaliyetini sürdürmektedir. Ayrıca ülkenin en köklü üniversitesi olan Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan Devlet Tıp Üniversitesi ve benzeri yüksek öğretim kurumlarında Azerice eğitimin yanı sıra tamamen Rusça eğitim veren bölümler de faaliyetini halen sürdürmektedir. Bunun dışında ister bu kurumlar isterse de yeni kurulan üniversitelerin Rusya'da basılan kitapları kaynak olarak çok yaygın biçimde kullandığını da belirtmek gerekir.⁸⁶

2002 yılı itibariyle Azerbaycan'da eğitimlerini Rusça sürdüren öğrencilerin sayısı 125 bin civarındadır.⁸⁷ Bu ise toplam öğrenci sayısının yüzde 13'üne tekabül etmektedir. Ülkedeki toplam 2,783 ilköğretim okulundan ise 379'unda her iki sektörde de (Azerbaycan ve Rus) eğitim yapılmaktadır. Sadece Rusça eğitim yapılan ilköğretim okullarının sayısı 29 adettir. 18 yüksek öğretim kurumunda, 19 Rusya yüksek öğretim kurumlarının Azerbaycan şubelerinde ve 38 meslek lisesinde yaklaşık 20 bin öğrenci eğitimini Rusça yapmaktadır. Putin' in özel bir önem vererek 9–11 Ocak 2001'de Azerbaycan ziyareti sırasında açılışını yaptığı Bakü Slavyan Üniversitesi'nde ise yaklaşık 400 öğrenci eğitimini Rusça sürdürmektedir. Üniversitelerde okuyan öğrencilerin toplam yüzde 25'i Rusça eğitim görmektedir. Rus sektöründe okutulan kitapların büyük bir kısmı Rusya'dan getirilmekte ve bu kitapların içeriği Rusya

⁸⁵ Kasimov, Gezenfer. “**Dilimizin Adı, Yahud Biz Ele Bizik**”, *Ses*, Azerbaycan 22 Kasım 1995.

⁸⁶ Nesibli, Nesin. “**Azerbaycan'da Milli Kimlik Sorunu**”, *Avrasya Dosyası Azerbaycan Özel Sayısı*, s. 132–160, İlkbahar 2001.

⁸⁷ Nesibli, Nesin. a.g.e. Azerbaycan 2001.

tarafından hazırlanmaktadır. 2001 eğitim yılında Rus sektörü için Rusya'dan Azerbaycan'a toplam 112 bin ders kitabı getirilmiştir. Dolayısıyla da Azerbaycan'daki eğitim sisteminin milliliği tartışmalı hale gelmektedir. Yıllardır tartışılan ancak bir türlü kanunlaşamayan yeni eğitim yasa tasarısı eğitim sistemini millileştirmeyi öngörmemektedir. Yasa tasarısının 7. maddesi devlet eğitim kurumlarında "Azerice" nin yanı sıra diğer dillerin (yani Rusçanın) da kullanılmasına izin vermektedir.⁸⁸

Genelde bütün eski Sovyet cumhuriyetlerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da yaklaşık son on yıldır Türkiye ve Batıya eğitim almak amacıyla giden genç elit kesim doğal olarak bir süre sonra bu ülkelerinin yönetimlerinde söz sahibi olmaya başlayacaklardır. Bu da eskiden Rusya'da eğitim alan ve kendisini Moskova'ya daha yakın hisseden üst elitlerin yerini zamanla Batı yanlısı kesimlere bırakacağını göstermektedir. Bu sebeple Rusya Milli Eğitim Bakanı Vladimir Filipov, Nisan 2002'de Azerbaycan ziyareti sırasında Rusya'da eğitim almak için Azerbaycan'a ayrılan kotanın 2002 yılı için 24'ten 70'e çıkarıldığını açıklamıştır. Yine Eğitim Bakanı ülkesinin bütün masrafları karşılması kaydıyla Rusya-Azerbaycan Üniversitesi açmak isteklerini Azerbaycan tarafına bildirmiştir.⁸⁹

Rusçanın eski SSCB ülkelerinde yaygın olarak kullanılması için Devlet Başkanı Putin' in eşi Ludmila Putin' in başkanlığını yaptığı Rus Dili Merkezi, Uluslararası Rusça Olimpiyatları düzenlemiş ve Azerbaycan'dan bu yarışmada derece kazananlara Rusya'da istedikleri okullarda parasız eğitim alma imkânı tanımıştır.⁹⁰ Rusçanın korunması ve geliştirilmesi için aslında hem devlet başkanı ve hem de eşinin ciddi uğraşlar verdiği gözlemlenmektedir. Özellikle de BDT ve/veya BDT ülkelerine yapılan ziyaretlerde Başkan Putin devlet başkanlarından ülkelerinde Rusça' ya ilgi göstermeleri ricasında bulunurken eşi Ludmila Putin'de bir yandan başkanlığını yaptığı Rus Dili Merkezi vasıtasıyla birtakım faaliyetlerde bulunurken diğer yandan da devlet başkanlarının eşleri ile Rusçanın korunmasına yönelik bazı organizasyonlar yapma girişimlerinde bulunmaktadır.⁹¹

⁸⁸ Nesibli, Nesin. a.g.e. Azerbaycan 2001.

⁸⁹ BBC "Russian Minister Says Azerbaijan Gives Best Support to Russian Schools", 2 Nisan 2002.

⁹⁰ Yeni Musavat Gazetesi. "Bakıda Rusiya-Azerbaycan Üniversitesi Açılabilir", 2 Nisan 2002.

⁹¹ Ogan, Sinan. a.g.m.

Rusya Federasyonu'nda yaşayan ve miktarı yaklaşık 2 milyon olarak tahmin edilen Azerbaycanlıların da birçoğunun Rusça konuştuğu dikkate alınırca ülkede Rusça konuşanların sayısının hiç de azımsanamayacak ölçülerde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin Azerbaycan'ın toplumsal ve kültürel yaşamında önemli bir yer edinmesine rağmen, Rusya söz konusu alanlarda ağırlığını sürdürmektedir. Bakü' de özellikle de entelektüel kesimlerde Rusça egemenliği sürmektedir. Bakü gençliği ve aydınlarının bir kısmı ile orta ve üst kesim günlük yaşamda bile halen Rusça konuşmaktadır. Bu kesimler arasında Azerice⁹² hala "köylü dili" olarak algılanmakta, İstanbul Türkçesi ise kullanılmamaktadır.⁹³ Türkiye'de öğrenim görüp Azerbaycan'a dönen Azerbaycanlı öğrenciler ise kaderleriyle baş başa bırakılmıştır.

Günümüzde Rusça konuşmak ve Rus kültürünü almak "Batılı olmak" olarak algılanmaya başlanmıştır. Çağdaşlık, Batılılık, Avrupalılık Ankara'dan (veya İstanbul'dan) ziyade Moskova üzerinden Bakü' ye gelmektedir.⁹⁴ Nitekim Putin, Bakü hava alanındaki karşılama töreninde Azerbaycan Türkçesi ile "Salam asker" sözlerinin dışında bu dili hiçbir şekilde kullanmamıştır.⁹⁵ Putin, Azerbaycan parlamentosundaki Rusça konuşmasını tercüme etmedikleri için ve genelde Azerbaycan'da Rus diline gösterilen saygı için de Aliyev'e teşekkür etmiştir.⁹⁶

Azerbaycan'ın basın yayın organları üzerinde de Rusça' nın ciddi etkisi bulunmaktadır. Ülkede kayıtlı 493 basılı yayın organından yaklaşık 50 adedi Rusça yayınlanmaktadır. Ülkenin en ciddi ve en geniş tirajlı gazeteleri Rusça yayınlanmaktadır. Rusya'da basılı Rusça dergi ve gazetelerinin büyük çoğunluğu Azerbaycan'da satılmakta ve alıcı bulmaktadır. Azerbaycan'da bilim alanındaki yayın yetersizliği Rusya'da basılan kitaplarla doldurulmaktadır. Bu arada özellikle Bakü' de Rusça eğitim almış göz ardı edilemeyecek sayıda aydının ve politikacının ülkenin siyasal, ekonomik ve kültürel hayatında etkin olduğunu da belirtmek gerekir.

⁹² Ogan, Sinan. a.g.m.

⁹³ Ekspres Gazetesi. Bakü, 04.01.2001.

⁹⁴ Ogan, Sinan. a.g.m.

⁹⁵ NTV. http://www.ntv.ru/world/09jan2001/putin_in_baku.html, **Putin Bakü'de**. 9 Ocak 2001.

⁹⁶ Ogan, Sinan. a.g.m.

Azerbaycan'a Rusya kanallarından üçü ORT, RTR ve NTV kesintisiz yayın yapmaktadır.⁹⁷

Ülkenin kültür hayatı da büyük oranda Rusya'ya endekslenmiş durumdadır. Rusya'da dublajı yapılan filmler maliyetlerinin yeniden yerel dillere tercümesinden daha ekonomik olması sebebiyle televizyonlarda ve sinemalarda sıkça gösterilmektedir. İnternet bağlantıları genelde Rusya üzerinden sağlanmakta ve Azerbaycan'da kullanılan geçerli İnternet dili, tabiatıyla Rusça olmaktadır. Diğer Türk cumhuriyetlerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da teknoloji dili olarak Rusça geçerliliğini sürdürmeğe devam etmektedir.

Kazakistan Eğitim Sisteminde Rus Dilinin Güncel Konumu

Kazakistan, Rusya Federasyonu dışında Rusçanın en çok konuşulduğu ülkelerden birisidir. 30 Ağustos 1995'de kabul edilen Kazakistan Anayasası'nda ülkedeki resmi/özel kurum ve kuruluşlar ile diğer yerel organizasyonlarda Rusça Kazakça ile eşit statüde kullanılacaktır denmektedir.⁹⁸ Ancak Kazakistan'da sürdürülen millileştirme politikasının bir sonucu olarak 11 “Haziran 1997'de Nazarbayev tarafından imzalanan “Kazakistan Devleti'nin Dili Hakkında” kanun ile “Kazakça” ülkede resmî dil olmuştur. Ayrıca bu husus Kazakistan'ın anayasasında da yer alarak anayasal güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 7. maddesinde “Kazakistan Cumhuriyeti'nin devlet dili Kazak dili denilmiştir.”⁹⁹ Diğer yandan Nazarbayev Şubat 2001'de ülkede Kazakçanın geliştirilmesi ile ilgili 2001–2010 yıllarını kapsayan devlet programını imzalamıştır. Ancak ülkedeki resmî dilin Kazakça olmasına rağmen Rus dili de Kazakça gibi ülkedeki devlet organlarında, resmî kurumlarda ve yerel yazışmalarda Kazakça ile eşit statüde kullanılmaktadır. Diğer yandan Rusça ülkede bilim ve eğitimde ağırlıklı olarak kullanılma özelliğini sürdürmektedir.

Kazakistan'ın etnik mensubiyeti dikkate alınmadığı takdirde nüfusun Rusça'yı tercih etme ve konuşma oranı da oldukça yüksektir. Kazakistan resmî

⁹⁷ Ahundov, Fuad. a.g.k. 2000.

⁹⁸ Buktayev, Y. ‘Konstitutsii Stran SNG’, Jeti Jargı, s. 159–192, Almatı 1999.

⁹⁹ Kazakistan Devlet Başkanlığı. “Alma-Atinskaya Deklaratsiya”, Web Sayfası, <http://www.president.kz>.

İstatistik rakamlarına göre ülkede tek bir dili kullanma oranı Ruslar içerisinde % 83,9 iken bu oran Kazaklar arasında % 25,2 seviyesindedir. Yine Rusça ve Kazakça' yı beraber kullanma oranı Kazaklar arasında % 74 iken bu oran Rus nüfusu içerisinde % 16,1'de kalmaktadır.¹⁰⁰ İstatistiklerden de anlaşılacağı üzere özellikle de ülkedeki etnik Rus nüfusu sebebiyle Kazakistan dil birliğinden uzaktır. Bağımsızlığın ilân edilmesinden bu yana on yıl geçmiş ve nüfusun göç dinamiğinin azalarak belirli bir istikrara kavuşmuş olmasına rağmen, ülkedeki Slav nüfusun Kazakça öğrenmedeki isteksizliği halen devam etmektedir. Kazakların yaklaşık % 75'inin Rusçayı öğrenmesine ve kullanmasına rağmen, Slav nüfusun Kazakça öğrenme konusundaki isteksizlikleri Kazakistan'ın üniter bir devlet olma şansını zayıflatmaktadır.

Ülkede Rus nüfusun yaklaşık % 32'lik oranına rağmen, okulların % 46'sı hâlen Rusça eğitim yapmaktadır. Bunun yanı sıra ilköğretim okullarının hepsinde Rusça (Rus sektörü, Kazak sektörü ve karışık) ciddi bir şekilde öğretilmektedir. Üniversitelerde ise Rusça eğitim verilmesine rağmen Rusça ve Kazakça olmak üzere iki sektör mevcuttur. Kazakistan Parlâmentosu'nda ise her iki dil de kullanılmaktadır.¹⁰¹ Kazak nüfusun neredeyse yarısının konuştuğu dil olan Rusça ise milletlerarası iletişim dili (*yazık mejnatsionalnogo obşeniya*) niteliğindedir.¹⁰²

Rusya, Kazakistan'da ve diğer eski Sovyet cumhuriyetlerinde Rus dilinin yaygın olarak kullanılması ve Rusça' ya Kırgızistan'da olduğu gibi "resmi dil" statüsünün verilmesi için çaba harcamaktadır.¹⁰³ Nitekim eski Sovyet coğrafyasında Rusçanın kullanılmasının Rusya için taşıdığı önemin anlaşılması için 10 Ocak 2000'de yayınlanan Rusya Federasyonu Millî Güvenlik Konsepti'ne bakmak yeterlidir. Bu konseptte "Çok uluslu Rusya Federasyonu'nun bütün halklarının manevî bütünlüğünü sağlayan bir faktör ve BDT üyesi ülkelerinin halkları arasında bir iletişim vasıtası olarak Rus dilinin rolünü muhafaza etmeden toplumun manevî yenilenmesi mümkün değildir" denmektedir.¹⁰⁴ Aslında bu konu bölgesel boyutta incelendiğinde Rusya Federasyonu dışında Rus dilinin bir iletişim dili (bazen de Kırgızistan örneğinde olduğu gibi resmi

¹⁰⁰ Kazakistan İstatistik Ajansı . **Nasionalny Sostav Naseleniya Respubliki Kazahstan** , Almatı, C. 2, 2000, s. 6.

¹⁰¹ BDT. **Status Russkogo Yazıka v SNG**", www.strana.ru, 24 Aralık 2001.

¹⁰² Ogan, Sinan. a.g.m.

¹⁰³ Ogan, Sinan. a.g.m.

¹⁰⁴ Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı. **Konseptsiya Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii**", Web Sitesi, www.mid.ru

dil) olarak kullanılması ve Rusya Federasyonu Millî Güvenlik Konsepti'ne girmesi Rusya'nın, yakın çevresinde bir baskı ve entegrasyon aracı olarak "dil" unsurunu nasıl kullandığını göstermektedir.¹⁰⁵

Rusya Federasyonu Kazakistan'daki Rus nüfusu ile olan tarihî ve Sosyo - kültürel bağlarını güçlendirmek için önemli girişimlerde bulunmaktadır. Bir yandan Kırgızistan örneğinde olduğu gibi Rusçanın bu ülkelerde resmî dil statüsü kazanması için her türlü baskıyı yaparken diğer yandan da "Slav Üniversitesi" adı altında Rusça eğitim veren ve doğrudan Rusya'nın desteği ile kurulan üniversitelerin bu ülkelerde çoğalması için siyasî ve maddî desteğini esirgememektedir. Putin bu üniversitelerden birisini de 9–11 Ocak 2001 tarihinde Azerbaycan'a yapmış olduğu resmî ziyaret sırasında açmıştır. Putin, bu gezi sırasında her fırsatta Rus dili ve Rus kültürü konusuna eğilmiş ve kendisinin Azerbaycan Parlâmentosu'nda yapmış olduğu konuşmanın tercüme edilmemesi ve genelde Azerbaycan'da Rus diline gösterilen saygı için bu ülke yöneticilerine teşekkür etmeyi ihmal etmemiştir.¹⁰⁶

Kırgızistan Eğitim Sisteminde Rus Dilinin Güncel Konumu

Kırgızistan BDT ülkeleri içerisinde Rusçaya resmi dil ve iletişim dili statüsü veren ilk ülke olmuştur. Rus etnik nüfusun en çok bulunduğu ve dolayısıyla da Rusçanın en çok konuşulduğu Orta Asya ülkelerinden birisi olan Kırgızistan (1993 ve 1997'deki iki denemeden sonra) 25 Mayıs 2000'de Parlamentonun aldığı bir kararla ülkede Rusçaya resmi dil statüsü kazandırmıştır. Aralık 2001'de ise anayasasında yapmış olduğu bir düzenlemeyle bu statü anayasal güvence altına alınmıştır. Ülkede Kırgızcanın yanı sıra Rusça da bütün resmi/özel kurum ve kuruluşlarda serbestçe kullanılmaktadır.

Kırgızistan'da ilköğretim okullarında ve yüksek öğretim okullarında resmi olarak Kırgızca ve Rusça eğitim yapılmaktadır.

Ancak sadece Kırgızca eğitim veren okullarda ise haftalık belirlenen saat miktarında Rusça eğitim verilmesi zorunludur. 2001 yılı itibariyle ülkedeki mevcut 1975 ilköğretim okulundan 136'sında eğitim Rusça yapılmaktadır. 280 okulda ise

¹⁰⁵Ogan, Sinan. a.g.m.

¹⁰⁶Oğan, Sinan, Kanbolat, Hasan. "Kafkasya Terazisi'nde Yeni Dengeler: Putin'in Azerbaycan'ı Ziyareti", Stratejik Analiz, S.10, Şubat 2001, s. 40.

eğitim dili hem Rusça hem de Kırgızca' dır. 15 okulda Rusça ve Özbekçe, 14 okulda ise diğer etnik azınlıklara da yer verilecek şekilde Rusça, Özbekçe ve Tacikçe eğitim verilmektedir. Ülkedeki toplam 1.11.374 öğrenciden 252,697'si eğitimini Rusça almaktadır. Yine ülkede 7,862 Rusça eğitim veren öğretmen görev yapmaktadır.¹⁰⁷

İlk olarak eski SSCB coğrafyasında açılan ve daha sonra da diğer BDT ülkelerinde yaygınlaştırılmaya çalışılan ve Rusça eğitim veren Kırgız-Rus Slavyan Üniversitesi ilk olarak 1993'de Kırgızistan'da açılmıştır. Yanı sıra ülkede Rusça eğitim veren Bişkek Humanitar Üniversitesi, Batken Devlet Üniversitesi, Issık Göl Devlet Üniversitesi, Kırgız Devlet Milli Üniversitesi ve Oş Devlet Üniversitesi bulunmaktadır.

Sovyetler Birliği döneminde yazılmayan ama oldukça yüksek oranda bir geçerliliğe sahip kurallardan birisi de SSCB sistemi içerisinde yükselmenin bir kuralı olarak çok iyi bir Rusça dil bilgisine sahip olma gereği idi. Şimdi bu gelenek bağımsızlıktan sonra bazı cumhuriyetlerde (Kazakistan ve Kırgızistan'da devlet başkanları düzeyinde, Türkmenistan ve Azerbaycan'da bürokrasinin üst kademeleri için) milli dili bilmek olarak değişmiştir. Kırgızistan ve Kazakistan'da devlet başkanı seçilme özelliklerinden en önemlisi haline gelen milli dili bilme zorunluluğu, Azerbaycan ve Türkmenistan'da ise özellikle de bu ülkelerin devlet başkanlarının (Aliyev ve Türkmenbaşı) kişisel tutumlarından kaynaklanan ve daha çok bürokraside yükselmek için bir zorunluluk halini almaya başlamıştır.

Kırgızistan'da Rusça' ya yüksek bir statü verilmesine rağmen ülkede milli dili güçlendirmeye yönelik bazı (politik) tedbirlerde alınmaktadır. Bu tedbirler daha çok devlet başkanı seçimlerinde kendisini göstermektedir. 29 Ekim 2000'de Kırgızistan'da yapılan cumhurbaşkanı seçimlerinden önce adaylar Merkezi Seçim Komitesinin Dil Komisyonunca sınava alınmışlar ve "Sovyet döneminde Kırgız devletçiliğinin gelişme evreleri", gibi konularda kompozisyon yazmışlar, Tölögön Kasımbekov'un Kırk Kılıç romanından bir bölümünün anlatımı ve "*Kımız giren evde kızı sunan da olur*" atasözünün yorumu gibi sorularla sözlü sınava tâbi tutulmuşlardır. Sınavı geçemeyen aday adayları seçime girememişlerdir, mesela Kırgızistan Komünist Partisi cumhurbaşkanı adayı İshak Masaliyev sınavda başarısız olmuştur.

¹⁰⁷ Fedetov, A. L., Prokofev, P. A., Bulanov, A. B., Dahina, E. M. a.g.k. 2002.

Aday adaylarından Feliks Kulov ise Rusça eğitim aldığı ve Kırgızcaı bilmediğini öne sürerek sınava girmeyi reddetmiştir. Aslında Kulov'un itirazı, Kırgızca bilinmesi gerektiği üzerineydi; Kulov Ruslara karşı, Rusça eğitim ile yetişen Kırgızlara karşı bir ayrımcılık uygulandığını vurgulamaktaydı.¹⁰⁸

Kırgızistan BDT içerisinde son dönemlerde Rusça'ya en geniş statü veren ülkelerden birisidir. Bu sebeple de 1990 ile 1996 yılları arasında kapsayan ülkedeki hızlı Rus göçü ve yükselen milliyetçi duygularla Rusça'nın bu ülkedeki etkisinin hızla azalmasına rağmen bu tarihten itibaren ülkede Rus etnik azınlığa ve Rusça'ya sağlanan imtiyazlar sebebiyle ülkedeki Rusça kullanım oranı yeniden artışa geçmiştir.

Özbekistan Eğitim Sisteminde Rus Dilinin Güncel Konumu

Orta Asya cumhuriyetleri içerisinde milli devlet statüsünün gereklerine en çok sahip olan ülkelerden birisi Özbekistan'dır. Orta Asya'nın tarihsel olarak büyük devlet iddiasında olan ve bunu zaman zaman diğer komşularına da hissettiren Özbekistan'da bu sebeple de milli duygular oldukça yüksektir. Ülkede yüksek olan milli duygulara nüfus kompozisyonunun Özbek ağırlıklı olması eklenince bu ülkede dil bütünlüğü rahatlıkla sağlanabilmiştir (Ülkedeki Rus azınlık için bkz tablo 1.).¹⁰⁹ 8 Aralık 1991'de kabul edilen ve 28 Aralık 1993'de bazı değişiklikler yapılan Özbekistan Anayasası'nın 4. maddesinde Özbekistan Cumhuriyeti'nin devlet dili Özbekçedir denilerek ülkedeki dil bütünlüğü anayasal güvence altına alınmıştır.¹¹⁰ Ancak 21 Aralık 1995'de kabul edilen "Devlet Dili Hakkında Kanun" da Rus diline milletlerarası iletişim dili statüsü verilmiş ve Rusçanın geliştirilmesi ve serbestçe kullanılması için gerekenlerin yapılacağı da belirtilmiştir.

Eğitim kurumlarında Rusça öğrenimi zorunlu dil niteliğindedir. Toplam 385,622 öğrenciden 327,015'i ilköğretim okullarında, 24,716'sı meslek liselerinde ve 33,331 öğrenci ise yüksek öğretim kurumlarında öğrenim görmektedirler. Rusça öğretimin ağırlıklı olarak yapıldığı şehir başkent Taşkent ve Samara (Semerkant) gibi şehirlerdir. Ülkede toplam 170 okulda sadece Rusça eğitim yapılmaktadır. Ülkede Rusça eğitim

¹⁰⁸ Naskali, Emine Gürsoy. '**Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde Dil Politikaları**', Emine Gürsoy-Naskali, Erdal Şahin (der.), *Bağımsızlıklarının 10. Yılında Türk Cumhuriyetleri*, (Sota Yayıncılık, Hollanda 2002), içinde s. 58.

¹⁰⁹ Ogan, Sinan. a.g.m.

¹¹⁰ Buktayev, Y. a.g.k. Almatı 1999.

veren okulların sayısında ciddi bir azalış göze çarpmaktadır. 1989'da Rusça eğitim veren okulların oranı yüzde 14,8 iken bu oran 2000 yılında yüzde 3,3'e düşerek ciddi oranda azalmıştır. Ülkedeki fakültelerde (Fergana Üniversitesi dışında) Rusça eğitim yapılmamaktadır. Ancak Andican Devlet Pedagoji Enstitüsü, Novoy Pedagoji Enstitüsü, Kokand Pedagoji Enstitüsü ve Özbekistan Milli Üniversitesi'nde Rusça öğretmenlerinin yetiştirilmesi için bölümler bulunmaktadır.

Özbekistan'da nüfusun yaklaşık yüzde 70'i (yaklaşık 17 milyon kişi) Rusçayı Rusça bilmekte ve bu dili rahatlıkla kullanabilmektedir. Rusça bilme oranı büyük şehirlerde yüzde 80'lere çıkarken kırsal kesimde bu oran yüzde 40-45 dolaylarına inmektedir. Ülkede Rusça konuşan nüfus için iş ve yaşam olanakları kısıtlı olduğundan nüfusun bu kesiminin ülkeden göçü devam etmektedir.¹¹¹

Türkmenistan Eğitim Sisteminde Rus Dilinin Güncel Konumu

Sovyetler Birliği zamanında Rusçanın en çok konuşulduğu ülkelerden birisi olan Türkmenistan'da bugün özellikle de devlet başkanı Türkmenbaşı'nın uygulamaları ile Rusça kullanım oranı oldukça azalmıştır. 1989'da ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 70'i (yaklaşık 2,5 milyon kişi) Rusça konuşabilirken nüfusun yüzde 27'si ise Rusça'yı anadili olarak kabul etmekteydi. Ancak günümüzde Türkmenistan'da çalışanlara Türkmence bilme zorunluluğu getirildiği için bu oran BDT ülkeleri içerisinde en aşağı seviyelere inmiştir.

18 Mayıs 1992'de kabul edilen ve 27 Aralık 1995'de ise bazı değişiklikler yapılan Türkmenistan Anayasası'nın 13. maddesinde Türkmenistan'ın devlet dilinin Türkmence olduğu ve bütün vatandaşların ana dilini kullanma hakkının garanti altına alındığı belirtilmektedir.¹¹²

Şubat 2001'den itibaren ülkedeki yüksek öğretim okullarında sadece Türkmence öğrenime izin verilmektedir. İlköğretim okullarında ise toplam 1900 okuldan 49'unda tamamen ve 56'sında ise kısmen Rusça eğitim yapılmaktadır. Bu okullarda Rusça eğitim gören öğrenci sayısı yaklaşık 130 bindir. Türkmence eğitim yapılan ilköğretim okullarında ise Rusça ders sayısı oldukça azaltılmıştır. Üniversitelerde Rusça öğretmeni yetiştiren bölümlerde de ciddi bir azalma mevcuttur.

¹¹¹Ogan, Sinan. a.g.m.

¹¹²Buktayev, Y. a.g.k. Almatı 1999.

Bunlardan sadece Mahtumkulu Devlet Üniversitesi, Azadi Dünya Dilleri Milli Enstitüsü ve Seyidi Pedogoji Enstitüsü'nde bu tür eğitim yapılmaktadır. Ülkede sadece 16 bin tirajlı Neytralny Türkmenistan isimli Rusça bir gazete çıkmaktadır. Türkmenistan'da diğer BDT ülkelerinden farklı olarak Rusya'da basılı gazete ve dergilerin ülkede satışına izin verilmemektedir. BDT ülkelerinin bir çoğunda olduğu gibi Türkiye'ye dil bakımından en yakın ülke olması sebebiyle örneklemeye aldığımız Azerbaycan'da da Rusya'nın bir çok basılı Rusça gazete ve dergileri günlük ve/veya haftalık olarak getirilmekte ve büyük tirajlarla satılmaktadır. Batılı moda, haber, magazin vb. dergiler (Cosmopolitan vb.) Rusça satılmaktadır. Bu konuda Türkiye'nin başta Azerbaycan olmak üzere bu ülkelerle basın yayın konusunda ciddi eksiklikleri bulunmaktadır. Ülkede ihtiyaç (yeterli okuyucu kitlesi) olduğu halde Türkiye'de basılan gazete ve dergilerin bu ülkelere günlük veya belirli aralıklarla iletimi ve satımı yapılamamaktadır. Bu ülkelerden sadece Azerbaycan için özel teşebbüsün sınırlı bir girişimi mevcuttur.¹¹³

Türkmenistan'da Rusça eğitimin yanı sıra Rus kültürünün izleri de yavaş yavaş silinmeye başlamıştır. Rus Dram Tiyatrosu dışındaki Rusça tiyatrolar kapanmıştır.¹¹⁴ Türkmen televizyonunda sadece 15 dakikalık bir Rusça haber yayını mevcuttur. 2002 yılı itibariyle genelde bütün BDT ülkelerinde izlenen Rusya'nın ORT ve RTR televizyonlarının Türkmenistan'da yayınlanması yasaklanmıştır.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin' in Mayıs 2000'de Türkmenistan ziyareti sırasında iki ülke arasında eğitim, bilim ve kültür alanında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca Ocak 2002'de imzalanan hükümetler arası anlaşma ile Aşkabat'ta Rus programlarına göre eğitim verecek Türkmen-Rus okulunun açılması kararlaştırılmıştır. Ocak-Mayıs 2001 tarihleri arasında Türkmenistan'daki Rusya Federasyonu Büyükelçiliği ülkede Rusça eğitim yapılan ilköğretim okullarına ve kütüphanelere 100 binden fazla Rusya'dan getirilen Rusça kitap hediye etmiştir. Kısa ve orta vadede özel bir değişiklik olmadığı takdirde Rusya tarafının Türkmenistan'da Rusçayı yaşatmaya yönelik bütün bu gayretlerine rağmen ülkede Türkmenbaşı'nın bilinen tutumları sebebiyle bu dili kullananların sayısının asgari seviyelere ineceği tahmin edilmektedir.¹¹⁵

¹¹³ Buktayev, Y. a.g.k. Almatı 1999.

¹¹⁴ Ogan, Sinan. a.g.m.

¹¹⁵ Fedetov, A. L., Prokofev, P. A., Bulanov, A. B., Dahina, E. M. a.g.k. 2002.

1.4. Kırgızistan Örneğinde Farklı Dille Öğretimin Temel Eğitim Düzleminde Eğitsel Doğurguları

Kırgızistan Ülke Tanıtımı

Kırgızistan'ın güncel yönetim şekli cumhuriyet, şimdiki cumhurbaşkanı: Kurmanbek BAKIYEV'dir. Nüfusu ise 2002 sayımlarına göre 4.989.400'dir. Ülkenin yüzölçümü 198.500 km²'dir. Ülkenin resmî dili Kırgızca ve Rusçadır. Kırgızistan'ın başkenti Bişkek olup para birimi som'dur. (1\$: 44 som) Kırgızistan 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığına kavuşmuştur. Kırgızistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye'dir. Önemli şehirleri ise Bişkek, Oş, Karakol, Calal-Abad, Tokmak, Kara Balta'dır. Komşuları kuzeyinde Kazakistan, güneydoğu ve doğusunda Çin Halk Cumhuriyeti, batısında Özbekistan ve güneybatısında Tacikistan bulunmaktadır. İklimi ise yükseltiyeye göre önemli iklim değişikliği olmakla beraber ülkede genellikle az yağışlı kara iklimi hâkimdir. Yılda ortalama güneşli gün sayısı 240 gündür. Yılda ortalama yağış miktarı ise, 300–600 mm civarındadır. Ülkenin doğal kaynakları altın, antimuon oksitleri, civa, molibden, kalay, tuneston, kömür, uranyum. Tarımsal ürünler olarak pamuk, yün, sebze ve meyve, kenevir, şekerpancarı ve tütün yetişmektedir. Coğrafi durum ise genellikle dağlık olan ülkenin ½'si 1000 m'den, ¼'ü 1500 m'den, ¼'ü 3 000 m'den yüksektir. Kuzeyde Çuy Vadisi bulunmaktadır. Güneybatıda Oş ve Calal-Abad Bölgeleri Özbekistan'daki Fergana Vadisi'ne komşudur. Ülkenin diğer bölgeleri Tien Şan sıradağları üzerinde bulunmaktadır. En alçak nokta Kara Darya 132 m, en yüksek nokta ise Ceniş Çokusu (Pobeda Zirvesi), 7 439 m'dir. Ülkenin önemli kişileri Barsbek, Yusuf BALASAGUN, Mahmut BARSKANİ, Ormon HAN Jenijok, İhsenalı ARABAEV, Aaaly TOKOMBAYEV'dir. ¹¹⁶

Güncel Kırgız Eğitim Sistemi

Kırgız eğitim sistemi güncel görünümü aşağıdaki tabloya toplulaştırılarak şöyle yansıtılabilir;

¹¹⁶Milli Eğitim Bakanlığı .Türkiye Kırgızistan Eğitim İlişkileri.
http:// yeogm.www.meb.gov.tr/webim/ikili/turk/kirgiz.htm.

7 8	YÜKSEK ÖĞRETİM SONRASI EĞİTİM Aspirantura , Doktora (Doktorantura)			23 24
6	TAM YÜKSEK ÖĞRETİM Master Uzmanlığa (Magistratura) Hazırlık			21 22
4	TEMEL YÜKSEK ÖĞRETİM Lisans (Bakalvriat)		MESLEKİ YÜKSEK ÖĞRETİM	19 20 21
1 2	MESLEKİ ORTA ÖĞRETİM	ÖN YÜKSEK ÖĞRETİM	MESLEKİ	17 18
10 11		3. BASAMAK LİSE	TEKNİK ÖĞRETİM	15 16
5 6 7 8 9	2. BASAMAK ORTA OKUL GENEL ORTA ÖĞRETİM			10 11 12 13 14
1 2 3 4	1. BASAMAK İLKOKUL			6 7 8 9
	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM			5
YIL				YAŞ

Tablo 3 Kırgızistan Eğitim Sistemi ¹¹⁷

Okuryazar oranı % 90 (2001). Okullarda Rusça ağırlıklı Kırgızca eğitim verilmektedir.

İlk ve orta öğrenim mecburi olup 11 yıldır.

Sömestri Tatili: 25 Aralık -10 Ocak; 1 Temmuz - 1 Eylül ¹¹⁸

Kırgızistan BDT ülkeleri içerisinde Rusça' ya resmi dil ve iletişim dili statüsü veren ilk ülke olmuştur. Rus etnik nüfusun en çok bulunduğu ve dolayısıyla da Rusçanın en çok konuşulduğu Orta Asya ülkelerinden birisi olan Kırgızistan (1993 ve 1997'deki iki denemeden sonra) 25 Mayıs 2000'de Parlamentonun aldığı bir kararla ülkede Rusça' ya resmi dil statüsü kazandırmıştır. Aralık 2001'de ise anayasasında yapmış olduğu bir düzenlemeyle bu statü anayasal güvence altına alınmıştır. Ülkede Kırgızcanın yanı sıra Rusça da bütün resmi/özel kurum ve kuruluşlarda serbestçe kullanılmaktadır.

¹¹⁷ Milli Eğitim Bakanlığı. a.g.k.

¹¹⁸ Milli Eğitim Bakanlığı. a.g.k.

Kırgızistan’da ilköğretim okullarında ve yüksek öğretim okullarında resmi olarak Kırgızca ve Rusça eğitim yapılmaktadır. Ancak sadece Kırgızca eğitim veren okullarda ise haftalık belirlenen saat miktarında Rusça eğitim verilmesi zorunludur. 2001 yılı itibariyle ülkedeki mevcut 1975 ilköğretim okulundan 136’sında eğitim Rusça yapılmaktadır. 280 okulda ise eğitim dili hem Rusça hem de Kırgızcadır. 15 okulda Rusça ve Özbekçe, 14 okulda ise diğer etnik azınlıklara da yer verilecek şekilde Rusça, Özbekçe ve Tacikçe eğitim verilmektedir. Ülkedeki toplam 1.11.374 öğrenciden 252,697’si eğitimini Rusça almaktadır. Yine ülkede 7,862 Rusça eğitim veren öğretmen görev yapmaktadır.¹¹⁹

İlk olarak eski SSCB coğrafyasında açılan ve daha sonra da diğer BDT ülkelerinde yaygınlaştırılmaya çalışılan ve Rusça eğitim veren Kırgız-Rus Slavyan Üniversitesi ilk olarak 1993’de Kırgızistan’da açılmıştır. Yanı sıra ülkede Rusça eğitim veren Bişkek Humanitar Üniversitesi, Batken Devlet Üniversitesi, Issık Göl Devlet Üniversitesi, Kırgız Devlet Milli Üniversitesi ve Oş Devlet Üniversitesi bulunmaktadır.

Sovyetler Birliği döneminde yazılmayan ama oldukça yüksek oranda bir geçerliliğe sahip kurallardan birisi de SSCB sistemi içerisinde yükselmenin bir kuralı olarak çok iyi bir Rusça dil bilgisine sahip olma gereği idi. Şimdi bu gelenek bağımsızlıktan sonra bazı cumhuriyetlerde (Kazakistan ve Kırgızistan’da devlet başkanları düzeyinde, Türkmenistan ve Azerbaycan’da bürokrasinin üst kademeleri için) milli dili bilmek olarak değişmiştir. Kırgızistan ve Kazakistan’da devlet başkanı seçilme özelliklerinden en önemlisi haline gelen milli dili bilme zorunluluğu, Azerbaycan ve Türkmenistan’da ise özellikle de bu ülkelerin devlet başkanlarının (Aliyev ve Türkmenbaşı) kişisel tutumlarından kaynaklanan ve daha çok bürokraside yükselmek için bir zorunluluk halini almaya başlamıştır.

Kırgızistan’da Rusça’ ya yüksek bir statü verilmesine rağmen ülkede milli dili güçlendirmeye yönelik bazı (politik) tedbirlerde alınmaktadır. Bu tedbirler daha çok devlet başkanı seçimlerinde kendisini göstermektedir. 29 Ekim 2000’de Kırgızistan’da yapılan cumhurbaşkanı seçimlerinden önce adaylar Merkezi Seçim Komitesinin Dil Komisyonunca sınava alınmışlar ve “Sovyet döneminde Kırgız devletçiliğinin gelişme evreleri”, gibi konularda kompozisyon yazmışlar, Tölögön Kasımbekov’ un Kırk Kılıç

¹¹⁹Fedetov, A. L. Prokofev, P. A. Bulanov A. B., Dahina, E. M. a.g.e. 2002.

romanından bir bölümünün anlatımı ve “Kımız giren evde kımızı sunan da olur” atasözünün yorumu gibi sorularla sözlü sınava tâbi tutulmuşlardır. Sınavı geçemeyen aday adayları seçime girememişlerdir, mesela Kırgızistan Komünist Partisi cumhurbaşkanı adayı İshak Masaliyev sınavda başarısız olmuştur. Aday adaylarından Feliks Kulov ise Rusça eğitim aldığı ve Kırgızca’yı bilmediğini öne sürerek sınava girmeyi reddetmiştir. Aslında Kulov’un itirazı, Kırgızca bilinmesi gerektiği üzerineydi; Kulov Ruslara karşı, Rusça eğitim ile yetişen Kırgızlara karşı bir ayrımcılık uygulandığını vurgulamaktaydı.¹²⁰

Kırgızistan BDT içerisinde son dönemlerde Rusça’ya en geniş statü veren ülkelerden birisidir. Bu sebeple de 1990 ile 1996 yılları arasında kapsayan ülkedeki hızlı Rus göçü ve yükselen milliyetçi duygularla Rusçanın bu ülkedeki etkisinin hızla azalmasına rağmen bu tarihten itibaren ülkede Rus etnik azınlığa ve Rusça’ya sağlanan imtiyazlar sebebiyle ülkedeki Rusça kullanım oranı yeniden artışa geçmiştir.

Rusya Federasyonu’nun BDT içerisinde son dönemlerde büyük önem verdiği hususların başında BDT ülkelerinde Rusçanın yaygın olarak kullanılmasının sağlanması stratejisi ile bu ülkelerde Rusçaya bir resmi kimlik kazandırma çabaları gelmektedir. Bu statü girişimlerine bir kurumsal yapı olarak BDT’nin kendisinden başlanılmıştır. Rusya Federasyonu’nun önerisi ile BDT ülkeleri bütün üye ülkelerin Rusçayı kullanılabilirlik oranı göz önüne alınarak Rusça BDT’nin resmi dili olarak kabul edilmiştir. Nitekim Rusya, eski Sovyet cumhuriyetlerinde Rus dilinin yaygın olarak kullanılması ve Rusça’ya Kırgızistan’da olduğu gibi resmi dil “devlet dili değil” statüsünün verilmesi için çaba harcamaktadır.¹²¹ Ancak bütün bu çabalara rağmen eski BDT ülkelerine bakıldığı vakit bu ülkelerden sadece Beyaz Rusya’da, Rusça’ya Belorusçanın yanında “devlet dili” statüsü verildiği görülecektir. Bunun yanında Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan ve Kazakistan (1995 Anayasasında) Rusça’ya resmi olarak “iletişim dili” statüsü verirken Kırgızistan Mayıs 2000’de Rusça’ya “resmi dil” statüsü sağlamıştır.¹²² Aslında eski BDT ülkelerinin birçoğunda Rusça’ya iletişim dili statüsünün verilmesi Rusya açısından bir başarı sayılabilir.

¹²⁰ Naskali, Emine Gürsoy. a.g.e. Hollanda 2002.

¹²¹ Nezavisimaya gazeta . V Moldavii Reabilitirovali Ruskii Yazık, 17 Ocak 2002.

¹²² Strelitsova, Yana. ‘The Russian Language and Education Problems in the Integraion of the Russian Diasporas in the Newly Independent States’, Martha Brill Olcott (der.) *Language and Ethnic Conflicts*, içinde, ss. 86-99, Moskova Carnegie Merkezi, Moskova Gendalf 2001,

Kırgızistan Eğitim Sisteminde Ana ve Farklı Dille Öğretim

Bir ülkede herkes tarafından okunulabilen bir dil konuşuluyorsa ulusal bir eğitim sistemi kurmak kolaylaşır. İki ya da daha fazla dil konuşuluyorsa eğitim dilinde bazı sorunlarla karşılaşılır.¹²³

Türkiye Cumhuriyeti eğitim sisteminde 1739 sayılı temel Eğitim kanununda “Türkçe den başka hiçbir dil ana dili olarak okutulamaz” maddesine bağlı olarak, eğitim Türk dilinde yapılmaktadır. Kırgız Cumhuriyetinde ise resmi dilin Kırgızca ve Rusça olması yanında, ülkede eğitim dili Kırgızca, Rusça, Özbekçe, Tacikçe, Dunganca, Uygurca olarak kullanılmaktadır. (Kırgızlar %51, Ruslar %22,5; Özbekler %12,8 ve geri kalan nüfuzu da diğer milletler oluşturmaktadır.¹²⁴

Rusça, ilkokul 1. sınıf II. yarıyıldan itibaren milli okullarda okutulmaktadır. Kırgızistan’da eğitim, ulusal dil olarak benimsenen dili konuşan kesime tam olarak hitap etmemektedir. Bireylerin ırkına veya milletine bağlı kalmaksızın istediği dilde veya ana dilinde eğitim alabileceği hakkı eski SSCB eğitim kanununda da belirtilmiş, aynı şekilde 1992’de kabul edilen Kırgızistan eğitim hakkında kanunun 5. maddesinde “eğitim dili, resmi dil” olarak kabul edilmesinin yanında; “eğitimin yine de resmi dilin dışında başka diller de yapılabileceği, devlet eğitim kurumlarında öğrenciler için *eğitim dilini* seçme hakkını tanıdığı” belirtilmiştir.¹²⁵

Ülkede eğitimin ana dilinde yapılması, sosyalizmin çabuk benimsenmesinde etken olmuştur. Lenin, devrimden önce (1913) bütün ulusların kendi dillerinde eğitim yapma ve kendi anadillerini kullanabilme haklarını kabul ediyordu. 3 Ekim 1917’de eğitim komiserliği bütün azınlıkların kendi anadilinde, eğitim yapabilme hakkını ilan etmişti.¹²⁶ Türkistan halkının ve emekçilerinin ısrarıyla 23.08.1918 de eğitimin ana dilinde yapılması kararlaştırılarak Türkistan Merkezi Komitesi tarafından bir yasa çıkarılmıştır. Aralık, 1918’ de Pişpek eyaletinde (Bişkek) emekçilerin kendi çocuklarının kendi anadilinde okuma hakkı olduğu yasayla onaylanmış, Kırgız, Özbek,

¹²³ Türkoğlu, Adil. a.g.e. Adana 1999.s.28.

¹²⁴ Murzayev, Kabulcan. a.g.e. İstanbul 1999.

¹²⁵ Eğitim Kanunu. **Resmi gazete**. Kasım 1997.

¹²⁶ Erdoğan, İrfan. a.g.e. İstanbul 1998.

Tacik ve diğer Orta Asya toplumunun emekçilerine ilk defa çocuklarının anadillerinde öğrenim görme olanağı sağlanmıştır.¹²⁷

1921’de “ Gençler Birliği Kurultayı’nda” Lenin, halkın eğitiminin yaygınlaştırılması ve eğitimde Rusçanın yanında herhangi bir Sovyet topluluğunun konuştuğu dilin kullanılması, ana dilinde eğitimin yapılması hakkı olduğunu vurgulamıştır.¹²⁸

Sovyetler Birliğinde hem halklara kendi anadillerinde eğitim görmeleri hakkı tanınırken, hem de sosyalist bilincin geliştirilmesinde, bilimde ve sanatta objektif bir üst yapının geliştirilmesinde ortak bir dilde (Rusça) eğitim yapılması öngörülmekteydi. Böylelikle de bir taraftan Ruslaştırma politikası güdüldürken, öte taraftan da farklı mozağin korunması sağlanmaktaydı. Ancak bunu eğitimde dil açısından bir ikilik ve çelişki olarak düşünmemek gerekir.

Çünkü aynı zamanda her Sovyet vatandaşının mensubu olduğu millet ve ırka bakılmaksızın istediği dilde eğitim görme hakkı vardı. 1989’da Kırgız dili resmi dil olarak kabul edilmiş, daha sonra 1993’te hem Kırgızca hem de Rusça resmi dil olarak ilan edilmişse de, uygulamada Rusça yine eskisi gibi ön planda olmuştur. Her ne kadar Kırgızcanın özendirilmesi ve ilk planda yer alması ön görülüp, tüm okullarda Kırgızcanın okutulması istense de, bu konuda istenilen oranda başarı sağlanamamıştır.¹²⁹

Kırgızistan’da çeşitli dillerde öğretim yapılan karma ulus birleşimi okul ağlarının çoğu yerlerde okul açmaya öğrenci sayısı yetmediğinden dolayı, halkın karma oturduğu bölgelerde dil sayısına göre “ *karma okullar* ” ya da “ *birleşik okullar* ” (smesthanniye şkoli) kurulmuştur.

Eğitimin birden fazla dilde paralel olarak yapıldığı okullar karma okullardır. Bu tür okullarda nüfusun ulusal birleşimine ve öğrencilerin ana diline uygun olarak öğretim iki ya da üç dilde yapılabilir. ¹³⁰

¹²⁷İzmaylov, A.E. a.g.e. Frunze (Bişkek) 1957.

¹²⁸Vulfson, B.L. (1994). **Predmet i Tsel Sravnitelnoy Pedagogiki** (Karşılaştırmalı Eğitimin Konusu ve Amacı), APN SSSR, Moskova.

¹²⁹Boobekova, Kadiyan. a.g.e. İstanbul 2002.

¹³⁰Murzayev, Kabulcan. a.g.e. İstanbul 1999.

Bu okullar Rus-Kırgız; Rus-Tacik; Rus-Özbek; Rus-Dungan; Rus-Uygur-Kırgız sınıfları olan okullardır ve günümüzde de sayıları oldukça çoktur. Bu okullar, Türkoğlu'na göre “*çok kültürlü eğitim*” olarak tanımlanmaktadır.¹³¹

Ülkede ikiden fazla etnik gruba mensup çocukların eğitim gördüğü okullara çok kültürlü eğitim yapılmaktadır denilebilir. Özellikle eğitim Rus dilinde yapılan okullarda aynı sınıfta Rus, Kırgız; Özbek, Tacik, Dungan; Uygur; Azeri; Ukraynalı, Koreli, Letonyalı, Tatar, Kazak ve Kafkas uyruklu çocuklara rastlamak mümkündür. Bu tip karma okullar, tüm ulusların arasında sıkı bağlantı olması için her zaman önem taşımıştır. Bunun yanında karma olmayan ve eğitimin tek dilde yapıldığı okullar da vardır. Bu okullar bölgede konuşulan dile göre açılır. Karma okullarda ve milli okullarda ülkede yaşayan başka milletlerin de gelenek göreneklerine, kültürüne saygılı bireyleri yetiştirmek, uluslar arası dostluk bilinci verilmesi amaçlanmaktadır.¹³²

İlk ve orta öğretim hangi dille yapılırsa yapılsın, Kırgızistan eğitim sisteminin tüm okullarında Kırgızca, Rusça ve kendi anadili zorunlu olarak ve bunların yanında 1 veya 2 yabancı dil de (Almanca, İngilizce, Fransızca) öğretilmektedir. Son yıllarda bu diller arasına Türkiye Türkçesi de eklenmiştir.¹³³

Türk eğitim sisteminde uygulamaya konulan tüm müfredat programları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmıştır ve vatansever, Atatürk ilke ve inkılâplarına saygılı, bilinçli tüketen ve üreten, yeniliklere açık bireyleri yetiştirmek amaçlanmıştır. Kırgızistan'da günümüzde uygulanmakta olan çağdaş devlet eğitim programının esası, onun gerçekleştirilmesinde aktif, yaratıcı, yenilikçi özelliklere dayanmasıdır. Çeşitli dillerde eğitim yapan okullarda eğitimde birliğin sağlanması ve milli birliğin korunması için tüm müfredat programlarında Milli Eğitim Bakanlığının onayının alınması ve müfredat programlarının başka ülkelerden (Rusya, Özbekistan, Tacikistan) getirilmesi ve uygulanmaya konulması yerine, ülke içinde geliştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.¹³⁴

Bütün okullarda uygulanan müfredat programlarının Eğitim Bakanlığı tarafından kontrol edilerek, ülke menfaatlerine uygun düşmeyen kısımların programdan

¹³¹Türkoğlu, Adil. a.g.e. Adana. 1999. s.28.

¹³²Boobekova, Kadiyan. a.g.e. İstanbul 2002.

¹³³Boobekova, Kadiyan. a.g.e. İstanbul 2002.

çıkarılması, eğitim ve öğretimde yetişecek yeni nesle birlik ve beraberlik duygusunun aşılması gereklidir. Bunun yanında, ulusal eğitimin kalitesini yükseltme politikasının bir uzantısı olarak çeşitli dillerde eğitim yapan okullar için alternatif birçok yeni ders kitaplarının ve öğretim kılavuz kitaplarının yazılmasında yarar vardır. Ülkedeki tüm okullarda (Kırgız, Rus, Özbek; Tacik vb.) birlikli programın uygulanmasına dikkat edilmeli ve alternatif, yardımcı ders kitapları yazılmasında yarar vardır. Bu kitaplardan Eğitim Bakanlığının onayını alanlar paralel uygulamaya konulmalıdır. Böylece çocukların tek kaynaktan değil, aynı anda birçok kaynaktan da yararlanabilmesinin sağlanması, eğitimin kalitesini yükseltmede önemli yer alabilir.

En iyi ders kitabının seçilmesi konusunda yarışma açılabilir. “ Ders kitabı ” programı geliştirilerek, kitap yazarları desteklenip, motive edilebilir, yenilikçi öğretmenlerin kitap yazımına katılması ve onların tecrübelerinden yararlanılması sağlanabilir. Ders kitaplarının incelenmesi, onların içeriğinin zenginleştirilmesi konularında katkı sağlayabilir ve karşılıklı olarak iki ülkenin birbirinin tecrübesinden yararlanabilmesine olanak tanıyabilir.¹³⁵

¹³⁴ Bekboyev, İ., Börübayev, A.(1997). “**Metodicheskie Osnovi Obsheobrazovatelnih Shkol**” (Genel Orta Öğretim Programının Metodik Temelleri), Kırgızistan Basımevi, Bişkek.

¹³⁵ Boobekova, Kadiyan. a.g.e. İstanbul 2002.

2. FARKLI DİLLE ÖĞRETİMİN TEMEL EĞİTİM DÜZLEMİNDE EĞİTSEL DOĞURGULARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN ve VELİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ/ *Kırgızistan ve Rusça Örneği*

2.1. Kişisel Durum Bilgileri

Temel eğitim programlarının farklı dille öğretimin eğitsel doğurgularını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada, tez danışmanı tarafından hazırlanan ve kapalı uçlu sorulardan oluşan bu görüşme formu 242 kişi ile bire bir görüşülüp uygulanmıştır. Bunlardan 126 kişi ile Bişkek'te, 116 kişi ile Oş'ta görüşülmüştür. Bunlar eğitimciler, doktorlar, diplomatlar, mühendisler ve değişik mesleklerden oluşmaktadırlar. Görüşme formu cinsiyet, kıdem, branş ve mezuniyetlerine göre dağılımları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Cinsiyet: Bu ölçme aracı için görüşülen kişilerin cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: *Cinsiyet Verileri*

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Bay	175	72,31
Bayan	67	27,69
Toplam	242	100,0

Tablo incelendiğinde; araştırmaya katılan kişilerin % 72,31'inin bay, % 27,69'ünün ise bayan olduğu görülmektedir.

Mezuniyet: Bu ölçme aracı için görüşülen kişilerin mezuniyetlerine göre dağılımı Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5 : Mezuniyet Verileri

Mezuniyet	Sayı	Yüzde
Lise	15	6,20
Üniversite	227	93,80
Toplam	242	100,0

Görüşmeye katılanların mezuniyetlerine göre dağılımında % 6,20'sinin Lise mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Katılanların % 93,80'inin ise Üniversite mezunu olduğu ortaya çıkmaktadır ki bu da Kırgızistan'da eğitim seviyesinin çok yüksek olduğunu göstermektedir.

Kıdem: Bu ölçme aracı için görüşülen kişilerin kıdemlerine göre dağılımı Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6: Kıdem Verileri

Yıl	Sayı	Yüzde
1-10 yıl	171	70,66
11 yıl üzeri	71	29,34
Toplam	242	100,0

Görüşmeye katılanların kıdemlerine göre dağılımında % 70,66'sının 1 ile 10 yıllar arasındaki kıdeme sahip oldukları görülmektedir. Görüşmeye katılanlardan % 29,34'ünün ise 10 yılın üzerinde kıdeme sahip oldukları görülmektedir.

Branş : Bu ölçme aracı için görüşülen kişilerin branşlarına göre dağılımı Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7: Branş Verileri

Branş	Sayı	Yüzde
Eğitim	88	36,36
Tıp	18	7,43
Diplomat	33	13,63
Mühendis	27	11,15
Diğer	76	31,43
Toplam	242	100

Görüşmeye katılanlardan en çok % 36,36 ile Eğitimciler (Öğretmen, Öğretim Görevlisi, Okutman, Araştırma görevlisi)'in katıldığı gözlenmektedir. Daha sonra değişik mesleklerden (İş adamı, esnaf, bankacı, memur, işçi, pilot, çiftçi v.b.) % 31,43 ile ikinci sırayı alırken , % 13,63 ile Diplomatlar (Bürokrat, Vali, Vali yardımcısı, Kaymakam, Savcı, Avukat, Hâkim, Ateşe) görüşmeye katılmışlardır. Mühendisler (Bilgisayar, Elektrik, Endüstri, Deri v.b.) % 11,15 ile dördüncü sırayı alırken Tıp'ta çalışanlar (Doktor ve Hemşire) ise % 7,43 ile son sırayı almışlardır.

1.2. Temel Eğitimin Amaç Bileşenine İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri

Bugün dünyanın her yerinde uygulanan farklı dille öğretim çalışmaları mevcuttur. Bunların amaçları arasında kendi kültürlerini yayma, kendi ülkelerine karşı sempati uyandırma, kendi ana dillerini başka ülkelerde öğretip o ülkelerin eğitim sistemine yerleştirme, kendi dillerini çok iyi öğreterek geleceğe ekonomik, politik ve içtimai yatırımlar yapma, yanı sıra dillerini toplumun beklenti ve ihtiyaçlarına yeterli düzeyde cevap verdirebilmektir.

Kırgızistan'da yapılan araştırma gösteriyor ki *Rus Dili, Temel eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir* fikrine Kırgız halkı

destek vermektedir. Temel eğitimin amaç bileşenine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri Tablo 8'e yansıtılmıştır.

Tablo 8 : *Temel Eğitimin Amaç Bileşenine İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri (%)*

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Ortalama	Standart Sapma
Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusça' nın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır.	20,2	36	25,2	12,8	5,8	3,52	1,12
Rus Dili, Temel eğitim düzeyinde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamıştır.	24,4	33,5	23,1	10,3	8,7	3,54	1,21
Rus Dilinin Temel Eğitimde kullanımı, daha nitelikli ders kitaplarının ve bilgi muhtevasının sirkülasyonunu sağlamıştır.	26	39,3	19,8	7,9	7	3,69	1,14
Rus Dili, Temel Eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir.	10,3	27,7	27,7	22,3	12	3,02	1,18
Farklı Dille öğretim tercihi, bilhassa Temel Eğitim düzeyinde eğitsel deneyimin araç illüzyonuyla bir eğitsel şiddete dönüşmesine yol açmıştır.	13,2	25,6	30,2	19,4	11,6	3,09	1,19
Eğitsel deneyimde enerji akışını kolaylaştıran en elverişli araç, dildir.	36,8	33,1	23,1	6,2	0,8	3,98	0,96

“ *Rus Dili, Temel eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir.*” görüşüne halkın verdiği cevap Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 38 normal oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 27,7 ile yine normal oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 34,3 gibi normal oranda kalmışlardır. Bunun yanında Kırgız halkı “ *Rus Dili, Kırgız dili ve kültürünü engellemiştir.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile ancak % 26,8 olumlu cevap vermiştir. Karşıt fikirde olanların değeri ise % 52,9 ile yüksek çıkmıştır. Farklı dil, ana dili ve kültürünü engellemez. Aksine yaygın toplumlarda gelişmesine yardımcı olur düşüncesi hakimdir.

Bu tez de gösteriyor ki Ruslar kendi dilleriyle o ülkenin ana dilinin gelişmesini ve kendi kültürlerini yaymayı ve sürdürmeyi engellemiştir. Rus dili, Kırgızistan'ın resmi dili olmaya devam etmelidir görüşü en az bir asır daha devam edecektir. Çünkü halk Rus dilinden kopmamaktadır. Ve uzun bir zaman daha Rus dili bu ülkede egemen

olmaya devam edecektir, zira Kırgız halkı “ *Anadilin gelişmemiş olması, zorunlu olarak gelişmiş farklı bir eğitim dili kullanımını gerektirir.*” görüşüne Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 48,3 olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında halkın % 25,9’u ise bu fikre katılmadığını beyan etmektedirler. Bu görüşmeye katılanların genel olarak kendi ana dillerinin eğitim ve öğretimde yetersiz olduklarına inandıklarını gösteriyor. Bu da gösteriyor ki hâlihazırda Kırgız dili yeterince gelişmişlik seviyesine ulaşamamış ve tam olarak eğitime cevap verememektedir. Çünkü halen bazı üniversitelerde Kırgız dilinde eğitim ve öğretime geçilememesi, Temel eğitim bazında en popüler okulların Türk ve Rus okullarının olması, en çok Rusça televizyon kanallarının seyredilmesi, bir çok kurum ve kuruluşlarda halen dokümanların Rusça olması, en çok Rusça gazetelerin ve mecmuaların tercih edilmesi, elit tabaka arasında en çok Rusçanın konuşulması sebeplerinden dolayı bu görüşe yeterli oybirliğine varılmıştır. Bu görüşe destek veren bir başka görüş ise “ *Gelişmiş bir eğitim dili olarak Rusça, Kırgız Eğitim Sisteminin etkililiğinin önemli bir dinamiğidir.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 59,9 yüksek oranda olumlu cevap vermiştir. Halkın sadece % 21,5 ‘i olumsuz cevap vermektedir. Bağımsızlığından beri halkın Rusça’ ya bakış açısı çok az değişikliğe uğramıştır.

Yukarıdaki görüşten de anlaşılacağı gibi Rusça ve Rus dili ile yapılan eğitim Kırgız eğitim sisteminde hala önemli bir dinamik olmaya ediyor. Bu görüşe paralel olarak yukarıda belirtilen dördüncü soru da yüksek derecede bunu destekliyor. Rus dili Kırgız insanında olmazsa olmazlardan bir olgudur ve içselleştirilmiştir.

Kırgızistan’ da şu anda kendine has bir eğitim sistemi oluşturmak için çeşitli eğitim sistemlerinin okullarda olduğu gibi uygulamaktadır. Önceden de “birisi tarafından düşünülmüş mükemmel Sovyet insan tipi” yetiştirmek için uğraşıyordu. Şimdi hem milli olmak çabasında, hem de çağdaş olmak gayretindedir. Bu ise bir çelişkidir. Umetov’ un da belirttiğine göre, ülkenin coğrafi ve politik özelliğinin, eğitim tarihi, milli niteliğinin, ülkenin stratejik durumunun dikkate alınmadan bir eğitim sistemi geliştirme; örneğin, Kırgızistan’ da Kore eğitim sisteminin, Japon, Amerikan,

Finlandiya eğitim sistemlerinin olduğu gibi denenmeye çalışılması başarıyı getirmemektedir.^{136 137}

Kırgız halkı Sovyetler Birliği döneminde Rus dili ile eğitimi gerçekleştirmiştir. Temel Eğitim düzeyinde Rusçanın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır fikrine bağımsızlıktan 15 yıl sonra bile destek vermesi çok düşündürücüdür. Çünkü Kırgız halkı Rus dili ile bütünleşip onu içselleştirmiştir. “ *Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusçanın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır.*” görüşüne halkın verdiği cevap Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 56,2 yüksek oranda olumlu çıkmıştır. Bunun yanında olumsuz görüş belirtenler yalnızca % 18,6’da kalmıştır.

Şu da bir gerçektir ki hemen herkesin kabullendiği “*Eğitsel deneyimde enerji akışını kolaylaştıran en elverişli araç, dildir*”. görüşüne kimsenin karşı çıkamayacağı kadar açık olan ve halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 70 olumlu cevap vermiştir. Katılmayanların oranı ise sadece % 7 ile sınırlı kalmıştır. Dilin eğitsel deneyimde en ön sırada olması hemen bütün temel eğitimlerde en ön planda yer almıştır. Gerek Türkiye eğitim sisteminin ve dünya ülkelerinin ortaöğretiminde ve yüksek öğretiminde dil her zaman en önemli ders olarak olagelmiştir.

1.3. Temel Eğitimin İçerik Bileşenine İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri

Farklı dille öğretim (Rus Dili ile) Kırgızistan halkında büyük problemler oluşturmamakla beraber pozitif tesirler bırakmış ve bırakmaya devam etmektedir. Görüşme formu sonuçlarına bakılırsa Kırgız halkı Rusça’ yı bir zenginlik ve aydınlanma dili olarak benimsemiş ve kendi ana dilleri kadar bu dile sahip çıkmıştır. Temel eğitimin içerik bileşenine ilişkin öğretmen ve veli görüşlerinin nicel verileri aşağıdaki tabloya yansımıştır.

¹³⁶ Umetov, Taalay, “**Problemi v sisteme Obrazovaniya v Perekhodny Period**”, (Geçiş Döneminde Eğitim Sistemindeki Problemler), Aktualnie problemi Obrazovaniya i nauki dergisi, No:4, KİO, Bişkek,1997. s.3.

¹³⁷ Umetov, Taalay, a.g.e. s.3.

Tablo 9 : *Temel Eğitimin İçerik Bileşenine İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri (%)*

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Ortalama	Standart Sapma
Farklı Dille Öğretim, Temel Eğitim düzeyinde bireylerin ve toplumun kökten beslenerek doğal evrimini engellemiştir.	7,9	10,7	14	43	24,4	2,34	1,18
Farklı Dille öğretim, Kırgız insanında üst değerlere bağlı yaratıcı yetenekleri köreltmemiş; alt değerler temelinde teknik yeteneklerle sınırlı ve düşük profilli teknisyen zihniyetinin oluşumuna yol açmıştır.	14,5	10,7	10,7	40,1	24	2,51	1,34
Rus Dili, Kırgız halkının toplumsal/ekonomik/bilimsel gelişmesine katkı sağlamaktadır.	24,4	39,7	24	6,2	5,8	3,67	1,28
Kırgız toplumunun Temel Eğitim amaçları ve ihtiyaçları, Rus dili ile daha etkili gerçekleştirilebilir.	12,8	29,3	26,9	16,9	14	3,09	1,23
Rus Dili, Temel Eğitim düzeyinde bilişsel öğelerin kalıcılığını ve zihinsel erdemler halinde ifadeye dökülmesini kolaylaştırmaktadır.	14,9	24	28,1	21,5	11,6	3,09	1,22
Genelde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Özelde Kırgızistan'da farklı Dille öğretim bağına bağlı, toplumun kolektif doğal zekâsının sönmeye yol açmıştır.	14,9	19	22,3	29,8	14	2,90	1,28
Gelişmiş bir eğitim dili olarak Rusça, Kırgız eğitim sisteminin etkililiğinin önemli bir dinamiğidir.	13,2	46,7	18,6	13,6	7,9	3,43	1,12
Anadilin gelişmemiş olması, zorunlu olarak gelişmiş farklı bir eğitim dili kullanımını gerektirir.	25,6	22,7	15,7	25,6	10,3	3,27	1,36

“Farklı Dille Öğretim, Temel Eğitim düzeyinde bireylerin ve toplumun kökten beslenerek doğal evrimini engellemiştir.” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 18,6 az oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 14,0 ile azımsanmayacak oranda yer bulmuştur. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 67,4 gibi yüksek oranda görüş belirtmişlerdir.

Bu arada özellikle Bakü’ de Rusça eğitim almış göz ardı edilemeyecek sayıda aydının ve politikacının ülkenin siyasal, ekonomik ve kültürel hayatında etkin olduğunu

da belirtmek gerekir. Azerbaycan'a Rusya kanallarından üçü ORT, RTR ve NTV kesintisiz yayın yapmaktadır.¹³⁸

Ülkenin kültür hayatı da büyük oranda Rusya'ya endekslenmiş durumdadır. Rusya'da dublağı yapılan filmler maliyetlerinin yeniden yerel dillere tercümesinden daha ekonomik olması sebebiyle televizyonlarda ve sinemalarda sıkça gösterilmektedir. İnternet bağlantıları genelde Rusya üzerinden sağlanmakta ve Azerbaycan'da kullanılan geçerli İnternet dili, tabiatıyla Rusça olmaktadır. Diğer Türk cumhuriyetlerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da teknoloji dili olarak Rusça geçerliliğini sürdürmeğe devam etmektedir.

“ *Farklı Dille öğretim, Kırgız insanında üst değerlere bağı yaratıcı yetenekleri köreltmış; alt değerler temelinde teknik yeteneklerle sınırlı ve düşük profilli teknisyen zihniyetinin oluşumuna yol açmıştır.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 25,2 az oranda olumlu görüş belirtmişlerdir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 10,7 ile çok az oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 64,1 yüksek oranda olumsuz cevap vermişlerdir. Farklı Dille öğretim, Kırgız insanında üst değerlere bağı yaratıcı yetenekleri artırmamış; alt değerler temelinde teknik yeteneklerle sınırlı ve yüksek profilli teknisyen zihniyetinin oluşumuna yol açmamıştır.

Bugün Kırgızistan eğitim sisteminde Rus diliyle eğitim yapmaya ihtiyaç vardır zira temel eğitimde bütün bilgilere ulaşmak ancak Rus dili ile oluyor ve olmaktadır. Özellikle zengin ve elit tabaka halen orada çocuklarını Rus dili ile eğitim yapan okullara göndermektedir; bununla birlikte Kırgızistan'da en çok Rus kanalları seyrediliyor (ORT, NTV, RTR v.b.), en çok Rusça gazeteler satılıyor (Pravda, Cosmopolitan v.b.) ; kütüphanelerde en çok Rusça kaynak bulunmakla beraber en çok Rusça kitaplar okunuyor. Rus Dili, Kırgız halkının toplumsal, ekonomik ve bilimsel gelişmesine katkıda bulunmuştur. “ *Rus Dili, Kırgız halkının toplumsal/ekonomik/bilimsel gelişmesine katkıda bulunmuştur.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 64 yüksek oranda olumlu cevap vermiştir. Olumsuz cevap verenler çok azınlıkta kalmaktadırlar (% 12).

¹³⁸Ahundov, Fuad. a.g.k. Azerbaycan 15 Temmuz 2000.

Farklı dille eğitim her zaman ve her yerde olduğu gibi ana dile karşı negatif etkileri olmuştur. Bunun yanı sıra halk anadiline karşı yabancılaşır; duygu ve düşüncelerini tam ifade edememe sorunu doğar; ana dilde yazılmış yeterli kitap ve mecmua çıksa da bunu tam anlayamama yan etkileri olmuştur. Kırgızistan’da yapılan araştırmada aşağıdaki sorulara Kırgız halkının fikri karma karışık olması bunlara örnektir. Çünkü bu sorulara tatmin edici cevaplar alınamamıştır. “ *Kırgız toplumunun temel eğitim amaçları ve ihtiyaçları, Rus dili ile daha etkili gerçekleştirilebilir.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 42,1 normal oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 26,9 ile yine normal oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 30,9 normal oranda olumsuz görüş belirtmişlerdir. “ *Rus Dili, temel eğitim düzeyinde bilişsel öğelerin kalıcılığını ve zihinsel erdemler halinde ifadeye dökülmesini kolaylaştırmaktadır.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 38,9 normal oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 28,1 ile yine normal oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 33,1 gibi normal oranda kalmıştır.

“ *Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Kırgızistan’da farklı dille öğretim bağınazlığı, toplumun kolektif doğal zekâsının sönmesine yol açmıştır.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 33,9 normal oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 22,3 ile azımsanmayacak oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 33,8 normal oranda olumsuz cevap vermişlerdir.

“ *Gelişmiş bir eğitim dili olarak Rusça, Kırgız Eğitim Sisteminin etkililiğinin önemli bir dinamiğidir.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 59,9 yüksek oranda olumlu cevap vermiştir. Halkın sadece % 21,5 ‘i olumsuz cevap vermektedir. Bağımsızlığından beri halkın Rusça’ ya bakış açısı çok az değişikliğe uğramıştır.

“ *Anadilin gelişmemiş olması, zorunlu olarak gelişmiş farklı bir eğitim dili kullanımını gerektirir.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 48,3 olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında halkın % 25,9’u ise bu fikre katılmadığını beyan etmektedirler. Bu görüşmeye katılanların genel olarak kendi ana dillerinin eğitim ve öğretimde yetersiz olduklarına inandıklarını gösteriyor. Çünkü halen bazı

üniversitelerde Kırgız dilinde eğitim ve öğretime geçilememesi, Temel eğitim bazında en popüler okulların Türk ve Rus okullarının olması, en çok Rusça televizyon kanallarının seyredilmesi, birçok kurum ve kuruluşlarda halen dokümanların Rusça olması, en çok Rusça gazetelerin ve mecmuaların tercih edilmesi, elit tabaka arasında en çok Rusçanın konuşulması sebeplerinden dolayı bu görüşe yeterli oybirliğine varılmıştır.

Dille beraber kültür de çok önemlidir öğretim sisteminde. Dil sayesinde bu ikisini öğrenmek mümkündür. Peki, bugün son on yılda, *Kırgızistan Sovyetler Birliği'nden ayrılıp bağımsızlığını ilan ettiğinden beri Kırgızlar'ın hem devlet hem de halk olarak Kırgızca'ya olan bakışlarında, dil tutumlarında bağımsızlık öncesi döneme bakılarak bir fark oldu mu?* diye soracak olursak şunu diyebiliriz: Bağımsızlıktan sonra, hatta olmadan önce bile Kırgız eğitim sisteminde değişimler başlamıştı. Değişimlerden bir tanesi Kırgızcanın bağımsızlıktan sonra tek resmi devlet dili olarak ilan edilmesidir. Bu değişiklik önerisi toplumda bir şok etkisi yarattı diyebiliriz. Çünkü her şeyin, bütün yazışmaların, toplantıların Kırgız dilinde yapılacağı ilan edildi. Kırgızistan tek bir milletten, Kırgızlardan oluşan bir devlet değil, seksene yakın millet yaşıyor. O milletler birbirleriyle Rusça konuşuyorlardı. Birçok ailenin göç etmeye başlaması ister istemez halkta bir korku yarattı diyebiliriz.

Bütün büyük kuruluşlarda Kırgız dili kursları açıldı. Başka milletlerden olanlar Kırgızca öğrenmeye başladılar. Rusça eğitim yapan okullar azaldı. Kırgızca eğitim yapan okullar çoğaldı. Üniversitelerde okul kitapları yazılmaya çalışılıyor. İş toplantılarında mümkün olduğunca Kırgızca konuşuluyor. Fakat bu çalışmalar yetersizdir. Hatta ilk yıllardaki heyecan da dindi diyebiliriz. Bunun sebebi de dilin hemen yapılabilecek bir şey olmamasıdır. Devletin özel bir programı, dil siyaseti olması gerekmektedir. Bunların olması için Kırgızistan'da çalışmalar yapılmakta ve uzun vadeli bir sürece yayılmaktadır.

1.4. Temel Eğitimin Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri

Temel eğitimin öğrenme-öğretme sürecine ilişkin öğretmen ve veli görüşlerinin nicel verileri aşağıdaki tabloya şöyle yansımıştır.

Tablo 10 : *Temel Eğitimin Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri (%)*

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Ortalama	Standart Sapma
Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusça' nın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır.	20,2	36	25,2	12,8	5,8	3,52	1,12
Rus Dili, Temel eğitim düzeyinde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamıştır.	24,4	33,5	23,1	10,3	8,7	3,54	1,21
Rus Dilinin Temel Eğitimde kullanımı, daha nitelikli ders kitaplarının ve bilgi muhtevasının sirkülasyonunu sağlamıştır.	26	39,3	19,8	7,9	7	3,69	1,14
Rus Dili, Temel Eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir.	10,3	27,7	27,7	22,3	12	3,02	1,18
Farklı Dille öğretim tercihi, bilhassa Temel Eğitim düzeyinde eğitsel deneyimin araç illüzyonuyla bir eğitsel şiddete dönüşmesine yol açmıştır.	13,2	25,6	30,2	19,4	11,6	3,09	1,19

“ *Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusçanın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 56,2 yüksek oranda olumlu görüş belirtmişlerdir. Bunun yanında olumsuz görüş belirtenler yalnızca % 18,6’da kalmıştır. Çünkü Rus dili ile halkın okuma yazma oranı çok yükselmiş ve her alanda kullanılmaya başlanmıştır. Rus Dili, Temel eğitim düzeyinde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamıştır. “ *Rus Dili, Temel eğitim düzeyinde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamıştır.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 57,9 olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında olumsuz görüş belirtenler yalnızca % 19’da kalmıştır. Kırgızistan’ da kütüphanelerde yapılan pedagojik kitaplarının araştırılmasında bulunan kaynakların % 90’ı Rusça olması, üniversitelerin eğitim fakültelerinde pedagoji derslerinin sadece Rusça olanlarla yapılması, temel eğitim düzeyinde pedagoji ile ilgili kitapların Rusça’ dan çeviri olması ve buna benzer yöntem çeşitliliği ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarları

durumlarından dolayı Kırgız insanı ve oradaki diğer halklar Rus dilinin etkililiğine yüksek oranda destek vermişlerdir. Her alanda birçok kaynağın Rusça olması, kütüphanelerde araştırma yapmak için yeterli miktarda Rusça kaynaklar mevcuttur. Ana dilde yani Kırgız dilinde malesef yeterli miktarda ve derecede kaynak yoktur. Halkın Rusça bilmesi çok büyük bir avantaj olmaya uzun süre devam edecektir. Bağımsızlıktan sonra halkın ana dile dönüş yapması hızlı olmuştur ama şu anda o hız durup yerini tekrar Rusça' ya bırakmıştır.

Yapılan araştırmada “ *Rus Dilinin Temel Eğitimde kullanımı, daha nitelikli ders kitaplarının ve bilgi muhtevasının sirkülasyonunu sağlamıştır.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 65,3 yüksek oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında olumsuz görüş belirtenler yalnızca % 14,9'da kalmıştır. Çünkü yapılan bütün Master ve Doktora tezleri ilk önce Rusça baskısı yapılır. Şu andaki mevcut Kırgızca kaynakları Rusça' dan çevrilerek yapılmıştır. Kırgızistan'daki ilim adamları duygu, düşüncelerini önce Rus dili ile ifade eder, hemen her şeyi Rusça düşünür. Haliyle nitelikli ders kitaplarının üretimi Rus dili ile sirkülasyona dönmüştür. Rusların bölgeyi terk etmesi ve “kendi kültürüne dönüş” politikaları çerçevesinde, Türk Cumhuriyetlerinin devlet ofislerinde, okullarda ve basın organlarında Rusça yerini gittikçe artan bir hızla yerel dillere bırakmaktadır. Rusça eğitim gören sınıflardaki öğrencilerin sayısı bağımsızlığın ilk yıllarındaki heyecanla bir miktar azalma gösterse de sonra yeniden bazı cumhuriyetlerde artış eğilimi içerisine girmiştir. Ancak Rusça' ya yeniden gösterilen bu ilginin en önemli sebeplerinden birisi ders kitaplarının ve yardımcı kaynakların çoğunun halen Rusça olması ve yeni ders kitaplarının Rusya'dan getirilmesinin maliyetinin daha ucuz olmasıdır. Bir diğer husus olarak da eğitim çevresinde “Rus sektörü” olarak bilinen Rusça eğitim verilen okullardaki eğitim seviyesinin ve kalitesinin diğer (yerel sektör) okullardakine göre hem öğretmen ve hem de öğrenci açısından daha kaliteli olduğuna olan inancın devam etmesidir.¹³⁹

Bunun dışında ister bu kurumlar isterse de yeni kurulan üniversitelerin Rusya'da basılan kitapları kaynak olarak çok yaygın biçimde kullandığını da belirtmek gerekir.¹⁴⁰ Bu inanç Türkiye'de de mevcuttur. Ülkemizde de İngilizce eğitim veren

¹³⁹Naskali, Emine Gürsoy. a.g.e. Hollanda 2002.

¹⁴⁰Nesibli, Nesin. a.g.e. Azerbaycan İlkbahar 2001. ss. 132–160.

okulların Türkçe eğitim veren okullardan daha iyi olduğuna yönelik yaygın bir kanaat mevcuttur.¹⁴¹

“ *Rus Dili, Temel eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 38 normal oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 27,7 ile yine normal oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 34,3 normal oranda olumsuz cevap vermişlerdir. Kendi ana dillerinin beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap verebileceğine Kırgız halkı emin olmaması ve kendi dillerine olan güvenlerinin yüksek çıkması asırların kolektif bilinçaltında yarattığı koşullanma ve hazırı tüketmenin göreceli kolaycılığının rol oynadığı söylenebilir.

Büyük şehirlerde tamamıyla Kırgız diline yabancı, milli duygusu sıfıra inmiş bir nesil yetişti . Bunun yanı sıra köyden Kırgız çevresinde yetişmiş, şehirlerdekiyle aynı müfredatı almış bir nesil yetişmektedir. Bu iki tür Kırgız’dan biri Kırgızca hiç konuşmuyor, köyden gelenler de Rusça konuşmuyor. Bazıları konuşabiliyor. Ama konuşamayanlar çoğunluktadır. Kırgızca konuşan insanlarda yer yer Rusça kalıplar Kırgızca’ da etkisini göstermektedir ve bu da anlamsız cümlelere sebep oluşturmaktadır. Türkiye’den birisinin Kırgızca’yı iyi anlayabilmesi için Rusçayı da bilmesi gerekmektedir.

“ *Farklı dille öğretim tercihi, bilhassa Temel Eğitim düzeyinde eğitsel deneyimin araç yanılısamasıyla bir eğitsel şiddete dönüşmesine yol açmıştır.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 38,8 normal oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 30,2 ile azımsanmayacak normal oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 31 normal oranda olumsuz cevap vermişlerdir.

“Bazı bilim merkezlerinde Rusça konuşmak yine moda, Rusça düşünmek önemlidir. Tanık olduğum konuşmaların birinde birçok aydının Azerbaycan’dan çok Rusya ile ilgilendiklerini gördüm. Bunlar için Rusya ile dostluk, onun kölesi olmakla aynıdır. Bazılarının içinde hala Türk adına bir saygısızlık olduğu bellidir. Türk olduğunu kesin olarak bildiğim Rus dilli bir bayan aydın Rusça “Ben Türklerden nefret

¹⁴¹Ogan, Sinan. a.g.m.

ediyorum” söylemesi beni çok şaşırttı. Tabii ki cevabını aldı. Fakat böyle düşünmek bir facia değil midir? Rusya’yı kendine dost olarak görebilirsin. Ruslara eğilimli olabilirsin. Fakat bunun için kendi soyundan neden nefret edersin? Bunun bütün milletler için bir ismi vardır: Mankurt! Bu insanlar ne Türk, ne Ermeni, ne Rus, ne de başka bir milletin temsilcileri değildir.”¹⁴²

1.5. Temel Eğitimin Ölçme Değerlendirme Bileşenine İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri

Temel eğitimin ölçme ve değerlendirme bileşenine ilişkin öğretmen ve veli görüşlerinin nicel verileri aşağıdaki tabloya şöyle yansımıştır.

Tablo 11 : Temel Eğitimin Ölçme Değerlendirme Bileşenine İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri (%)

İfadeler	Kesinlikle Katılıyor	Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Katılmıyor	Kesinlikle Katılmıyor	Ortalama	Standart Sapma
Rus Dili, öğrenme başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusunda temel eğitim hizmeti üretiminin verimlilik ve etkililiğini sağlamıştır.	9,5	25,6	31,8	21,9	11,2	3.00	1.14
Rus Dilinin günlük hayatta ve eğitim sisteminde kullanımı entelektüel gelişmişliğin göstergesidir.	17,8	27,7	23,1	21,1	10,3	3.21	1.25
Kırgız dili, bilim/ sanat/tıp/politika vb. alanlarda ihtiyaca cevap verecek gelişmişlik düzeyine sahiptir.	38,4	29,8	18,6	8,7	4,5	3.88	1.14

“Rus Dili, öğrenme başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusunda temel eğitim hizmeti üretiminin verimlilik ve etkililiğini sağlamıştır.” görüşüne Kırgız halkı % 35 ile olumlu oranda yaklaşırken % 33 ile olumsuz yaklaşmaktadır. % 32 ise bu fikre kısmen katılması ile öğrenme başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusunda temel eğitim hizmeti üretiminde verimlilik ve etkililik sağlamıştır.

Eğitimde eğitim programının sağlam olup olmadığını, öğretimde kullanılan etkinliklerin etkililiklerini belirleme, öğrencileri doğru yönlendirme, öğrenme güçlüklerini belirleme, öğrenci başarısını saptama ve ölçme ve değerlendirme sürecinin

¹⁴² Ekspress, Bakü, 04.01.2001

iyi işleyip işlemediğini görme gibi amaçlarla yapılan değerlendirmelerin tümü *ölçme sonuçlarına* dayanır. *Değerlendirme* bu ölçme sonuçlarının bir ölçütle kıyaslanarak yargıya varma sürecidir diye tanımlanabilir. Ölçmeyi yaygın tabiri ile tanımlarsak, ölçme bir niteliğin gözlenip gözlem sonuçlarının sayı veya başka sembollerle ifade edilmesidir diyebiliriz.¹⁴³ Burada yapılan iş bir eşlemedir. Nitelikler bir küme bunlara verilecek sayı veya diğer semboller de başka bir kümeyi oluşturmaktadır. Buradan anlaşılacağı gibi ölçmede bir nitelikler kümesi, bir semboller kümesi ve eşlemenin nasıl yapılacağını gösteren bir kural olmak üzere üç öge bulunmaktadır.

Değerlendirme, ölçme sonuçlarını bir ölçüte vurarak, ölçülen nitelik hakkında bir değer yargısına varma sürecidir. Başka bir deyişle, değerlendirme, gözlemlerin tercihen ölçme sonuçlarının bir ölçüt veya ölçütlerle kıyaslanarak yargıya varma sürecidir.¹⁴⁴

Değerlendirme bir yargıya varma sürecidir. Değerlendirme için 3 öge gerekir. Bunlar ölçüt, ölçüm ve yargıdır. Diyelim ki elimizde bir sopa var. Bu sopa hakkında karar verebilmek için ölçüme ve ölçüte gerek vardır. Boyu ölçüldü ve 40 cm çıktı. Bir yargıya varmak için ölçüte ihtiyaç vardır. Ölçütü 20 cm kabul edilirse yargı “Uzun” olacaktır. Ama ölçüt 50 cm olursa “Kısa” yargısına varılır. Diyelim ki bilgisayar ile bir yazı yazdık ve bunu da yazıcıdan çıkarttık. Yazıcıdan alınan çıktının doğru olup olmadığını mutlaka araştırmamız gerekecektir. Aksi takdirde yazıcıdan alınan çıktının güvenilirliği düşük olacaktır. Yapılan çalışma da bu değerlendirmelere benzer bir çalışma olmuştur. Ölçütler belirlenip bu ölçütlerin ne şekilde buldukları araştırılmıştır. Son olarak da öneriler kısmı ile problemin çözümü için yapılabilecek şeylerden bahsedilmiştir. Kitabın özellikleri de içerikte verilmiştir.

Bir programda değerlendirmenin mutlaka bulunması gerekliliği ve önemi birçok uzman tarafından belirtilmiştir. Mesela; Bloom’ un yaptığı taksonomiye göre bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olmak üzere 3 alanda hedefler yazılmaktadır. Her alan 6 basamaktan oluşur ve her alanın 6. basamağı değerlendirmez. Her alanın her basamağında bir değerlendirmenin yapılabileceğini bunun yanında da değerlendirmeden sonra da değerlendirmenin değerlendirilmesi yapılabilir.

¹⁴³ Turgut, M. Fuat. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**; Yargıcı Matbaası, 10. Baskı; 1997. Ankara.

¹⁴⁴ Turgut, M. Fuat. a.g.e.

Bir programda 4 temel eleman bulunur. Bunlar; amaçlar, içerik, öğrenme yaşantıları ve değerlendirmedir. Değerlendirme; öğrenme etkililiğini ve öğrenci başarısını belirlemek için yapılmalıdır.

Bir programın hedefler, eğitim durumları ve değerlendirmeden oluştuğunu ifade etmektedir. Fidan'a göre de programda aynı öğeler yer alır. Değerlendirme programın ayrılmaz bir parçasıdır. Değerlendirme, öğrenci davranışlarında istendik yönde değişme olup olmadığını ve programın aksayan yönlerini anlamak için yapılması gerektiğini savunur.

“ *Rus Dilinin günlük hayatta ve eğitim sisteminde kullanımı entelektüel gelişmişliğin göstergesidir.*” görüşüne Kırgız halkı Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 45,5 olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında olumsuz görüş belirtenler ise % 31,4 ile azımsanmayacak kadar vardır.

Türkiye'nin Azerbaycan'ın toplumsal ve kültürel yaşamında önemli bir yer edinmesine rağmen, Rusya söz konusu alanlarda ağırlığını sürdürmektedir. Bakü' de özellikle de entelektüel kesimlerde Rusça egemenliği sürmektedir. Bakü gençliği ve aydınlarının bir kısmı ile orta ve üst kesim günlük yaşamda bile halen Rusça konuşmaktadır. Bu kesimler arasında Azerice ¹⁴⁵ hala “köylü dili” olarak algılanmakta, İstanbul Türkçesi ise kullanılmamaktadır.¹⁴⁶ Türkiye'de öğrenim görüp Azerbaycan'a dönen Azerbaycanlı öğrenciler ise kaderleriyle baş başa bırakılmıştır.

Günümüzde Rusça konuşmak ve Rus kültürünü almak “Batılı olmak” olarak algılanmaya başlanmıştır. Çağdaşlık, Batılılık, Avrupalılık Ankara'dan (veya İstanbul'dan) ziyade Moskova üzerinden Bakü' ye gelmektedir.¹⁴⁷

“ *Kırgız dili, bilim/sanat/tıp/politika vb. alanlarda ihtiyaca cevap verecek gelişmişlik düzeyine sahiptir.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 68,2 yüksek oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum %

¹⁴⁵ Buktayev, Y. a.g.k. Almatı 1999.

¹⁴⁶ Ekspres, Bakü, 04.01.2001.

¹⁴⁷ Ogan, Sinan. a.g.m.

18,6 ile azımsanmayacak oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 13,2 az oranda olumsuz cevap vermişlerdir.

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden Kırgızistan tarih boyunca en eski Türk devletlerinden biridir. Halk kendi ırkına çok bağlı olmakla beraber kendilerini Orta Asya'nın atası olarak görürler. Bu durum ister istemez kendi geçmişlerine, kendi örf ve ananelerine, geleneklerine ve dillerine bağlılığını artırmaktadır. Rusça' nın olmazsa olmazının yanında kendi ana dillerine sahip çıkmakta ve şu anda onun gelişmesi için çalışmalar devam etmektedir.

2.6.Temel Eğitimde Kısa/Orta/Uzun Vadeli Eğitsel Doğurgulara İlişkin Görüşler

Kırgız halkı Sovyetler Birliği döneminde Rus Dili ile eğitimi gerçekleştirmiştir. Temel Eğitim düzeyinde Rusça' nın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır fikrine bağımsızlıktan on beş yıl sonra yüzde elli altı gibi yüksek oranda destek vermesi çok düşündürücüdür. Bu da gösteriyor ki, Kırgız halkı Rus dili ile bütünleşip onu içselleştirmekle beraber Rus dilinden kopması kolay olmayacaktır. Bunun için de çok uzun bir zamana yayılması gereken etkili bir eğitim programı hazırlanması gerekmektedir. Farklı dille öğretimde güçlü devletler eğitim programlarını yıllara yayarak planlar yaparlar. Sömürge altındaki devletler bağımsızlıklarına kavuşsalar bile kendi dillerine muhtaç etmek zorunda bırakmaya zorlamaları uzun vadeli hesapların sonuçlarıdır. Bunun bir çok örnekleri vardır günümüz dünya ülkelerinde (Hindistan, Pakistan, Filipinler, Cezayir ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri). Bu da Rusların kendi dillerini etkinleştirmedeki uzun vadeli eğitimsel doğurgularından biridir.

Temel eğitimde kısa/orta/uzun vadeli eğitsel doğurgulara ilişkin öğretmen ve veli görüşlerinin nicel verileri aşağıdaki tabloya şöyle yansımıştır.

Tablo 12 : *Temel Eğitimde Kısa/Orta/Uzun Vadeli Eğitsel Doğurgulara İlişkin Görüşler (%)*

Davranışlar	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Ortalama	Standart Sapma
Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusçanın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır.	20,2	36	25,2	12,8	5,8	3,52	1,12
Farklı Dille öğretim, Kırgız insanında üst değerlere bağlı yaratıcı yetenekleri köreltmış; alt değerler temelinde teknik yeteneklerle sınırlı ve düşük profilli teknisyen zihniyetinin oluşumuna yol açmıştır.	14,5	10,7	10,7	40,1	24	2. 51	1. 34
Rus Dili, Temel Eğitim düzeyinde bilginin psikomotor ve duyuşsal düzlemlerde içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.	10,7	19	24,4	29,8	16,1	2. 78	1. 23
Kırgız Dilini öğrenmek için yeterli miktar ve nitelikte eğitim materyali kısa sürede üretilebilir.	35,1	26	21,9	12,4	4,5	3. 74	1. 19
Genelde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Özelde Kırgızistan'da farklı Dille öğretim bağına bağlı, toplumun kolektif doğal zekâsının sönmesine yol açmıştır.	14,9	19	22,3	29,8	14	2. 90	1. 28
Rus Dili, resmi dil olmaktan çıkarılmalı, ama eğitim dili olmaya devam etmelidir.	29,3	22,3	15,7	19,8	12,8	3. 35	1. 41
Farklı Dille Eğitim, Kırgız insanının kendi var oluşuna güvenini ortadan kaldırmış; bağımlı ve güdümlü insan tipini yaratmıştır.	13,6	12	14	35,5	24,8	2. 54	1. 34
Kırgızistan eğitim sisteminde Rus Diliyle eğitim yapmaya ihtiyaç yoktur.	9,5	11,6	11,2	43,4	24,4	2. 38	1. 23
Rus Dili, Kırgızistan'ın resmi dili olmaya devam etmelidir.	17,8	32,2	14	17,8	18,2	3. 13	1. 38

“ *Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusçanın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 56,2 yüksek oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında olumsuz görüş belirtenler yalnızca % 18,6'da kalmıştır. “ *Farklı Dille öğretim, Kırgız insanında üst değerlere bağlı yaratıcı yetenekleri köreltmış; alt değerler temelinde teknik yeteneklerle sınırlı ve düşük profilli teknisyen zihniyetinin oluşumuna yol açmıştır.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 25,2 az oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 10,7 ile

çok az oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 64,1 yüksek oranda olumsuz cevap vermişlerdir.

Psikomotor öğrenme; insan organlarının eğitim-öğretimde kullanılması ile ilgili becerilerin geliştirilmesini içerir. Psikomotor beceriler karmaşıklık ve ekonomiklik bakımından çeşitlilik gösterir. Bazı beceriler için yalnızca becerinin gösterilmiş olması önemlidir, harcanan zaman, enerji, yardımcı hizmet ve malzeme önemli değildir.

Duyuşsal öğrenme; inanç, niyet ve duygularla ilgili kavram ve durumların bireylerde değişimini kapsamına alır. Duyuşsal alan insanın duygularını içeren davranışları ifade eder. Duyuşsal eğitim; öğrencinin duygu ve ihtiyaçlarını rahatça anlatmasını, kendisine ve başkalarına saygılı davranmasını ve kendini denetleme hedeflerini gerçekleştirmesini sağlamaya çalışır. Rusların uzun vadede elde etmeye çalıştığı bu çalışma neticesini vermemiştir. Bu çerçevede oluşan eylemler hüsnü kabul görmemiştir. “ *Rus Dili, temel Eğitim düzeyinde bilginin psikomotor ve duyuşsal düzlemlerde içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 29,7 normal oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 24,4 ile yine normal oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 45,9 yüksek oranda olumsuz cevap vermişlerdir. Çünkü bir başka görüşte “ *Kırgız dilini öğrenmek için yeterli miktar ve nitelikte eğitim materyali kısa sürede üretilebilir.*” görüşüne Kırgız halkı Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 61,1 yüksek oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 21,9 ile azımsanmayacak normal oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 16,9 az oranda olumsuz cevap vermişlerdir. Uygulanan farklı dille öğretim uygulamaları Genelde Orta Asya’da özeldir Kırgızistan’da uzun kısa ve orta vadeli sonuçlar doğurmuştur. Çünkü günümüzde Özbekistan, Azerbaycan, Türkmenistan gibi devletler hem Kiril alfabesinden vazgeçtiler, hem de Rusça’ yı eğitim dili olmaktan çıkardılar. Bunun yanında “*Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Kırgızistan’da farklı dille öğretim bağınazlığı, toplumun kolektif doğal zekâsının sönmesine yol açmıştır.*” fikrine Kırgız halkı tam cevap verememektedir. Görüşülen 242 kişinin % 35’i katılıp % 35’inin katılmadığının tespit edilmesi çelişkiye yol açmıştır.

Farklı dille öğretimin uzun vadeli sonuçlarından bazılarına örnek teşkil edecek diğer sonuçlara baktığımız zaman hiçbir çalışmanın semeresiz kalmadığının farkına varıldığı aşağıdaki sonuçlara göz atalım: “ *Rus Dili, resmi dil olmaktan çıkarılmalı, ama eğitim dili olmaya devam etmelidir.*” görüşüne Kırgız halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 51,6 yüksek oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 15,7 ile azımsanmayacak normal oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 32,6 normal oranda olumsuz cevap vermişlerdir. “ *Farklı Dille Öğretim, Kırgız insanının kendi var oluşuna güvenini ortadan kaldırmış; bağımlı ve güdümlü insan tipini yaratmıştır.*” görüşüne Kırgız halkı Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 25,6 oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 14,0 ile azımsanmayacak normal oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 60,3 yüksek oranda olumsuz cevap vermişlerdir. “ *Kırgızistan eğitim sisteminde Rus diliyle eğitim yapmaya ihtiyaç yoktur.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 21,1 az oranda olumlu cevap vermiştir. Bunun yanında kısmen katılıyorum % 11,2 ile çok az oranda cevap vermiştir. Yanı sıra olumsuz cevap verenler ise % 67,8 yüksek oranda olumsuz cevap vermişlerdir. Kırgızistan’da eski jenerasyonun Rus dili ile beraber yaşamaya alışık olması sebebiyle bu dilin devam ettirilmesi doğal karşılanabilir ancak yeni jenerasyonunda aynı oranda Rus dili ile devam etmek istemeleri çok düşündürücüdür. “ *Rus Dili, Kırgızistan’ın resmi dili olmaya devam etmelidir.*” görüşüne halk Kesinlikle katılıyorum ve Katılıyorum ile % 50 olumlu cevap vermiştir. Buradan Katılmayanların oranı ise % 36 ile halkın üçte biri olarak görülmektedir. Halkın şu anda eskisi gibi Rus Dili ile yola devam etmek zorunda oldukları anlaşılması ile beraber yüzde otuz altılık bir oranda halkın bunu istememesi ise dile bakış açısında ileride daha fazla değişikliklerin olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Genel olarak yapılan araştırmanın tüm sonuçlarına bakmakta çok yararlar vardır. Çünkü uzun vadede olabilecek değişimler ve karşılaştırmalar için bu araştırma önemli bir kaynak teşkil edecek niteliktedir. Diğer sonuçlar aşağıdaki tabloda *ifadeler*, ortalamalar ve *standart sapmaları*yla birlikte cinsiyet, mezuniyet, kıdem ve branşların T-testi analizleri verilmektedir.

Tablo 13: Anket sorularının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	ifadeler	Ort.	Std. Sap.
1	Eğitsel deneyimde enerji akışını kolaylaştıran en elverişli araç, anadildir.	3.98	0.96
2	Rus Dili, Kırgızistan'ın resmi dili olmaya devam etmelidir.	3.13	1.38
3	Rus Dili, Kırgız dili ve kültürünün gelişmesini engellemiştir.	3.67	1.28
4	Anadilin gelişmemiş olması, zorunlu olarak gelişmiş farklı bir eğitim dili kullanımını gerektirir.	3.27	1.36
5	Rus Dili, Kırgız halkının toplumsal/ekonomik/ bilimsel gelişmesine katkı sağlamaktadır.	3.70	1.08
6	Gelişmiş bir eğitim dili olarak Rusça, Kırgız Eğitim Sisteminin etkililiğinin önemli bir dinamiğidir.	3.43	1.12
7	Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusçanın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır.	3.52	1.12
8	Rus Dilinin Temel Eğitimde kullanımı, daha nitelikli ders kitaplarının ve bilgi muhtevasının sirkülasyonunu sağlamıştır.	3.69	1.14
9	Rus Dili, Temel eğitim düzeyinde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamıştır.	3.54	1.21
10	Rus Dilinin günlük hayatta ve eğitim sisteminde kullanımı entelektüel gelişmişliğin göstergesidir.	3.21	1.25
11	Rus Dili, öğrenme başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusunda temel eğitim hizmeti üretiminin verimlilik ve etkililiğini sağlamıştır.	3.00	1.14
12	Genelde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Özeldde Kırgızistan'da farklı Dille öğretim bağına bağlı, toplumun kolektif doğal zekâsının sönmesine yol açmıştır.	2.90	1.28
13	Kırgız dili, bilim/ sanat/tıp/politika vb. alanlarda ihtiyaca cevap verecek gelişmişlik düzeyine sahiptir.	3.88	1.14
14	Farklı Dille öğretim tercihi, bilhassa Temel Eğitim düzeyinde eğitsel deneyimin araç illüzyonuyla bir eğitsel şiddete dönüşmesine yol açmıştır.	3.09	1.19
15	Rus Dili, resmi dil olmaktan çıkarılmalı, ama eğitim dili olmaya devam etmelidir.	3.35	1.41
16	Farklı Dille Öğretim, Temel Eğitim düzeyinde bireylerin ve toplumun kökten beslenerek doğal evrimini engellemiştir.	2.34	1.18
17	Farklı Dille Eğitim, Kırgız insanının kendi var oluşuna güvenini ortadan kaldırmış; bağımlı ve güdümlü insan tipini yaratmıştır.	2.54	1.34
18	Kırgız Dilini öğrenmek için yeterli miktar ve nitelikte eğitim materyali kısa sürede üretilebilir.	3.74	1.19
19	Kırgızistan eğitim sisteminde Rus Diliyle eğitim yapmaya ihtiyaç yoktur.	2.38	1.23
20	Farklı Dille öğretim, Kırgız insanında üst değerlere bağlı yaratıcı yetenekleri köreltmış; alt değerler temelinde teknik yeteneklerle sınırlı ve düşük profilli teknisyen zihniyetinin oluşumuna yol açmıştır.	2.51	1.34
21	Rus Dili, Temel Eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir.	3.02	1.18
22	Kırgız toplumunun Temel Eğitim amaçları ve ihtiyaçları, Rus dili ile daha etkili gerçekleştirilebilir.	3.09	1.23
23	Rus Dili, Temel Eğitim düzeyinde bilişsel öğelerin kalıcılığını ve zihinsel erdemler halinde ifadeye dökülmesini kolaylaştırmaktadır.	3.09	1.22
24	Rus Dili, Temel Eğitim düzeyinde bilginin psikomotor ve duyuşsal düzlemlerde içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.	2.78	1.23

1-kesinlikle katılmıyorum, 2- katılmıyorum, 3- kısmen katılıyorum, 4-katılıyorum, 5- kesinlikle katılıyorum

Tablo 14: *Deneklerin Cinsiyet Durumuna İlişkin T-Testi Analizi*

Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Bay	175	3,1979	0,40198
Bayan	67	3,0827	0,38955

Bayların bayanlara olgulara daha fazla pozitif yaklaşıtları görülmektedir. Bayanların biraz daha olumsuz yaklaşması baylarla orantısı anlamlı değildir. Çok bariz bir açık görülemediğinden bay ile bayanların görüşleri birbirine çok yakındır. (bkz. Tablo 14)

Tablo 15: *Deneklerin Mezuniyet Durumuna İlişkin T-Testi Analizi*

Mezuniyet	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Lise	15	3,2833	0,41164
Üniversite	227	3,1582	0,40012

Yukarıdaki tablonun verdiği sonuçlara göre farklı dille öğretime bakış açıları lise ve üniversite mezunları arasında anlamlı fark yoktur. Lise ve üniversite mezunlarının fikirleri birbirine paralel oldukları görülmektedir.. Bir ülkenin eğitim ve öğretim hayatında veya tarihinde rol alan farklı dille öğretim olgusu Kırgız insanında hemen aynı fikirlerin oluşmasına yol açmıştır. Bugün Kırgızistan'da okuma yazma oranının % 94'ün üstünde olması halkların paralel düşünme ortak paydasını açıkça artırmıştır. (bkz. Tablo 15) Bir ülkenin kalkınabilmesi, aydınlanabilmesi ve yarınlara bakabilmesi güçlü bir eğitim sisteminden geçer. Güçlü bir eğitim sisteminin olması, eğitim politikasının işler hale gelmesi ve gerekli donanımın olması bir ülkenin geleceğini belirlediği gibi başka ülkelerin sömürgesi altına girmesi çok zordur. Ancak unutulmamalı ki eğitim sistemini vatan, millet ve dil sevgisi ile hazırlamak gerekmektedir.

Tablo 16: *Deneklerin Kıdemlerin Durumuna İlişkin T-Testi Analizi*

Kıdem	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
1-10 yıl	171	3,1864	0,35992
10 yıl üzeri	71	3,1168	0,48564

Görüşmeye katılan insanların mesleki kıdemlerine ayrıştırılması sonucu ortaya çıkan tabloda anlaşılıyor ki eski nesil ve yeni nesil yahut da bağımsızlıktan önceki ve sonraki jenerasyonlar arasında herhangi fikir ayrılıkları arasında anlamlı fark yoktur.(bkz. Tablo 16) Farklı dille öğretime ilişkin Kırgız toplumunun gerek eski neslin ve yeni neslin bu olguya karşı çıkmadığı görülmektedir. Mesleki kıdem bu görüşlere etkisi çok fazla görülmemekle beraber yeni neslin eski nesil'e göre daha olumlu baktığı görülmüştür.

Tablo 17: *Deneklerin Branşların Durumuna İlişkin T-Testi Analizi*

Branş	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Eğitimci	88	3,1444	0,3782
Tıp	18	3,0208	0,4058
Diplomat	33	3,3409	0,37952
Mühendis	27	3,1389	0,43085
Diğer	76	3,159	0,41055
Toplam	242	3,166	0,40111

Genel olarak bir olguya farklı mesleklerden insanların aynı görüşü savunmaları için aynı üniversitede okumaları, aynı ideolojide olmaları veya aynı süreçlerden geçmeleri gerekmektedir. Mesela Farklı dille öğretim olgusuna kimi aydınlar karşı çıkarken kimileride desteklemektedir. Kırgız insanların farklı dille öğretime bakışları yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Eğitimci, sağlıkla uğraşan doktor ve hemşireler, diplomatlar, mühendisler ve diğer değişik mesleklerden insanlar arasındaki fark anlamlı değildir. Yani birbirlerine karşı fikir olarak paralellik

göstermektedirler. Genel olarak branşlara göre incelediğimizde diplomatların diğer branşlara nazaran daha olumlu yaklaşımları görülmektedir. (bkz. Tablo 17)

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Tartışma

Bir ülke insanların farklı dil bilmeleri her bakımdan olumlu ve faydalı bir olgudur. Ancak farklı dil öğretilirken neyin, ne için ve ne amaçla yapıldığı, insanlara niçin farklı dil öğretmek gerektiğinin belirlenmesi gerekir. Bugün dünyada farklı dille öğretim yapan ülkeler ya daha önce herhangi bir ülkenin sömürgesi olmuştur ve halen eğitim ve öğretimlerini o dille devam ettirmektedirler, ya da ülkemizde de olduğu gibi gelişen kalkınan insan kaynağını yetiştirmek görevini daha etkili biçimde yerine getirmek, farklı diller bilen insan kaynağı gereksinimlerinin artması sebebiyle kalifiye insan yetiştirmek, diğer taraftan bilim ve teknolojideki gelişmelerin kıtalar arası yayılması nedeninden dolayı çağı yakalamak amacı güdülmektedir.

Burada Kırgızistan'ı Türkiye'den farklı kılan olgu Kırgızistan'ın 1991'den önce SSCB'ye bağlı bir otonom ülke olmasından dolayı eğitim dilinin genel olarak Rusça' dan ibaret olmasıdır. 1991'den sonra bağımsızlığına kavuşan Kırgızistan, Talim ve Terbiye konusunda eski sistem ile devam ede gelen bir düzene sahip idi. Bugün gelinen noktada Kırgızistan'da birçok yenilikler olmasına rağmen halen Rusça' ya bağlı olarak eğitim ve öğretim yapması çok doğaldır. Nitekim burada yapılan yüksek lisans araştırma tezine göre Kırgız insanının kendi anadili ile eğitim ve öğretim yapabilmesi için hâlihazırda Kırgız dili ile ders verecek yeterli düzeyde öğretim elemanlarının olmayışı, kaynak ve eğitim materyallerinin henüz yeterli düzeye ulaşmaması, Kırgız insanının Rusça' ya sempati ile bakması, v.b.sebeplerinden dolayı uzun yıllara ihtiyacı vardır. Bu bağlamda yapılan araştırma, bir program değerlendirme çalışması olarak betimsel bir araştırmadır. Program değerlendirme; gözlem ve çeşitli ölçme araçları ile eğitim programlarının etkililiği hakkında veri toplama, elde edilen verileri programın etkililiği olan ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama ve programın etkililiği hakkında karar verme sürecidir. Bu sebeple araştırmanın ağırlığını, görüşme tekniği ile elde edilen bilgiler oluşturmasına rağmen, ilgili kaynaklardan hem yurt içinde hem de yurt dışında yararlanılmıştır. Böylece araştırma, kaynak taraması ve bire bir görüşme uygulamasına dayanmaktadır.

Kırgızistan gibi dünyada birçok ülke halen kendi ana dilleri dışında farklı dillerle eğitim ve öğretim yapmaktadır. Bunlara örnek olarak Hindistan, Pakistan ve

Afrika'da bir çok ülke daha önce İngiliz sömürgeleri; Filipinler daha önce İspanyol ve daha sonraları ise İngiliz sömürgesi; Cezayir, Çad, Tunus gibi ülkeler Fransız sömürgeleri oldukları için halen eğitim ve öğretimlerini o ülkelerin dilleriyle sürdürmektedirler. Türkiye'de ise önceleri sadece Türk dili ile öğretim yapılabilirken daha sonraları bazı kolej ve üniversitelerde çağa ayak uyduracak yetişmiş insan ihtiyacını karşılamak amacıyla farklı dille öğretime geçmişlerdir. Nitekim bu eğitim kuruluşları ülkemizde çok popüler olmuşlardır ve hemen herkesin ilk sırada tercih ettikleri kurumlar olmuşlardır.

Sömürge veya başka bir ülkenin idaresi tarafından yönetilen ülkeler kendi ana dillerinin yanında kültürlerini, ananelerini empoze etmiş ve kendi ana diline karşı güvensizlik gibi durumlarla karşılaşmışlardır. Ancak bu olumsuzluklara rağmen daha sonraları bağımsızlığına kavuşan Kırgız halkı eski durumlarından pek şikayetçi görünmemektedirler. Rusçaya bakışları genel olarak olumlu bir çizgidedir. Bu açılarından bakıldığında Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını, temel eğitim programının amaç / içerik / süreç / ölçme-değerlendirme bileşenleri üzerinden temel eğitim duruşunu öğretmen ve veli görüşleri bağlamında değerlendirmektir. Bu amaçla öncelikle farklı dille öğretimin eğitimsel doğurguları Kırgızistan örneğinde kuramsal/tarihsel çerçevede çözümlenmiş; daha sonra Kırgızistan'da güncel eğitim duruşunu temsil eden öğretmen ve veliler arasından seçili bir örnek kitleye 24 sorulu mülakat uygulanarak farklı dille öğretimin stratejik bir eğitim basamağı olarak temel eğitim düzleminde programın amaç/içerik/öğretme-öğrenme süreçleri/ölçme-değerlendirme bileşenleri itibariyle kısa/orta/uzun vadeli eğitsel doğurguları saptanmaya/değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde eğitsel deneyimin doğası ve dilin bu stratejik deneyimdeki vizyonu, eğitimde anadil ve farklı dil kullanımının kısa/orta/uzun vadeli doğurguları, Sovyet eğitim sistemi ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde farklı dille öğretim olgusu, Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretim temel eğitim düzleminde eğitsel doğurguları konuları üzerinde derinlemesine betimlenmeye gidilmiştir. İkinci bölümünde ise temel eğitimin amaç bileşenine ilişkin görüşler, temel eğitimin içerik bileşenine ilişkin görüşler, temel eğitimin öğrenme-öğretme süreci bileşenine ilişkin görüşler, temel eğitimin ölçme-değerlendirme bileşenine ilişkin görüşler, temel eğitimde kısa/orta/uzun vadeli eğitsel doğurgulara ilişkin görüşlere ilişkin güncel profil

çıkartmayı sağlayacak hipotez testine yoğunlaşarak, değerlendirmeler sonucunda konuya ilişkin gerekli çözümlenme ve yorumlar yapılmıştır. Bu sayede kavramsal bölümde yer alan ifadelerle, anket çalışması sonucunda elde edilen veriler karşılaştırılarak sonuç bölümünde görüş ve öneriler sunulmuştur.

Kırgızistan Bişkek ve Oş şehirlerinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularına ilişkin öğretmen ve veli görüşleri arasında (cinsiyet, kıdem, mezuniyet ve branş değişkenlerine göre) anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan Bişkek ve Oş şehirlerindeki 242 öğretmen ve velinin farklı dille öğretimin temel eğitimdeki eğitsel doğurguları konusunda ortak şekilde en uygun ve son sırada daha az uygun buldukları standartlar şunlardır:

Öğretmen ve velilerin farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurguları konusunda ortak şekilde en uygun buldukları standartlar; *Amaç* boyutuna ilişkin olarak “Eğitsel deneyimde enerji akışını kolaylaştıran en elverişli araç, dildir.” görüşüdür. *İçerik* boyutuna ilişkin olarak “Rus Dili, Kırgız halkının toplumsal/ekonomik/bilimsel gelişmesine katkıda bulunmuştur.” görüşüdür. *Öğrenme ve öğretme süreçlerine* ilişkin olarak “Rus Dili, Temel eğitim düzeyinde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamıştır.” görüşüdür. Ölçme ve değerlendirme boyutuna ilişkin olarak “Kırgız dili, bilim/sanat/tıp/politika vb. alanlarda ihtiyaca cevap verecek gelişmişlik düzeyine sahiptir.” görüşüdür. *Kısa/Orta/Uzun Vadeli Eğitsel Doğurgulara* ilişkin görüşlerden en yüksek ortalamanın “Kırgız dilini öğrenmek için yeterli miktar ve nitelikte eğitim materyali kısa sürede üretilebilir.” görüşüdür.

Öğretmen ve velilerin farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurguları konusunda ortak şekilde en az uygun buldukları standartlar; *Amaç* boyutuna ilişkin olarak “Rus Dili, Temel eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir.” görüşüdür. *İçerik* boyutuna ilişkin olarak “Farklı Dille Öğretim, Temel Eğitim düzeyinde bireylerin ve toplumun kökten beslenerek doğal evrimini engellemiştir.” görüşüdür. *Öğrenme ve öğretme süreçlerine* ilişkin olarak “Farklı dille öğretim tercihi, bilhassa Temel Eğitim düzeyinde eğitsel deneyimin araç yanılmasıyla bir eğitsel şiddete dönüşmesine yol açmıştır.” görüşüdür. *Ölçme ve değerlendirme* boyutuna ilişkin olarak “Rus Dili, öğrenme başarısının ölçülmesi ve

değerlendirilmesi konusunda temel eğitim hizmeti üretiminin verimlilik ve etkililiğini sağlamıştır.” görüşüdür. *Kısa/Orta/Uzun Vadeli Eğitsel Doğurgulara* ilişkin görüşlerden en düşük ortalamanın “Kırgızistan eğitim sisteminde Rus diliyle eğitim yapmaya ihtiyaç yoktur.” görüşüdür.

Sonuç

Araştırmanın genel amacı; Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını, temel eğitim programının amaç / içerik / süreç / ölçme-değerlendirme bileşenleri üzerinden temel eğitim duruşunu öğretmen ve veli görüşleri bağlamında değerlendirmektir. Bu bağlamda yapılan hipotez testiyle ulaşılan ara sonuçlar ve tablo referansları on bir alt madde halinde şöyle sıralanabilir;

- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını değerlendiren katılımcıların cinsiyetleri, kıdemleri, öğrenim durumları ve branşları ile temel eğitim programının amaç / içerik / süreç / ölçme-değerlendirme bileşenleri üzerinden temel eğitim duruşunu öğretmen ve veli görüşleri bağlamında değerlendirilmesine ilişkin verilen ifadelerde anlamlı bir fark bulunamamıştır.(Tablo.4,5,6,7, 8,9,10,11,12)*
- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını amaç bileşenine ilişkin görüşlerden en yüksek ortalamanın “Eğitsel deneyimde enerji akışını kolaylaştıran en elverişli araç, dildir.” (x=3,98) ifadesindedir. Bu da katılma düzeylerinde “Katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. En düşük ortalamanın ise “Rus Dili, Temel eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir.” (x=3,02) ifadesindedir. Bu da katılma düzeylerinde “Kısmen Katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. (Tablo. 8)*
- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını amaç bileşenine ilişkin görüşleri belirleyen toplam altı ifadenin ortalaması (x=3,48) dir. Bu da amaç gerçekleştirme başarısının orta düzeyin az üzerinde gerçekleştiğini göstermektedir.(Tablo. 8)*
- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını içerik bileşenine ilişkin görüşlerden en yüksek ortalamanın “Rus Dili,*

Kırgız halkının toplumsal/ekonomik/bilimsel gelişmesine katkıda bulunmuştur.” (x-3,67) ifadesindedir. Bu da katılma düzeylerinde “Katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. En düşük ortalamanın ise “Farklı Dille Öğretim, Temel Eğitim düzeyinde bireylerin ve toplumun kökten beslenerek doğal evrimini engellemiştir.” (x=2,34) ifadesindedir. Bu da katılma düzeylerinde “Katılmıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. (Tablo. 9)

- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını içerik bileşenine ilişkin görüşleri belirleyen toplam sekiz ifadenin ortalaması (x=3,03) dır. Bu da içerik gerçekleştirme başarısının orta düzeyde gerçekleştiğini göstermektedir.(Tablo. 9)*

- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını öğrenme-öğretme süreci bileşenine ilişkin görüşlerden en yüksek ortalamanın “Rus Dili, Temel eğitim düzeyinde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamıştır.” (x-3,54) ifadesindedir. Bu da katılma düzeylerinde “Katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. En düşük ortalamanın ise “ Farklı dille öğretim tercihi, bilhassa Temel Eğitim düzeyinde eğitsel deneyimin araç yanılısamasıyla bir eğitsel şiddete dönüşmesine yol açmıştır.” (x=3,09) ifadesindedir. Bu da katılma düzeylerinde “Kısmen Katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. (Tablo. 10)*

- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını öğrenme-öğretme süreci bileşenine ilişkin görüşleri belirleyen toplam beş ifadenin ortalaması (x=3,37) dir. Bu da öğrenme-öğretme sürecini gerçekleştirme başarısının orta düzeyde gerçekleştiğini göstermektedir.(Tablo. 10)*

- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını ölçme ve değerlendirme bileşenine ilişkin görüşlerden en yüksek ortalamanın “Kırgız dili, bilim/sanat/tıp/politika vb. alanlarda ihtiyaca cevap verecek gelişmişlik düzeyine sahiptir.” (x-3,88) ifadesindedir. Bu da katılma düzeylerinde “Katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. En düşük ortalamanın ise “Rus Dili, öğrenme başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusunda temel eğitim hizmeti üretiminin verimlilik ve etkililiğini sağlamıştır.” (x=3,00) ifadesindedir. Bu da katılma düzeylerinde “Kısmen Katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. (Tablo. 11)*

- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını ölçme ve değerlendirme bileşenine ilişkin görüşleri belirleyen toplam üç ifadenin ortalaması ($x=3,36$) dir. Bu da ölçme ve değerlendirme gerçekleştirme başarısının orta düzeyde gerçekleştiğini göstermektedir. (Tablo. 11)*
- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını Kısa/Orta/Uzun Vadeli Eğitsel Doğurgulara ilişkin görüşlerden en yüksek ortalamanın “Kırgız dilini öğrenmek için yeterli miktar ve nitelikte eğitim materyali kısa sürede üretilebilir.” ($x=3,74$) ifadesindedir. Bu da katılma düzeylerinde “Katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. En düşük ortalamanın ise “Kırgızistan eğitim sisteminde Rus diliyle eğitim yapmaya ihtiyaç yoktur.” ($x=2,38$) ifadesindedir. Bu da katılma düzeylerinde “Katılmıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. (Tablo. 12)*
- *Kırgızistan örneğinde farklı dille öğretimin temel eğitim düzleminde eğitsel doğurgularını Kısa/Orta/Uzun Vadeli Eğitsel Doğurgulara ilişkin görüşleri belirleyen toplam dokuz ifadenin ortalaması ($x=2,98$) dir. Bu da Kısa/Orta/Uzun Vadeli Eğitsel Doğurguları başarısının orta düzeyde gerçekleştiğini göstermektedir.(Tablo. 12)*

Bugün tarihsel ve coğrafi olarak Kafkaslar, Orta Asya ve Rusya'nın içlerine doğru uzayan Türk dili alanında hâkim olan dil Rusçadır. Bu alanda bağımsızlıktan beri 15 yıldan fazla bir sürenin geçmesine ve bu ülkelerin ciddi gayretler içerisinde olmalarına rağmen Rusça halen bir kültür, edebiyat, bilim, eğitim ve iletişim dili olma özelliğini sürdürmektedir. Rusçanın 70 yıllık (bazı ülkelerde bu 200 yıla kadar uzanmaktadır) hâkimiyeti tabiatıyla kolay kolay kırılmamaktadır. Rusçanın Kafkasya ve Orta Asya Türk cumhuriyetleri üzerindeki etkisi o derece kalıplaşmıştır ki Türkiye'nin önderliğinde düzenlenen Türkçe Konuşan Ülkeler Zirvesi'nde bu ülke liderlerinin bazıları halen resmi konuşmalarını Rusça yapmaktadırlar.

Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlığını kazanmasından sonra Türkiye'ye okutulmak üzere getirilen binlerce Türk gencinden birçoğu (Kazak, Kırgız, Azeri, Özbek, Türkmen v.b.) yıllardır Türkiye'de okudukları, Türkçe okuma, yazma ve konuşmalarında hiçbir sorun kalmadığı halde ve hatta bu konuda yüksek lisans ve doktora yapanlar bile bir araya geldiklerinde ortak konuşma dili olarak Türkçe yerine Rusça'yı tercih etmeye devam etmektedirler. Bu husus tabi ki bir genellemedir ancak

bizlerin dahi en yakın çevresinde sıkça rastladığımız bir durumun tespitidir. Bu sebeple de Türk cumhuriyetlerinde yaşayan soydaşlarımızın yanı sıra en yakın çevremizdeki Türk cumhuriyetlerinden gelen öğrencilerin Rusçayı bu benimseyişlerinden vazgeçemedikleri sürece Rusça bu ülkelerde var olmaya devam edecektir.

Araştırmanın nihai sonucu; *Kırgız insanında Rus dilinin anadilin doğal gelişimini tavsatmadığı görüşü ile anadillerine olan derin bağlılıkları ve güvenleri arasındaki görünür çelişki, asırların kolektif bilinçaltında yarattığı koşullanma ve hazır tüketmenin göreceli kolaylığının rol oynadığı söylenebilir.*

Öneriler

Araştırmacılara Öneriler

- Bu araştırma 2005–2006 Öğretim yılı Kırgızistan'daki Bişkek ve Oş il merkezlerindeki örneklem seçilen 242 öğretmen ve veliler ile sınırlıdır. Bu gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Bulguların tüm benzer ülkelerde genellemelerden kaçınılıp benzer araştırmalar yapılabilir. Kırgızistan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri çapında da benzer araştırmalar yapılabilir.
- Temel eğitim düzleminde farklı dille öğretimin eğitsel sonuçları karşılaştırmalı olarak sadece öğretim elemanları (öğretmen / Öğretim görevlisi / Araştırma görevlisi / Uzman vb.) üzerinde incelenebilir.
- Farklı Dille öğretimin eğitsel doğurguları araştırılırken ülkenin farklı dili/dilleri kabul etmesindeki sebepler araştırılarak incelenmelidir. Mesela araştırma yapılan ülke daha önce herhangi bir ülkenin sömürgesi olarak kalıp kalmadığı dikkate alınmalıdır.
- Çalışmaya başka yöntemler de eklenerek araştırma daha genişletilebilir.
- Bu yönde yapılacak araştırmalarda veri toplama aracı olarak gözlem ve görüşme formları geliştirilebilir.
- Araştırma eski nesil ve yeni nesil olarak ikiye ayrılabilir.

Uygulamacılara Öneriler

- Temel eğitimde amaç gerçekleştirme konusunda Rus Dili, Temel Eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermekle beraber ana dil olan Kırgızca'yı da halkın beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye gelmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
- Temel eğitimde amaç gerçekleştirme konusunda etkili olan ve Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusçanın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmasıyla Kırgız diline yönelik yeni bir çalışma yapılarak öğrenme başarılarının ana dilinden kaynaklandığını da kabullendirmek için çalışmalara başlanması gereklidir.
- Kırgızistan eğitimde Rus dilinin azımsanmayacak derecede etkisi vardır. Halkın Rus dili ile iç içe yaşaması yanında Kırgız dilinin etkiliğini artırmak halkın toplumsal, ekonomik ve bilimsel gelişmesine en az Rusça kadar etkili hale getirmek gerekir. Kırgız dilini bilim, sanat, tıp, politika vb. alanlarda ihtiyaca cevap verecek gelişmişlik düzeyine çıkarmak için uzun vadede çalışmalar yapılması gerekmektedir.
- Kırgız dilini temel eğitimde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlaması için filologların etkin bir çalışma içine girmesi gerekmektedir.
- Kırgız Dilini, öğrenme başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusunda temel eğitim hizmeti üretiminin verimlilik ve etkililiğini sağlar hale getirmek için yıllık hedeflerde ölçme ve değerlendirme çalışmaları yapılmalıdır.
- Kırgız insanının kendi anadillerine karşı güvenleri yüksek çıkması anadilini öğrenmek için yeterli miktar ve nitelikte eğitim materyali kısa sürede üretilebileceklerini ve bunları hayata geçirip etkili hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- Rus dili, Kırgızistan'da resmi dil olarak devam edebilmeli ama Kırgız dili ve kültürüne olumlu etki yapacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Çünkü Rusça Kırgız eğitim sisteminin etkililiğinin önemli bir dinamiği olmaya devam etmektedir. Kırgız toplumunun Temel Eğitim amaçları ve ihtiyaçları, Rus dili ile daha etkili gerçekleştirilebilir düşüncesine kısmen katılmaları ve Rus Dili, Temel Eğitim

düzeyinde bilişsel öğelerin kalıcılığını ve zihinsel erdemler halinde ifadeye dökülmesini kolaylaştırması Rusçanın etkiliğini uzun vadede devam ettireceğinden dolayı Kırgız dilinin tam olarak ülkeye hâkim olması için çok etkili anadil çalışmalarına ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- ◆ Ahundov, Fuad. (2000). ‘**Rossiyane Doljmi Znat Pravdu**’, Nezavisimaya Gazeta. 15 Temmuz.
- ◆ Akbaş, Lütfi. (2001). “ Türk Yüksek Öğretiminde Yabancı Dille Öğretim Sorunu”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır. S.22.
- ◆ Akgündüz, Hasan (2004) : *Dünden Bugüne Çağdaş Türk Cumhuriyetlerinde Eğitim/Türkiye –Azerbaycan-Özbekistan*, e-sosder c.3/s.8 ss. 14–23.
- ◆ Akgündüz, Hasan. (1997). **Osmanlı Medrese Sistemi Amaç-Yapı-İşleyiş**. İstanbul, Ulusal Yayınları, s. 418.
- ◆ Akgündüz, Hasan. (2006). **Eğitime Dair Kuramsal ve Tarihsel Çözümler**, Yüksek Lisans Ders Notları, Diyarbakır.
- ◆ Altunışık ve Diğerleri.(2005). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Sakarya Kitabevi, Sakarya, s: 72.
- ◆ BBC (2002). “**Russian Minister Says Azerbaijan Gives Best Support to Russian Schools**”, 2 Nisan.
- ◆ BDT Uluslar Arası İlişkiler Dergisi, (2001). “**Otnaşeniya so Stranami SNG Prioritet Nomer Odin vo Vneşney Politike Rossiy**”, 1 Ağustos.
- ◆ Bekboyev, İ., Börübayev, A.(1997). “**Metodischeskie Osnovi Obscheobrazovatelnih Shkol**” (Genel Orta Öğretim Programının Metodik Temelleri), Kırgızistan Basımevi, Bişkek.
- ◆ Boobekova, Kadiyan.(2002). **Karşılaştırmalı Eğitim Uygulaması**, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı: 137, s.7.
- ◆ Buktayev, Y. (1999), ‘Konstitutsii Stran SNG’, Jeti Jargı, s. 321, Almatı 1999.
- ◆ Çetin, Celalettin. (1995). **Dilimiz, Kültürümüz, Kimliğimiz, Bilim ve Eğitim Dili Türkçe**, Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. İstanbul: İTÜ İnşaat Fakültesi Matbaası, Ss. 47-68, s. 55.
- ◆ Dizdaroğlu, Hikmet.(1998). **Dili Yanlış Değerlendirme**, Dil Yazıları I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınlarından. : 387, Ss. 179–186, s. 183.
- ◆ Eğitim Kanunu. (1997). 1992 **Resmî gazete**.
- ◆ Erdoğan, İrfan. (1998). **Çağdaş Eğitim Sistemleri**, Sistem Yayıncılık, 3. baskı, İstanbul.
- ◆ Ekspres Gazetesi.(2001). Bakü, 04.Ocak.
- ◆ Eyüpoğlu, Sebahattin. (1998). **Yabancı Dil ve Kültür. Anadilinde Çocuk Olmak Yabancı Dilde Eğitim**. İstanbul: Eğitim Dizisi. Papirus Yayınevi, Ss. 170–173. s. 170.
- ◆ Fedetov,A.L.,Prokofev,P.A.,Bulanov,A.B.,Dahina,E.M.(2002).,http://www.ln.mid.ru/nsdksu.nsf/6786f16f9aa1fc72432569ea0036120e/c87ed2d7242b799c43256c1c003bff4a?OpenDocument, **Dünyada Rus Dili**.
- ◆ Feyzioğlu, Yücel.(1998). **Anadili Canlı Bir Varlık Gibidir**, Anadilinde Çocuk Olmak Yabancı Dilde Eğitim. İstanbul: Eğitim Dizisi. Papirus Yayınevi,. Ss. 265-269, s. 266.
- ◆ Güvenç, Bozkurt. (1978). **Toplum-Dil İlişkisi**, Yazın ve Bilim Dilimiz. (Adnan Binyazar Metin Öztekin). Ankara: Türk Dil Yayınları, Ss. 15-24, s. 15.
- ◆ Işık, Necla.(1998). **Anadil Dil-Yabancı Dil Yabancı Dille Eğitim**. Anadilinde Çocuk Olmak Yabancı Dilde Eğitim. İstanbul: Eğitim Dizisi. Papirus Yayınevi, Ss. 257-265, s. 258.
- ◆ İzmaylov, A.E.(1957). **Ocherki po İstorii Sovetskoy Shkoli V Kirgizii Za 40 let** (40 yıl içindeki Kırgızistan’daki Sovyet Okullarının Tarihi Hakkında), Frunze (Bişkek).
- ◆ Kapkın, Güliz., Algan, Necla.(1995). **Anadiliyle Öğretim Üstüne Bir Söyleşi, Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**. İstanbul: İTÜ İnşaat Fakültesi Matbaası, Ss. 30-35, s. 32.
- ◆ Karaağaç, Günay. (1999). **Dil, Tarih ve İnsan**, Türk Dili ve Edebiyat Dergisi. Ankara. Sayı 572, ss. 665,s. 665.

- ◆ Karal, Enver Ziya. (1994). **Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu (Tarih Açısından Bir Açıklama)** Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ss. 7–96. s. 10.
- ◆ Kasımov, Gezenfer.(1995) “**Dilimizin Adı, Yahud Biz Ele Bizik**”, *Ses*, Azerbaycan 22 Kasım.
- ◆ Kavuncu, Orhan. (1991). **Yabancı dil ve öğretim Niçin Zararlıdır?**, Aydınlar Ocağı Yayını, Açık Oturumlar Dizisi:11, İstanbul, ,sy:20.
- ◆ Kazakistan İstatistik Ajansı.(2000). **Nasionalny Sostav Naseleniya Respubliki Kazahstan**, , Almatı.
- ◆ Kazakistan Devlet Başkanlığı. Web Sayfası: <http://www.president.kz> **Alma-Atinskaya Deklaratsiya**.
- ◆ Kocaman, Ahmet. (1998). **Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönetimler, Anadilinde Çocuk Olmak Yabancı Dilde Eğitim**. İstanbul: Eğitim Dizisi. Papirüs Yayınevi, Ss 138–144. s. 138.
- ◆ Kommersant.(2002). **Gosduma Prinyala Kirillitsu Za Asnovu**, 6 Haziran.
- ◆ Kongar, Emre. (1983). **Demokrasi ve Kültür**. İstanbul: Hil Yayın, s. 42.
- ◆ Köksal, Aydın.(2002). **Yabancı Dille Öğretim: Türkiye'nin Büyük Yanılgısı**, Öğretmen Dünyası Yayını, 2. Baskı, Ankara, sy:134-135. Doç.Dr. Orhan Kavuncu, a.g.e., sy:21.
- ◆ Kutlay, Mustafa www.ucnokta.com/modules.php?name=bilgi&file=print&id=786, **Yabancı Dille Öğretim**.
- ◆ Matınov, Pavel. (Aralık 2001). **Arifmetika Belovejya, ili Soyuz Razbitix Fonarey**, GazetaSNGru.
- ◆ MEB.(2006).**TürkiyeKırgızistanEğitimİlişkileri**,<http://yeogm.www.meb.gov.tr/webim/ikili/turk/kirgiz.htm>. yeogm.www.meb.gov.tr/webim/ikili/turk/kirgiz.htm.
- ◆ Murzayev, Kabulcan. (1999). “Kırgızistan Eğitim Sistemi”, Doktora Tezi, M.Ü. İstanbul.
- ◆ Naskali, Emine Gürsoy.(2002). ‘**Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde Dil Politikaları**’, Emine Gürsoy-Naskali, Erdal Şahin (der.), *Bağımsızlıklarının 10. Yılında Türk Cumhuriyetleri*, Sota Yayını, Hollanda, içinde s. 58.
- ◆ Nesibli, Nesin.(2001). **Azerbaycan’da Milli Kimlik Sorunu**, *Avrasya Dosyası Azerbaycan Özel Sayısı*, ss. 132-160.
- ◆ Nezavisimaya Gazeta.(2002).**V Moldavii Reabilitirovali Ruskii Yazık**, 17 Ocak.
- ◆ NTV.(2001) http://www.ntv.ru/world/09jan2001/putin_in_baku.html, Bakû 9 Ocak.
- ◆ Ogan, Sinan, Kanbolat, Hasan. (2001). **Kafkasya Terazisi’nde Yeni Dengeler: Putin’in Azerbaycan’ı Ziyareti**, Stratejik Analiz, S.10, Şubat, s. 40.
- ◆ Ogan, Sinan. **Dış politika aracı olarak dil: Türk Cumhuriyetleri ve Rusça örneği**, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=1&yazi=804>
- ◆ Oğuz, Efsun. “ **İlköğretimde Yabancı Dil (İngilizce Öğretimi Sorunları)**” Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 1999. s. 15.
- ◆ Öğretmenler Sitesi. <http://www.ogretmenlersitesi.com/yazi/edebiyat/drets.asp?id=213>, **Edebiyat Yazıları**.
- ◆ Öner, Necati.(1987). **Yabancı Dille Öğretim**. 1. Milli Eğitim Sempozyum Tebliğleri,Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara, 1987, sy: 94-98 (ak: Doç.Dr. Orhan Kavuncu, a.g.e., sy: 21)
- ◆ Özdemir, Emin. (1978). **Ana Dili Sevgisi ve Türkçe Öğretimi Anadilinin Etki Gücü**, Yazın ve Bilim Dilimiz. (Adnan Binyazar Metin Öztekin). Ankara: Türk Dil Yayınları, Ss 89-100, s. 97.
- ◆ Radikal Gazetesi. (2002). **Putin Kendini Saydı** Radikal Gazetesinde çıkan bir makale, 10 Ekim.
- ◆ Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı. (Haziran 2001). Web Sitesi: www.mid.ru; Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı BDT Ülkeleri Birinci Departmanı.
- ◆ Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı (Aralık 2001). www.strana.ru,Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi, **Status Russkogo Yazıka v SNG**”.

- ◆ Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı. www.mid.ru, “**Konsepsiya Vneşney Politiki Rossiyskoy Federatsii**”.
- ◆ Sarıtosun, Nadiye. (1995). **Türkiye Türkçe’inde Bilim Dili ve Terim Sorunu. Bilim ve Öğretim dili olarak Türkçe**. İstanbul: İTÜ İnşaat Fakültesi Matbaası, Ss. 12-30, s. 12.
- ◆ Sever, Sedat. (1997). **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık, s. xiii.
- ◆ Sinanoğlu, Oktay.(1999). **Uluslar arası Bilim Ulusal Eğitim Dili**. Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu ve Türkçe Matematik + Bilim + Gönül Bursa . Ss. 89–93, s.89.
- ◆ Solijenitsin, Aleksandır. İ.(1991). **Kak Nam Obustroit Rossiyu-Poslanie Soobrajeniya**, Moskova, Patriot Yayınevi, ss. 4–6.
- ◆ Statisticheskij Bulleten. (1996). Statkomitet SNG, No: 1.
- ◆ Strelitsova, Yana.(2001). **The Russian Language and Education Problems in the Integraion of the Russian Diasporas in the Newly Independent States**, Martha Brill Olcott (der.) *Languge and Ethnic Conflicts*, içinde, ss. 86-99, Moskova Karnege Merkezi, Moskova Gendalf.
- ◆ Subbotina, İrina. (1999). **Demografiçeskie Perspektivı Russkoy Diasporı**, Diasporı, Sayı 2-3, s. 118
- ◆ Sultanov, Bolat. (2001). **Etapı Razvitiya Vneşney Politiki Respubliki Kazahstan**, Tsentralnaya Aziya i Kavkaz, Sayı 2.
- ◆ Sunel, A.Hamit. (1994). **Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim**, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Ankara. Ss. 121–127, s. 121.
- ◆ Şahin, Erdal.(2002). **Türk Cumhuriyetlerinde Latin Alfabesine Geçiş Çalışmaları ve Sonuçlar**, Emine Gürsoy- Naskali, Erdal Şahin (der.), *Bağımsızlıklarının 10. Yılında Türk Cumhuriyetleri*, Sota Yayını, Hollanda, içinde s. 65.
- ◆ Tural, Sadık. K.(1995). **Türk Dili Konusunda Duyarlı Olmak**, Türk Dili ve edebiyat Dergisi. İstanbul: Sayı 526,. Ss. 1067–1071, s. 1067
- ◆ Turgut, M. F.(1997). **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**; Yargıcı Matbaası, 10. Baskı; Ankara.
- ◆ Türkoğlu, Adil. (1999). **Karşılaştırmalı Eğitim**, Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana. s.28.
- ◆ Umetov, Taalay.(1997). “**Problemi v sisteme Obrazovaniya v Perekhodıy Period**”, (Geçiş Döneminde Eğitim Sistemindeki Problemler), Aktualnie problemi Obrazovaniya i nauki dergisi, No:4, KİO, Bişkek.
- ◆ Uygur, Nermin. (1997). **Dilin Gücü Denemeler**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.68.
- ◆ Vendryes, J.V.(2001). **Dil ve Düşünce** (çev: Berke Vardar),Multilingual, İstanbul, sy:21.
- ◆ Vulfson, B.L. (1994). **Predmet i Tsel Srvnitelnoy Pedagogiki** (Karşılaştırmalı Eğitimin Konusu ve Amacı), APN SSSR, Moskova.
- ◆ Yazoğlu, Ruhattin. (2005). **Dil Kültür İlişkisi**, Muhafazakâr Düşünce Dergisi: Dil ve Kültür sayı: 5, sy: 141.
- ◆ Yeni Musavat Gazetesi.(2002) “**Bakıda Rusiya-Azerbaycan Üniversitesi Açılabilir**”, 2 Nisan.

EKLER

Ek 1 : Onay

Ek 2: Ölçme Aracı

Ek 3: Ölçme Aracının Ortalama Puanları

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : B.30.2.DİC.0.E1.00.00/ 81
Konu : Hasan Karacan

22.02.2006

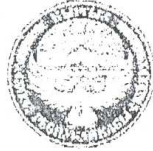
İLGİLİ MAKAMA

Adı Soyadı : Hasan Karacan
Baba Adı : Hacı
Doğum Yılı : 1975
Öğrenci No. : G-24530

Yukarıda açık kimliği yazılı Hasan Karacan, halen Enstitümüz Eğitim Programları ve Öğretim programında kayıtlı yüksek lisans (master) öğrencisi olup, tez konusu "Yabancı Dille Öğretimin Temel Eğitim Düzleminde Eğitsel Doğurguları: Kırgızistan ve Rusça Örneği" dir.
Hasan Karacan'ın, **Kırgızistan Temel Eğitim Kurumları ile Bişkek ve Oş Kentleri**nde tezi ile ilgili yapacağı araştırma ve anket çalışmaları için gerekli izin verilmesini arz ve rica ederim.

Prof.Dr.Emrullah GÜNEY
Müdür

Turan Güneş Bulm. 15.Caddesi No 21
Yıldız - Organ, Ankara / Turkey
Tel : 4913506 Fax: 4913513

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ТУРКИЯ
РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ ЭЛЧИЛИГИ

KIRGIZ REPUBLICATIĞI ANKARA
BÜYÜKELÇİLİĞİ

EMBASSY OF THE KYRGYZ REPUBLIC
TO THE REPUBLIC OF TURKEY

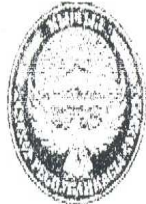
№ /_

№ 20 /_ 9 марта 2006 г.

Посольство Кыргызской Республики рассмотрело просьбу гражданина Турции Хасан Караджана относительно получения разрешения по подготовке диссертации (исследование и анкетирование населения г.Бишкек и г.Талас в заинтересованных образовательных учреждениях Кыргызской Республики), считает возможным начать соответствующее исследование по теме: «Воспитательные производные в базовой образовательной плоскости преподавания с помощью иностранных языков (= языки образца – кыргызский и русский)».

Атташе

Б.Асангул

Turan Çiçeği Bulv. 15. Cadde No 21
Yıldız - Oran, Ankara / Turkey
Tel : 4913506 Fax: 4913513

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ТУРКИЯ
РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ ЭЛЧИЛИГИ

KIRGIZ KUMHURİYETİ ANKARA
BÜYÜKELÇİLİĞİ

EMBASSY OF THE KYRGYZ REPUBLIC
TO THE REPUBLIC OF TURKEY

№ 020/

« 20 » марта 2006 г.

Kırgızistan Büyükelçiliği, T.C. valandes Hasan Karaca'nın talebi üzere, «*Yabancı Dille Öğretiminin Temel Eğitim Düzleminde Eğitsel Doğurguları/Kırgızistan ve Rusça Örneği*» olan tez konusunda Kırgızistan da Temel Eğitim Kurumları ile Bıgırak ve 27 kenleminde tezi ile ilgili yapacağı araştırma ve anket çalışmaları için izin ni değerlendirmekle beraber gerekli izin verildiğini tasdik eder.

Büyükelçilik
Eğitim Ataşesi

Bakır ASANGUL

ÖLÇME ARACI

ARAŞTIRMA KONUSU: Farklı Dille Öğretimin Temel Eğitim Düzleminde Eğitsel Doğurguları *Kırgızistan ve Rusça Örneği*

Sayın Öğretmen/Müdür/Veli/Öğrenci; Bu anket yukarıda yazılı araştırma konusunda görüşerinin betimlenmesi amacıyla tasarlanmıştır. Toplanan verilerin amacı dışında kullanılması söz konusu değildir.
Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Hasan KARACAN
D.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

I. Kişisel Bilgiler

1.Cinsiyet	1. ...Bay	2. ...Bayan	2.Mezuniyeti
3.Meslek Kıdemi	1. ... 1-10 yıl	2. ... 11-Üzeri	4.Branş

II.Anket İçeriği

Sıra No	İçerik	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
	*Aşağıdaki her önerme için paralel seçimlerden bir tanesi işaretlenecektir. * Aşağıdaki önermeler araştırma konusuna ilişkin katılımcı görüşlerinin betimlenmesine yöneliktir. *Önermeler araştırmaya konu olan olgunun arka planındaki nedensellikte örüntüsünü farklı değişkenler açısından doğrulama ve yanlışlama desenlemeleriyle çözümlenecek nitelikte inşa edilmiştir.					
1	Eğitsel deneyimde enerji akışını kolaylaştıran en elverişli araç, anadildir.					
2	Rus Dili, Kırgızistan'ın resmi dili olmaya devam etmelidir.					
3	Rus Dili, Kırgız dili ve kültürünün gelişmesini engellemiştir.					
4	Anadilin gelişmemiş olması, zorunlu olarak gelişmiş farklı bir eğitim dili kullanımını gerektirir.					
5	Rus Dili, Kırgız halkının toplumsal/ekonomik/ bilimsel gelişmesine katkı sağlamaktadır.					
6	Gelişmiş bir eğitim dili olarak Rusça, Kırgız Eğitim Sisteminin etkililiğinin önemli bir dinamiğidir.					
7	Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusça'nın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır.					
8	Rus Dilinin Temel Eğitimde kullanımı, daha nitelikli ders kitaplarının ve bilgi muhtevasının sirkülasyonunu sağlamıştır.					
9	Rus Dili, Temel eğitim düzeyinde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamıştır.					
10	Rus Dilinin günlük hayatta ve eğitim sisteminde kullanımı entelektüel gelişmişliğin göstergesidir.					
11	Rus Dili, öğrenme başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusunda temel eğitim hizmeti üretiminin verimlilik ve etkililiğini sağlamıştır.					
12	Genelde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Özelde Kırgızistan'da farklı Dille öğretim bağınazlığı, toplumun kolektif doğal zekasının sönmeye yol açmıştır.					
13	Kırgız dili, bilim/ sanat/tıp/politika vb. alanlarda ihtiyaca cevap verecek gelişmişlik düzeyine sahiptir.					
14	Farklı Dille öğretim tercihi, bilhassa Temel Eğitim düzeyinde eğitsel deneyimin araç illüzyonuyla bir eğitsel şiddete dönüşmesine yol açmıştır.					
15	Rus Dili, resmi dil olmaktan çıkarılmalı, ama eğitim dili olmaya devam etmelidir.					
16	Farklı Dille Öğretim, Temel Eğitim düzeyinde bireylerin ve toplumun kökten beslenerek doğal evrimini engellemiştir.					
17	Farklı Dille Eğitim, Kırgız insanının kendi var oluşuna güvenini ortadan kaldırmış; bağımlı ve güdümlü insan tipini yaratmıştır.					
18	Kırgız Dilini öğrenmek için yeterli miktar ve nitelikte eğitim materyali kısa sürede üretilebilir.					
19	Kırgızistan eğitim sisteminde Rus Diliyle eğitim yapmaya ihtiyaç yoktur.					
20	Farklı Dille öğretim, Kırgız insanında üst değerlere bağlı yaratıcı yetenekleri köreltmüş; alt değerler temelinde teknik yeteneklerle sınırlı ve düşük profilli teknisyen zihniyetinin oluşumuna yol açmıştır.					
21	Rus Dili, Temel Eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir.					
22	Kırgız toplumunun Temel Eğitim amaçları ve ihtiyaçları, Rus dili ile daha etkili gerçekleştirilebilir.					
23	Rus Dili, Temel Eğitim düzeyinde bilişsel öğelerin kalıcılığını ve zihinsel erdemler halinde ifadeye dökülmesini kolaylaştırmaktadır.					
24	Rus Dili, Temel Eğitim düzeyinde bilginin psikomotor ve duyuşsal düzlemlerde içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.					

* Yukarıdaki anket Tez Danışmanı Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ tarafından geliştirilmiştir.

İlginize teşekkür ederim

СРЕДСТВО ДЛЯ МЕРЫ

ТЕМА ИСЛЕДОВАНИЯ : Роды обучение на иностранном языке в начальном образовании Кыргызстан и примеры русского языка

Уважаемый учитель/председатель/родитель/студент; В этой анкете проводится исследование по теме Роды обучение на иностранном языке в начальном образовании чтобы выяснить Ваше мнение. Ваше мнение будет использоваться только в рамках анкеты.
С благодарностью,

ХАСАН КАРАДЖАН
Студент аспирантуры
Института Социальных Наук
Диярбакырского Дижле университета.

II. ЛИЧНЫЕ ЗНАНИЯ

1. Пол	1. ... мужчина	2. ... женщина	2. ВУЗ и год окончания ВУЗа	
3. Стаж	1. ...1-10 годы	2. ...11- пов	4. Специальность	

II. Составляющие анкеты

ряд номер	вопрос	полностью согласен/А	согласен/А	согласен/А отчасти	не согласен/А	против
	*В КАЖДОМ ВОПРОСЕ ЗАПОЛНЯТЬ ТОЛЬКО ОДНУ КЛЕТКУ *ВОПРОСЫ НАПРАВЛЕННЫ С ЦЕЛЬЮ УЗНАТЬ ВАШЕ МНЕНИЕ ОБ ИСЛЕДОВАНИЕ.					
1	В образовательной практике самым легким составляющим энергетический поток является родной язык.					
2	Русский язык должен продолжаться быть официальным языком Кыргызстана.					
3	Русский язык не дал развиться Кыргызскому языку и культуре.					
4	Не развитость родного языка , является причиной использования иностранного языка в образовании.					
5	Русский язык помогает общественному/экономическому/научному развитию Кыргызскому народу.					
6	Как развитый и образовательный язык Русский язык повлияло на Кыргызская образовательной системе.					
7	Во время Советского Союза использование русского языка в образовании как образовательного языка повысило успеваемость студентов.					
8	Использование Русского языка в начальном образовании обеспечило циркуляцию более лучших книг и источника знаний.					
9	Русский язык обеспечил разнообразие методов обучения, использование полезных учебных атрибутов.					
10	Русский язык как и в повседневной жизни как и в образовательной системе , показател интеллектуального развития.					
11	В измерении и оценке успеваемости образования Русского развития языка обеспечил эффективность и продуктивность.					
12	В основном в тюркских республиках Средней Азии особенно в Кыргызстане фанатичное обучение на иностранном языке было причиной потухения естественного рассудка всего общества.					
13	Кыргызский язык располагает возможностью использованию в науке, политике, медицине и в других направлениях.					
14	Выбор образования на иностранном языке начального образования положило начало к использованию силы.					
15	Русский язык должен продолжать быть образовательным языком , а не официальным языком Кыргызстана.					
16	Образование на иностранном языке помешало развитию обществу .					
17	Образование на иностранном языке лишило Кыргызского человека уверенности в себя и сделало тип зависимого человека.					
18	Для обучения Кыргызского языка в краткие строки могут быть производить все нужные учебные материалы.					
19	В образовательной системе Кыргызстана нет надобности обучения на Русском языке.					
20	Образование на иностранном языке ограничило способности Кыргызского человека.					
21	В образовании Русский язык отвечает нуждам и ожиданиям общество.					
22	Цели образования будут более эффективно достигнуты с помощью Русского языка.					
23	Среднее образование на Русском языке облячай в процессе запоминание и далее в высказывание своей мысли.					
24	Среднее образование на Русском языке помогает /облегчает приобретении психомоторе и слухового аппарата.					

Эта анкета усовершенствована профессор доктором (проф. док) Хасан Актундузом . Спасибо за ВНИМАНИЕ.

Anket sorularının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	ifadeler	Ort.	Std. Sap.
1	Eğitsel deneyimde enerji akışını kolaylaştıran en elverişli araç, anadildir.	3.98	0.96
2	Rus Dili, Kırgızistan'ın resmi dili olmaya devam etmelidir.	3.13	1.38
3	Rus Dili, Kırgız dili ve kültürünün gelişmesini engellemiştir.	3.67	1.28
4	Anadilin gelişmemiş olması, zorunlu olarak gelişmiş farklı bir eğitim dili kullanımını gerektirir.	3.27	1.36
5	Rus Dili, Kırgız halkının toplumsal/ekonomik/ bilimsel gelişmesine katkı sağlamaktadır.	3.70	1.08
6	Gelişmiş bir eğitim dili olarak Rusça, Kırgız Eğitim Sisteminin etkililiğinin önemli bir dinamiğidir.	3.43	1.12
7	Sovyet döneminde Temel Eğitim düzeyinde Rusçanın eğitim dili olarak kullanılmış olması, öğrencilerin öğrenme başarısını artırmıştır.	3.52	1.12
8	Rus Dilinin Temel Eğitimde kullanımı, daha nitelikli ders kitaplarının ve bilgi muhtevasının sirkülasyonunu sağlamıştır.	3.69	1.14
9	Rus Dili, Temel eğitim düzeyinde yöntem çeşitliliğine ve etkili öğrenme-öğretme durumlarının tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamıştır.	3.54	1.21
10	Rus Dilinin günlük hayatta ve eğitim sisteminde kullanımı entelektüel gelişmişliğin göstergesidir.	3.21	1.25
11	Rus Dili, öğrenme başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusunda temel eğitim hizmeti üretiminin verimlilik ve etkililiğini sağlamıştır.	3.00	1.14
12	Genelde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Özeldde Kırgızistan'da farklı Dille öğretim bağına bağlı, toplumun kolektif doğal zekâsının sönmesine yol açmıştır.	2.90	1.28
13	Kırgız dili, bilim/ sanat/tıp/politika vb. alanlarda ihtiyaca cevap verecek gelişmişlik düzeyine sahiptir.	3.88	1.14
14	Farklı Dille öğretim tercihi, bilhassa Temel Eğitim düzeyinde eğitsel deneyimin araç illüzyonuyla bir eğitsel şiddete dönüşmesine yol açmıştır.	3.09	1.19
15	Rus Dili, resmi dil olmaktan çıkarılmalı, ama eğitim dili olmaya devam etmelidir.	3.35	1.41
16	Farklı Dille Öğretim, Temel Eğitim düzeyinde bireylerin ve toplumun kökten beslenerek doğal evrimini engellemiştir.	2.34	1.18
17	Farklı Dille Eğitim, Kırgız insanının kendi var oluşuna güvenini ortadan kaldırmış; bağımlı ve güdümlü insan tipini yaratmıştır.	2.54	1.34
18	Kırgız Dilini öğrenmek için yeterli miktar ve nitelikte eğitim materyali kısa sürede üretilebilir.	3.74	1.19
19	Kırgızistan eğitim sisteminde Rus Diliyle eğitim yapmaya ihtiyaç yoktur.	2.38	1.23
20	Farklı Dille öğretim, Kırgız insanında üst değerlere bağlı yaratıcı yetenekleri köreltmış; alt değerler temelinde teknik yeteneklerle sınırlı ve düşük profilli teknisyen zihniyetinin oluşumuna yol açmıştır.	2.51	1.34
21	Rus Dili, Temel Eğitime ilişkin toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara yeterli düzeyde cevap vermektedir.	3.02	1.18
22	Kırgız toplumunun Temel Eğitim amaçları ve ihtiyaçları, Rus dili ile daha etkili gerçekleştirilebilir.	3.09	1.23
23	Rus Dili, Temel Eğitim düzeyinde bilişsel öğelerin kalıcılığını ve zihinsel erdemler halinde ifadeye dökülmesini kolaylaştırmaktadır.	3.09	1.22
24	Rus Dili, Temel Eğitim düzeyinde bilginin psikomotor ve duyuşsal düzlemlerde içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.	2.78	1.23

1-kesinlikle katılmıyorum, 2- katılmıyorum, 3- kısmen katılıyorum, 4-katılıyorum, 5- kesinlikle katılıyorum